

Universita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Diplomová práce

2011

Jan Havel

Universita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií
Katedra orální historie

Jan Havel

Historie poválečného Chebu očima pamětníků

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Mücke Ph.D

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem přitom uvedené prameny a literaturu.

V Praze dne 6.8. 2011

Jan Havel

Poděkování

Chtěl bych poděkovat především vedoucímu své práce PhDr. Pvalu Mückemu Ph.D. za pomoc a konzultace práce. Dále musím poděkovat všem narátorům za ochotu při vedení rozhovorů, neboť bez nich by práce vůbec vzniknout nemohla. Za laskavou pomoc a spolupráci při sběru materiálů a dokumentace bych chtěl poděkovat pracovnícím Chebského muzea, díky kterým jsem se dostal ke starým výtiskům novin a mnoha dobovým fotografiím. Za pomoc děkuji také pracovníkům Českých Drah v Chebu, kteří mi umožnili nahlédnout i do některých drážních spisů, které dříve bývali tajné a nikdo je ještě řádně nezkoumal. Na závěr bych chtěl poděkovat rodině a přátelům za pomoc při shánění narátorů, gramatické korekce, zajímavé nápady a motivační činnost.

Obsah

PROHLÁŠENÍ.....	2
PODĚKOVÁNÍ.....	3
OBSAH.....	4
SEZNAM PŘÍLOH.....	7
ANOTACE.....	8
ENGLISH SUMMARY.....	9
ANNOTATION (DE).....	9
ÚVOD.....	10
1. METODOLOGIE.....	12
1.1. Historie.....	12
1.2. Orální historie v Čechách.....	13
1.3. Úskalí orální historie a ochrana citlivých dat.....	13
1.4. Výběr narátorů.....	15
1.5. Práce s prameny.....	15

2. STRUČNÁ HISTORIE CHEBU.....	17
2.1. Cheb do 19. století.....	17
2.2. Cheb v 19. století.....	18
2.3. Cheb před druhou světovou válkou.....	19
2.4. Cheb za války.....	20
2.5. Poválečný Cheb v lokálním tisku.....	22
2.5.1 Chebsko.....	22
2.5.2 Jednota.....	25
2.5.3 Český Cheb.....	26
3. PŘÍBĚHY.....	28
3.1. Příběh obchodníka.....	28
3.1.1 Úvod.....	28
3.1.2 Cheb v letech 1945-1950.....	31
3.2. Příběh studentky.....	35
3.2.1 Úvod.....	35
3.2.2 Cheb v letech 1945-1950.....	37
3.3. Příběh starousedlíka.....	42
3.3.1 Úvod.....	42
3.3.2 Cheb v letech 1945-1950.....	43
3.4. Příběh poválečného dětství.....	47
3.4.1 Úvod.....	47
3.4.2 Cheb v letech 1945-1950.....	49
3.5. Příběh nevystěhované Němky.....	56
3.5.1 Úvod.....	56
3.5.2 Cheb v letech 1945-1950.....	57
3.6. Příběh přistěhovance.....	63
3.5.1 Úvod.....	63

3.5.2	Cheb v letech 1945-1950.....	65
4.	SROVNÁNÍ A DÍLČÍ VÝSLEDKY.....	69
4.1.	Vztahy s Američany.....	69
4.2.	Vztahy s Němci.....	70
4.3.	Vztahy s Romskou menšinou.....	71
4.4.	Vzestup komunismu.....	71
4.5.	Chebské nádraží.....	72
4.6.	Celková rekonstrukce Chebu.....	73
4.7.	Odsun Němců.....	74
	ZÁVĚR.....	76
	KLÍČOVÁ SLOVA (KEY TERMS).....	79
	PRAMENY.....	80
	Rozhovory.....	80
	Literatura.....	81
	Tiskoviny a vyhlášky.....	83
	Internetové odkazy.....	84
	Fondy archivů.....	84
	PŘÍLOHY.....	85

Seznam příloh

- 1) Přehled dějin Chebu v Chebsku
- 2) Německá mapa Chebského pohraničí z roku 1921
- 3) Článek "Na co si Chebané stěžují"
- 4) Německé ženy uklízejí nádraží
- 5) Adolf Hitler přijíždí do Chebu
- 6) Článek "My, Ami a Němci"
- 7) Článek " Všechny německé školy budou zavřeny"
- 8) Vzor souhlasu pro pořizování a archivaci rozhovorů
- 9) Konrád Henlein
- 10) První dochované znázornění Chebu
- 11) Popis dobývání Chebu za druhé světové války v Chebsku
- 12) Zdemolovaný hotel u nádraží
- 13) Nádraží po a před nálety
- 14) Ukázka titulní stránky Jednoty
- 15) Kopie korespondence mezi přednostou stanice Trchem a revoluční gardou
- 16) Rok 1938 z pohledu dráhy
- 17) Výzdoba původní budovy nádraží před příjezdem Adolfa Hitlera
- 18) Mapa železničních tras vedoucích z Chebu z 19. století

Anotace

Příjmení a jméno autora: Bc. Jan Havel

Název katedry a fakulty: Katedra orální historie, Fakulta humanitních studií, Karlova Universita Praha

Název diplomové práce: Historie poválečného Chebu očima pamětníků / The History of Cheb after the war as seen by narrators

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Pavel Mücke Ph.D

Počet znaků: 162 970

Počet stran: 100

Počet příloh: 18

Počet titulů použité literatury a pramenů: 47

Anotace:

Cílem diplomové práce je zmapovat historii města Cheb v poválečné době pomocí rozhovorů s pamětníky a dobového tisku. Jedná se především o léta 1945-1950, ale práce obsahuje i stručnou historii města do roku 1945. Práce dále zkoumá novinové spektrum na Chebsku a jeho proměnu v poválečném období. Nejvýznamnějšími tématy, kterými se práce zabývá, jsou poválečné vysídlování německé populace, měnící se vztahy s USA a Sovětským Svazem, nástup komunismu a přestavbu Chebu, vše ve spojení s městem a vzpomínkami narátorů. Tato témata jsou postupně předkládána v rámci jednotlivých příběhů a doplněna citacemi z dobového tisku.

English Summary

The goal of this MA thesis lies in mapping the history of the city Cheb after the second world war with the help of narratives and press of those times. Focus is on years 1945-1950 but the thesis also contains information about the city's history until 1945. Another aspect of this thesis is the variety of newspaper specific for this region and the way it changes through the years after war. The most important themes of this thesis include evicion of Germans, changing relationships whith the USA and the Soviet Union, ascent of kommunism and reastructuraion of Cheb - all of these in connection with the city itself and the memories of narrators. These themes are submitted within the stories of individual narrators and spulemented by citations from newspaper.

Annotation

Das Ziel dieser Diplomarbeit ist, die Geschichte der Stadt Eger nach dem 2. Weltkrieg mithilfe von Gesprächen mit Zeitzeugen und Zeitungen aus dieser Zeit zu dokumentieren. Es handelt sich vor allem um die Jahre 1945 – 1950, aber die Arbeit beinhaltet auch kurze Zusammenfassung der Egerer Geschichte bis zum Jahre 1945. Die Arbeit untersucht weiter das Zeitungsspektrum in dem Egerland und seine Verwandlung in der Nachkriegszeit. Die bedeutendsten Themen, mit denen sich die Arbeit beschäftigt, sind die Vertreibung der deutschen Bevölkerung in der Nachkriegszeit, die sich ändernden Beziehungen mit den USA und der Sowjetunion, der Antritt des Kommunismus und der Umbau von Eger, alles in einer Verbindung mit der Stadt und den Erinnerungen der Erzählern. Diese Themen sind im Rahmen der einzelnen Geschichten schrittweise vorgelegt und mit Zitationen aus der zeitgemässen Presse ergänzt.

Úvod

Tématem této práce je zpracování orálních rozhovorů natočených s pamětníky v Chebu a jejich porovnání s dobovým tiskem. Za zkoumané období jsem zvolil období poválečné, tedy především rok 1945 a následující období zhruba do roku 1950. Záleželo však vždy především na zachycených vzpomínkách narátorů, podle kterých jsem se pak řídil při hledání pramenů a novinových článků.

Zajímalo mě, jakým způsobem nahlízejí na události z těchto let různí lidé, jakým způsobem byli touto dobou ovlivněni a jakou stopu zanechala tato doba v jejich životním příběhu. Snažil jsem se pro výzkum zvolit co nejrůznorodější osoby a na pozadí jejich příběhů vykreslit danou dobu i poválečný přerod společnosti v zahraničních i vnitrostátních vztazích.

Celá práce je strukturována do pěti částí. V první části (*Metodologie*) se zabývám samotnou metodou orální historie. Tedy především stručnou historií této metody a jejím vývojem v českém prostředí. Dále je pak popsán sběr dat, způsob vedení rozhovorů a otázky ochrany citlivých dat jednotlivých narátorů a jejich výběru.

Ve druhé části uvádím stručnou historii města Chebu (*Historie města Chebu*), aby bylo možné pochopit významy jednotlivých vyprávění jako součást a pokračování historie města a zařadit je do kulturně historického kontextu. Za obzvláště důležitou pak považuji část o Chebu v období 2. světové války. Tento úsek dějin samozřejmě velmi silně ovlivňuje celý poválečný život na Chebsku.

Součástí druhé části je i poválečná historie z pohledu několika lokálních periodik (*Poválečný Cheb v lokálním tisku*). Tato část se zabývá třemi lokálními týdeníky, které na Chebsku mezi lety 1945 – 1950 vycházely. Tento úsek je v práci proto, že jednotlivé výpovědi narátorů jsou často proloženy novinovými články, které s nimi nějakým způsobem korespondují. Je proto třeba přiložit i základní informace o tomto prameni a jeho vývoji na Chebsku.

Třetí část práce je věnována jednotlivým příběhům (*Příběhy*) a je rozdělena do subčástí. Každá z těchto subčástí pak koresponduje s jedním příběhem a pokouší se nějakým způsobem uchopit a popsat poválečné dění v Chebu. Popisu poválečného období předchází krátké shrnutí životního

příběhu narátora, aby byly pochopitelné významy a myšlenkové procesy, které je vždy nutné chápat na pozadí celého vyprávěčova života a prostředí, ze kterého narátor pochází.

Čtvrtou kapitolou (*Srovnání a dílčí výsledky*) jsou pak závěry a interpretace vyvoditelné z jednotlivých rozhovorů a dostupných pramenů. Především je tato část zaměřena na celkové shrnutí práce a zhodnocení jednotlivých rozhovorů v rámci celkového pohledu na témata, která se v rozhovorech a článcích objevovala nejčastěji.

Následuje závěr (*Závěr*), ve kterém se pokouším shrnout veškerá vyústění, která vyplývají z jednotlivých kapitol i z práce jako celku. Závěr také obsahuje zamyšlení nad celkovým smyslem práce a možnosti dalšího zkoumání v této oblasti.

Poslední částí jsou přílohy (*Přílohy*), ve kterých je možné nalézt ofocenou část bibliografie, tedy především nejrůznější mapy, fotografie, tiskoviny a úřední dokumenty, na které práce odkazuje a u kterých byla možnost pořídit kopii. Tato možnost bohužel nebyla u všech dokumentů, neboť některé obsahovaly citlivé údaje (data narození apod.) nebo se jednalo o ceněné soukromé sbírky, u kterých bylo třeba respektovat právo vlastníka.

Není možné shrnout všechny události, názory a příběhy v rámci jedné práce, protože každý pamětník pohlíží na historii ze své vlastní perspektivy a je ovlivněn předcházejícími i následujícími etapami svého života. Cílem této práce tedy není „najít pravdu“ o zkoumaném období, ale spíše poukázat na různé možnosti a úhly pohledu, ze kterých je možné dějiny nahlížet. Právě na pozadí jednotlivých příběhů je možné pozorovat historii, jak se jeví a utváří v myslích jednotlivých lidí - na co vzpomínají a co je k tomu vede.

1 Metodologie

Za základní metodický kámen práce jsem zvolil metodu orální historie. Jedná se o jednu z nejnovějších a nejrychleji se rozšiřujících metod v rámci celé historie, jakožto vědního oboru. Důvodů k této volbě bylo mnoho. Především to, že jsem se touto metodou podrobně zabíral poslední dva roky studia Orální Historie v rámci FHS UK a mám tedy snad potřebné dovednosti a znalosti k jejímu uplatnění v praxi. Dalším důvodem je její blízkost k lidem a lidským osudům, které je myslím třeba vyzdvihnout, chceme-li pochopit události nějaké doby a dostat se do větší hloubky.

1.1 Historie

Orální historie začala vznikat v USA na počátku 20.století. Zde mám především na mysli chicagskou školu a zejména jejího představitele sociologa Williama Thomase, který upozornil na možnost využití životních příběhů jednotlivých osob pro účely poznávání historických událostí¹.

Velký rozmach orální historie pak přichází s rokem 1948, kdy bylo vytvořeno první akademické centrum zabývající se orální historií. Na to brzy navázala další centra a nastal velký rozmach celého oboru. Spolu s měnícími se možnostmi zaznamenávání dat se samozřejmě měnila i struktura a možnosti orální historie. Díky vynálezům umožňujícím zachytit lidský hlas a tedy i zpověď jedince², bylo možné získat a uchovat data daleko lépe a detailněji a podrobit je důkladnějšímu průzkumu.

---

1 Vaněk, Mücke, Pelikánová (2007)

2 Diktafony zaznamenávající lidský hlas se začali omezeně používat od roku 1948, viz *Oral History Research Office – Background* [online]. Columbia University <http://library.columbia.edu/indiv/ohro/about.html>

1.2 Orální historie v Čechách

V našich luzích a hájích byla metoda orální historie velmi dlouho považována komunistickým režimem za nežádoucí (velmi podobně na tom byla tato metoda i v ostatních komunistických státech východního bloku) a oficiálně se její rozvoj u nás se tedy datuje až od roku 1989. Do té doby byly sice pořizovány nahrávky rozhovorů v historiografických kruzích³, ale ještě bez oficiálního technického a metodického pozadí, které funguje dnes.

V roce 2000 vzniklo Centrum orální historie jako součást Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, v roce 2007 byla založena Česká asociace orální historie a v roce 2008 byl zaveden navazující magisterský obor Orální historie – soudobé dějiny pod hlavičkou Fakulty humanitních studií FHS UK. Od roku 2010 je prof., PaedDR., Miroslav Vaněk Ph.D. presidentem International Oral History Association, což svědčí o velké mezinárodní prestiži, kterou momentálně čeští orální historikové pobírají.

Orální historie je kvalitativní metodou, která se snaží co nejlépe a nejdůkladněji zachytit a zpracovat zkušenosti a osobní vnímání jednotlivých narátorů. Z toho, že se jedná o kvalitativní metodu, vyplývá na jedné straně nemožnost zevšeobecnění jejích poznatků, ale na druhou stranu možnost využití jednotlivých subjektivních pohledů na zkoumaný problém.⁴

1.3 Úskalí orální historie a ochrana citlivých dat

Orální historie naráží na řadu obtíží, které je třeba mít na paměti při využívání této metody. Jedná se především o problémy spojené s pravdou a pamětí a o problémy legislativní. Problémy z první kategorie spočívají ve složitosti ověření jednotlivých výpovědí, problematice kolektivní paměti, emočního vypětí u některých témat a zkoumaných problémů⁵ a občas i v neschopnosti si události přesněji vybavit. Legislativní problémy pak obsahují především nutnost ochrany osobních dat a

---

3 Zhruba od 60.let 20.století viz. Vaněk a kol. (2003)

4 Viz. Silverman (2005)

5 Některé vzpomínky mohou být velmi bolestné a narátor o nich nechce hovořit – v průběhu nahrávaní rozhovorů pro tuto práci to bylo vidět na příkladě nevysídlené Němky, která nechtěla o roce 1945 velmi dlouho mluvit.

vlastnická práva na provedené rozhovory.

Podíváme-li se nejprve blíže na první část problémů, zjistíme, že v podstatě všechny jejich části jsou řešitelné. Ověření výpovědí nemůže být, pravda, nikdy stoprocentní, ale velkou většinu můžeme doložit dobovým tiskem a informacemi z archivů. Kolektivní paměť ovlivňuje prakticky celou sociální, kulturní a historickou situaci ve které se nacházíme a přestože se bude do určité míry v rámci jednotlivých skupin a etnik lišit, nikdy nebude možné se od ní zcela oprostit – je tedy třeba ji brát v potaz, ale na druhou stranu není možné ji považovat za něco, co může znehodnotit výzkum, protože v takovém případě by byl znehodnocen a předem odsouzen k zániku naprosto každý projekt.

Problémy emotivnosti a výbavnosti myšlenek jsou v podstatě zároveň i jednou z největších výhod metody orální historie. Na rozdíl od metod zaměřených čistě na hmotné prameny má orální historik možnost zkoumat tvorbu zcela nového pramene. Nezbytností pro výzkumníka je schopnost komunikace a empatie. Je třeba najít k narátorům cestu a pomoci jim přes obtížné či smutné momenty jejich příběhů, ale je to právě emotivní rovina, která dává tomuto prameni jeho autenticitu a váhu. Pouze problémy s pamětí jako takovou je téměř nemožné řešit a obzvláště s přibývajícím věkem narátorů se může stát, že si prostě něco nevybaví, ale podobně se může „pokazit“ i část jakéhokoliv hmotného pramene a jeho rekonstrukce může být nemožná.

Co se legislativních problémů týče, tak všichni narátoři byli požádáni o vyplnění souhlasu⁶ s použitím rozhovoru pro účely diplomové práce a vzhledem k intimnímu charakteru některých informací v rozhovorech mohli narátoři požádat o utajení jejich jména⁷. O ochranu osobních údajů se dále starám udržováním tří různých míst s informacemi. Jedna část obsahuje informace o rozhovoru (čas natočení, délka, klíčová slova), druhá složka obsahuje jméno a nahrávku rozhovoru a třetí informace o narátorovi, ale již bez jména. Všechny tři složky jsou propojeny číselným systémem a uloženy na různých místech (flash disk a dva různé počítače).

---

6 Viz příloha č. 8

7 Nakonec toho ale žádní narátoři nevyužili

1.4 Výběr narátorů

Narátoři nebyli voleni metodou sněhové koule, jak bývá u podobných prací obvyklé, ale spíše jednotlivě přes různé známé a přátele. Cílem této volby byla co největší stratifikace narátorů, aby bylo zastoupeno co nejvíce různých pohledů na minulost. V případě, že se narátoři navzájem neznají, se jejich popisy stejné situace často velmi zásadně liší. Narátorů je nakonec celkem šest a je třeba říci, že ve všech šesti případech byli narátoři velmi vstřícní a otevření. Nikdy nebyl problém domluvit si další rozhovor a nadále udržujeme kontakt.

1.5 Práce s prameny

Základním a stěžejním pramenem celé práce jsou nahrané rozhovory. Poté, co bylo nahráno prvních šest rozhovorů, začala práce dostávat pevné obrysy. Celá práce vznikla právě díky rozhovorům a možnosti jejich nahrání a až po několikanásobném poslechu nahrávek byly přidávány další prameny a pořizovány druhé rozhovory.

Dalším důležitým pramenem byl dobový tisk, ve kterém byly vyhledávány články a příběhy korespondující s výpověďmi jednotlivých narátorů. Občas byly články také voleny aby nějakým způsobem doplnily příběh nebo mu přidaly historické pozadí.

Třetím zdrojem byla samozřejmě nezbytná literatura, na kterou je v mnoha případech odkazováno (především v jiných než příběhových částech práce) a jejíž seznam se spolu se seznamy ostatních použitých materiálů nachází na konci práce.

Co nejméně jsem využíval zdrojů internetových, a těchto odkazů je tedy v práci velmi málo. Přestože je možné na internetu o tématu poválečného pohraničí nalézt mnoho zajímavých zpráv je často zcela nemožné potvrdit jejich pravost a dohledat použité zdroje.

Fotodokumentace pochází ve většině případů z archivu Chebského muzea a chebského nádraží, které mi bylo dovoleno ofotit a použít pro práci. Součástí práce není mnoho fotografií dobového tisku, přestože byl pořízen záznam většiny článků, které z tohoto zdroje pocházely. Důvodem je často špatná kvalita fotografií i původního materiálu, ale většina fotografií by měla být dostupná na přiloženém CD.

Posledním použitým materiálem byly archivní dokumenty, jako například vyhlášky, drážní dokumenty a zápisky z kronik. Vzhledem ke stavu některých archivů (obzvláště toho drážního, který sestává v podstatě pouze z jedné skříně naplněné až po okraj dokumenty, ve většině případů zcela bez označení) nebylo vždy možné přesně zaznamenat použitý pramen. V takovýchto případech je většinou možné nalézt fotokopii dokumentu v příloze, nebo je odkázáno co nejpřesněji na datum jeho vzniku a jeho náplně (jako v případě vyhlášek).

2 Stručná historie Chebu

2.1 Cheb do 19. století

Díky výhodné poloze byl Cheb předurčen k rozvoji už od svého vzniku, který se datuje zhruba do 9. století, ale první písemná zmínka o něm pochází z roku 1061. „*My Jindřich, král z Boží milosti, dáváme všem na vědomí, že jsme svému služebníkovu Otnantovi darovali část lesa u cesty směřující do Chebu.*“⁸ Zhruba kolem roku 1100 se z Chebu stává správní centrum přilehlého okolí.

Od roku 1167 kontroluje Cheb císař Friedrich Barbarossa a pokračuje kolonizace celé Chebské pánve (jsou dochovány zmínky o 300 nových kolonizačních vesničkách rozprostřených na tomto území). Chebský hrad se v této době stává falcí a byl četně navštěvován císařem i jeho rodinou. Na počátku 13. století se je o Chebu poprvé pojednáváno jako o větším městě a po velkém požáru v roce 1270 byla jeho vnitřní část uspořádána zhruba do podoby, kterou si město zachovalo dodnes.⁹

Natrvalo bylo Chebsko připojeno k zemím Koruny české Václavem II v roce 1322. Od té doby začíná Cheb vzkvétat a stává se obchodním a mocenským centrem. Během Husitských válek bylo město katolické a v roce 1430 bylo dokonce oblehnuto husity, ale bohatí Chebané se vyplatili a husitská vojska odtáhla. Po vyjednávání s Prokopem Holým zaplatilo město za svou svobodu 900 kop stříbra. Město se pak stalo prostředníkem pro jednání mezi husity a katolíky.¹⁰

Velmi významné bylo pro město i období vlády Jiřího z Poděbrad, který v Chebu s oblibou řešil politické problémy. Obchodník a cestovatel Caspar Bruschius popisuje Cheb na počátku 16. století takto. „*Město má velké a bohaté sýpky. Má také zbrojnici s různými zbraněmi a děli, válečným nářadím a výzbrojí tak vybavenou, že každý pozorovatel, by chválou stejně jako já nešetřil.*“¹¹ Cheb

---

8 Z listiny císaře Jindřicha IV. z 13. února 1061 - Cheb je zde samozřejmě zmiňován pod latinským jménem Egire, ze kterého pak vzniklo německé označení Eger.

9 Více např. Boháč (2007)

10 Viz také příloha číslo 1 – článek Město Cheb

11 Caspar Bruschius: O městě Chebu 1542

byl také zobrazen na malbě z roku 1550¹².

Poprvé se v historii ukázala poloha Chebu jako poměrně nevýhodná v období třicetileté války, kdy byl Cheb velmi důležitým bodem pro obě strany, které se v podstatě jen střídaly v jeho drancování a marných pokusech jej udržet. Zároveň s třicetiletou válkou se ve městě objevuje i postava Albrechta z Valdštejna, který poprvé zavítal do Chebu v roce 1625. Naposledy se pak mohl kochat krásami města v roce 1634, kdy byli napřed pobiti jeho důstojníci a následně i sám Albrecht (pro kterého se však jednalo již spíše o ukončení trápení, neboť byl v poslední fázi syfilidy)¹³.

Po skončení třicetileté války se město začalo obnovovat. V roce 1652 vydal Ferdinand III dekret, kterým stvrzuje přestavbu Chebu v pohraniční vojenskou pevnost. Po zbytek 17. století i následně ve století 18. se Cheb rozmáhá po hospodářské i kulturní stránce. V roce 1723 (za vlády Karla VI) se formálně stává svobodným královským městem. Také je patrný značný rozmach lázeňství. Tzv. Chebská Kyselka, která se stáčela z pramenů v blízké vesničce (od roku 1807 zvané Františkovy lázně - Francisbad) byla používána k léčbě již od 16 století. „*Františkovy Lázně byly založeny 27. dubna 1793 jako Ves císaře Františka a v roce 1807 jim byl úředně přiznán název Františkovy Lázně. Pojmenovány jsou podle císaře Františka I., který je považován za jejich zakladatele.*“¹⁴

2.2 Cheb v 19. století

Století 19. začíná pro Cheb velmi nepříjemně - totiž požárem, při kterém byla nenávratně ztracena celá severní část středověkého města, která se do původní podoby již nikdy nevrátila. Nejvýraznější postavou této doby je J. W. Goethe, který se velmi spřátelil s Chebským radním Grünerem a každý rok Cheb navštěvoval. V tomto století se také silně rozmáhá vliv Chebu jako železničního uzlu. V roce 1882 mělo nádraží 11 hlavních kolejí a vedly odsud trasy do Bavorska i do Čech.¹⁵

---

¹² Viz příloha číslo 10- malba Chebu

¹³ Viz také Boháč (2007), Ditterová; Malovický (2008)

¹⁴ http://www.frantiskovy-lazne.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=3464&id_org=3464&id=93930&p1=7095

¹⁵ Viz příloha číslo 18 (mapa železničních spojů - městské muzeum Cheb)

Ve druhé polovině 19. století přichází s rozvojem vědy i rozvoj kulturní. Ve městě vzniká jedno z prvních regionálních muzeí na našem území a vychází literární a vlastivědné časopisy (např. Unser Egerland). Také se zde nacházejí velké strojírenské závody a továrny (Eska, Premier). Zároveň s rozvojem inteligence se začínají projevovat i první národnostní nepokoje, ke kterým dříve nebyl důvod (protože byl Cheb celoněmecký). „V poslední třetině 19. století jsou poprvé znatelné nejstarší počátky české menšiny, která se začala rychle rozrůstat teprve po založení Československé republiky.“¹⁶

2.3 Cheb před druhou světovou válkou

V roce 1913 je odhalen slavnostní turnerský pomník s hákovým křížem a německými orlicemi na znamení trvalého německví Chebanů. Ten pak ční nad městem až do konce 2. světové války, kdy je českými Chebany v roce 1945 vyhozen do vzduchu. Celé chebské pohraničí z roku 1921 je zachyceno na mapě v příloze číslo 2¹⁷.

V roce 1933 založil v Chebu Konrád Henlein¹⁸ Sudetoněmeckou vlasteneckou frontu, ze které se později v roce 1935 stala silná politická strana Sudetoněmecká (SDP). Henlein pak do válečné historie města ještě několikrát zasáhl, ale obranou samotnou byl pověřen říšský Němec z Norimberku major Geissler. „Cheb se musí udržet do posledního kamene, i kdyby museli pod tímto kamenem všichni Chebané do jednoho zemřít.“¹⁹

Po odevzdání pohraničí, které následovalo mnichovské jednání, navštívil Cheb sám Adolf Hitler,

---

16 Ditterová, Malovický (2008) - také je zde uvedeno přesné množství české populace vzhledem k populaci německé. Kupříkladu v roce 1880 žilo v Chebu na 17085 Němců pouze 201 Čechů. V roce 1921 to bylo 27524 Němců na 1305 Čechů.

17 Langen (1988)

18 Viz. příloha číslo 9 - (Vůdce Sudetoněmecké strany Konrad Henlein)

19 Takto odpověděl Henlein na požadavek starosty Chebu dr. Janky, který chtěl kapitulovat před postupujícím americkým vojskem

aby se porozhlédl v pohraničí²⁰. S předáním pohraničí bylo spojeno vystěhování velké části českého osídlení Chebu, které začalo před obsazením narůstat, díky státním reformám. Kupříkladu veškeré veřejné funkce musely být zastávány česky mluvícími pracovníky. Jednalo se tedy především o úředníky, pošťáky, drážní personál atd., což samozřejmě místní německé obyvatelstvo nepotěšilo.

Hitlerův příjezd byl prezentován jako osvobození německé menšiny v českém pohraničí. *„Rok 1938 proběhl v Chebu velmi bouřlivě. Češi, Židé a němečtí antifašisté byli se svými rodinami šikanováni, fyzicky napadáni a ohrožováni na životě.“*²¹ Po Hitlerově řeči z 12. září 1938, která byla pomocí ampliónů vysílána po celém Chebu, se zdvihla vlna rabování a vedení SDP se uchýlilo po vyhlášení stanného práva do Německa.

Po začátku okupace byla československá koruna silně podhodnocena a Němci začali okamžitě nakupovat všechno dostupné zboží²². Během Křišťálové noci 10. listopadu 1938 byla vypálena chebská synagoga, poškozen židovský hřbitov²³ a veškerý majetek Čechů a Židů z pohraničí byl zkonfiskován.

2.4 Cheb za války

Když začala válka, museli Němci z pohraničí narukovat do německé armády²⁴. Tím se do velké míry ochromila práceschopnost pohraničního území a bylo potřebné přivádět pracovní síly a specialisty z protektorátu, ale i z Německa a jiných zemí. Cheb v době války je popsán například takto: *„Nedostatek spotřebního zboží, přidělový systém, pracovní povinnost, bytová nouze, rozdělené rodiny, mnoho rychlých sňatků, mladých vdov i nemanželských dětí, úmrtní oznámení s propagandistickými texty jako „našel hrdinnou smrt při věrném plnění vojenských povinností pro budoucnost Velkoněmecka; na poli cti dal svůj život Velkoněmecku; zemřel na následky zranění pro*

---

20 Viz. příloha číslo 5 – (příjezd Adolfa Hitlera – městské museum Cheb)

21 Chmelíková (2005)

22 Viz příběh obchodníka v této práci.

23 V Chebu tou dobou fungovala židovská náboženská obec a žilo zde zhruba 500 Židů

24 Viz příběh nevystěhované Němky v této práci

Vůdce, národ a vlast... „25“

V průběhu války se na Chebsku soudilo a popravovalo za všechno možné. Nacistický program Euthanasie umožňoval na základě diagnózy popravu starých a duševně nemocných obyvatel, několik kněží bylo odsouzeno za pohlavní zneužívání dětí, mniši z kláštera za poslouchání zahraničního rozhlasu a mnoho lidí odsoudil tzv. zdravotní soud, který fungoval v rámci Úředního soudu v Chebu a staral se o ochranu rasy před dědičnými nemocemi²⁶.

S blížícím se koncem války se Cheb stal terčem bombardovacích náletů s cílem oslabit infrastrukturu a bojeschopnost. První nálet přišel 23. října 1944, od té doby platila náletová pohotovost s dopady popsány například v kapitole *Příběh nevysídlené Němky* v této práci. Nejtěžší nálety však přišly až v roce 1945 a to 25. března a 8. dubna. V drážní kronice města Chebu se o nich píše: „První nálet na nádraží přišel 25.3. 1945 a byl pro nádraží i jeho okolí naprostým překvapením – nádraží i okolí velmi silně poškozeno.“²⁷ Velkých náletů bylo nakonec celkem pět a poničily velkou část města. Nejvíce poničené bylo nádraží a přilehlé okolí.

Osvobození města vojáky z 97. divize 3. americké armády se také neobešlo bez ztrát na životech a ztrát materiálních, protože od 24. dubna začaly těžké dělostřelecké útoky. Nejhorším bojům se však podařilo zabránit díky šťastné náhodě. Drážní kronika popisuje situaci takto: „21.4.1945 je město Cheb prohlášeno za opěrný bod, obyvatelstvo dnem i nocí prchá na venkov.“ „26.4.1945 Cheb přebírá ultimátum do 30 hodin se vzdát. Velitel města se však rozhodnul město bez boje nevydat. Při cestě městem však byl usmrcen proniknuvším pancířem americkým a tak téhož dne o půl 3 hod odpoledne byla podepsána kapitulace.“²⁸ Velmi zajímavě je také popsáno osvobození v Chebsku z 18. července 1945²⁹.

Po osvobození města americkými vojáky se Konrád Henlein pokusil město dobýt zpět a začala další vlna odstřelování. Němečtí vojáci kontrolovali také letiště, ale 28. dubna byli po úspěšné ofenzivě americké armády vytlačeni. Konrád Henlein byl nakonec zadržen 8. května 1945 a vyslechnut v

---

25 Chmelíková (2005)

26 Viz Zimmerman (2001)

27 Drážní kronika je bohužel velmi neúplná, originál byl totiž ukraden v roce 2001 a zbývá pouze velké množství částečných kopií, přepisů a zlomků, čímž se její informační hodnota poněkud snižuje, přesto obsahuje velmi zajímavé informace.

28 Drážní kronika města Cheb

29 Viz příloha číslo 11

chebském zajateckém táboře. Odsud byl převezen do Plzně, kde v noci z 9. na 10. května spáchal sebevraždu pomocí střepů ze svých brýlí, kterými si přeřezal žíly³⁰.

2.5 Poválečný Cheb v lokálním tisku

Poválečné dějiny jsou v této části práce zastoupeny pouze ve formě porovnání lokálních periodik, na které jsou dále odkazy u jednotlivých příběhů, protože hlavní smysl práce je právě v pohledech jednotlivých narátorů a lokální periodika je velmi dobře doplňují. Jedná se o tiskoviny specifické pro Chebsko a nikoliv pro celou republiku (takže není pojednáno například o Rudém Právu). V lokálních novinách je totiž velmi dobře viditelné, jakým způsobem se v průběhu let politická situace právě pro danou oblast změnila.

2.5.1 Chebsko

Týdeník Chebsko vycházel v letech 1945 – 1950 pod čtyřmi různými názvy. Nejprve, těsně po válce, pod názvem *Chebsko – informace národního výboru v Chebu*. Jednalo se pouze 4 strany, na kterých byly většinou nejzásadnější informace o poválečné situaci a o nových vyhláškách a nařízeních a vyšlo dohromady pouze osm vydání. Navazující tiskovinou je *Chebsko – list západočeského pohraničí*. Zde je patrna návaznost – jak duchovní, tak fyzická. Byl sice zdvojnásoben počet stran, ale témata zůstávají stále stejná. Od roku 1946 vycházejí tyto noviny pod hlavičkou *Chebsko – týdeník Národní Fronty v Chebu*. Pod tímto názvem vydržely noviny necelý rok a nakonec se ustálily na jednoduchém názvu *Chebsko – týdeník karlovarského kraje*.

Počáteční stav byl naprosto jasný. Nenávist k Německu a všemu německému a naopak velmi

---

30 Chmelíková (2005)

positivní vztah k Sovětskému Svazu i k Americe. Také je už od roku 1945 velmi znatelný posun k socialismu a společnému budovatelství. Již 3. října 1945 můžeme například narazit na velmi optimistický článek v souvislosti se zestátněním průmyslu. „*My zde na Chebsku můžeme nejlépe posoudit, co znamená tento vsutku revoluční čin (národní správy), který umožnil posílení českého živlu i v našem kraji. Majetek nepřátel státu přešel do správy poctivých českých tábořských rolníků... Jednou z nejdůležitějších otázek, která se dnes řeší na místech nejvyšších, je postátnění veškerého klíčového průmyslu, bankovníctví a pojišťovacího odvětví. Také zde se dá říci, že vláda hodlá vyjíti vstříc volání lidu, který již za dob nejtěžší nacistické persekuce a uprostřed boje, byl přesvědčen o nutnosti plánovitého řízení našeho hospodářství.*“³¹

První projev presidenta Beneše otištěný v Chebsku vyznívá jako velmi jasný příklon k Sovětskému Svazu, ale Spojené Státy, Anglie a Francie jsou stále vnímány jako spřátelené národy. „...*Teprve tato válka učiní z našeho státu za pomoci Sovětského Svazu definitivně a s konečnou platností člena mezinárodního společenství národů. Bez Ruska jsme jím trvale být nemohli... Čtvrtý velký a rozhodující úspěch naší společné práce v této druhé světové válce je to, že naše hnutí světově organizované nejdříve v Anglii a Francii, pak v Sovětském Svazu a ve Spojených Státech nám dalo možnost, umístit československý lid v této strašné světové bouři na místa, která mu náležela a náleží.*“³²

Přes počínající budovatelské nadšení byla vidět i velmi upřímná snaha o vytvoření dobrého vztahu s USA, obzvláště pak v místech, která osvobozovala americká armáda. Do takových snah je možné zařadit i otevřený dopis chebského Národního výboru adresovaný generálu Cliftovi, veliteli 1. americké divize, která osvobozovala Cheb. „...*Ve středisku tohoto kraje, v Chebu, právě dnes dokončil Národní výbor v Chebu, složený z místních Čechů a osvobozených českých politických vězňů, převzetí státních a veřejných úřadů v československou svrchovanost. Stalo se tak po vítězném vstupu Vaší slavné americké armády, po přestávce téměř 7 let, za šlechetného osvobozovacího díla USA a za vlídného porozumění Vás, pane Generále, a Vašich úsekových velitelů. Prijmětež za to náš dík a vděčnost našich generací! Zdar americké armádě, zdar prezidentu USA, zdar Spojeným Státům severoamerickým!*“³³

V Chebu byl na památku osvobození pojmenován nově zbudovaný most (starý zbořily při ústupu

---

31 Chebsko – list západočeského pohraničí – 3.10.1945

32 Chebsko – informace národního výboru v Chebu – 22.5.1945

33 Chebsko – informace národního výboru v Chebu – 26.5.1945

německé jednotky) Americkým mostem. Toto jméno nese most dodnes. Také v rámci lidové tvořivosti se v Chebsku vyskytovalo mnoho vtipů a rčení, které opěvovaly Američany nebo zatracovaly Němce (případně oboje dohromady). Většinou se nejednalo o vtipy výjimečné kvality, ale šlo především o jejich podtext. „*Na konec nemohlo Německo zachránit nic, ani klády, zaražené do země po stranách silnic, které měly být překážkou pronikajícím americkým tankům. Spojenečtí vojáci odstraňovali tyto překážky během jedenadvaceti minut. - Jak to, že přesně za 21 minut? - Inu, dvacet minut se vojáci smáli, až se za břicha popadali a ostatní bylo dílem jediné minuty.*“

V roce 1946 pozvolna mizí jakékoliv pozitivní zmínky o USA a Sovětský Svaz dostává v novinách čím dál tím více prostoru, zatím se však nejedná (minimálně v Chebsku) o otevřenou agitaci. Noviny se celkově v tomto roce zabývají spíše obnovou pohraničí a vnitrostátní politickou situací, než mezistátními vztahy. Vztah s Německem zůstává zatím stejný – tedy velmi negativní. Budovatelské nadšení pro vnitropolitickou situaci se během tohoto roku zvyšuje. Týdeník Chebsko si však stále zachovává určitou objektivitu. Takto například hovoří o volbách v roce 1946: „*Máme i v Chebu po volbách a jsme před obnovením národních výborů v okrese i v obcích. Až na zbytečně zveličené výjimky byl volební boj mezi stranami Národní fronty na Chebsku slušný. Každopádně lze říci, že zvítězila vůle pokračovati na Chebsku v budovatelské práci spojenými silami, tak jak tomu bylo doposud.*“

týdeník Chebsko je také nejvíce zaměřen proti Německu, tento stav trvá v podstatě až do zániku periodika v roce 1950. Německá okupace je stále připomínána a většinou s velmi negativním protiněmeckým vyústěním. „*Zas vidím budovu červené barvy a na ni je napsáno: Cheb. Kolem však nic nepoznávám. Vše je v troskách. Krytá nástupiště i s hlavní budovou, by i okolní domy jsou rozbité. To vše vinou těch, kteří před několika lety chtěli zde býti pány. Zas přicházím z nádraží do ulic a poznávám je. Poznávám i domy, kde po nás házeli květináče a různé předměty. Po ulicích proti mně jdou lidé s páskou na ruce a snaží se česky pozdravit. Co však v nich vězí?*“³⁴

Chebsko se pokoušelo zdržovat propagandy a přinášet opravdové zprávy a validní, ověřené informace. Obrovská změna však přišla se zrušením Chebska, když v září 1950 přestává vycházet jako samostatné periodikum a stává se pouze součástí krajských novin Jednota. „*Oznamujeme všem čtenářům Chebska, že dnešním dnem vychází náš krajský týdeník pouze pod jedinou hlavičkou Jednota. Na obsahu se přirozeně nic nemění a budeme dál pomáhat pracujícím celého kraje v*

---

34 Chebsko – týdeník národní fronty v Chebu – 22.6.1946

*budovatelském úsilí. Proto věříme, že dosavadní čtenáři Chebska přijmou tuto změnu radostně a zůstanou nadále našimi čtenáři.*³⁵

2.5.2 Jednota

Jednota začala vycházet v roce 1946 pod názvem *Jednota – list pracujících hraničářů* a tento název si udržela až do roku 1948, ve kterém začala vycházet jako *Jednota – list krajského výboru KSČ*. Nakonec, v roce 1950 po spojení s týdeníkem Chebsko, začala vycházet pod výmluvnou hlavičkou *Jednota – proletáři všech zemí spojte se!* Na rozdíl od Chebska je už od svých počátků velmi silně spojena s komunistickou stranou, se Sovětským Svazem a s budovatelskou tematikou celkově. Chebský okres zmiňovala jednota vždy jen velmi okrajově, protože měla vždy sídlo v Karlových Varech a silně preferovala tento region.

V prvním roce Jednota naprosto ignoruje USA a od roku 1947 je už vyloženě protiamerická. Působí velmi agitačně. Sovětský Svaz je v pravidelných okencích vyzdvihován k nebesům a již v roce 1946 se zde dočteme například, že SSSR je vzorem rekreační péče. Později tyto pochvaly ještě eskalují a v roce 1949 už zjišťujeme, že soudruzi ze SSSR přesadili 3 000 000 stromů, aby si uvolnili místo pro novou výstavbu a přitom byli šetrní k přírodě. Vysoké stromy si prý dobře zvykly na přesazení a dále krásně rostou v Azerbajdžánu³⁶.

Vyskytují-li se v Jednotě články o Americe, vždy se jedná pouze nějaký imperialistický útok, nebo o jednoznačné známky rozkladu v USA. „*Stávky Amerických horníků! V tomto roce už 400 000 horníků v Americe měsíc stávkovalo. Opakuje se tak situace z minulého roku, v jehož prvních 9 měsících stávkovaly v Americe 3 miliony dělníků.*“³⁷

Jednota přijímá jako první nový vztah k Německu. Už od roku 1948 končí s jakýmikoliv útoky na Východní Německo a o jakýchkoliv negativních následcích vysídlování na rozdíl od Chebska nijak neinformuje. Od roku 1950 se pak objevují takovéto články: „*Zaměstnanci Nejdeckých česáren odpovídají válečným štváčům z Ameriky! Pozadu nezůstávají ani zaměstnanci německé národnosti.*

---

35 Jednota – proletáři všech zemí spojte se – 30.9.1950

36 Jednota – list krajského výboru KSČ

37 Jednota – proletáři všech zemí spojte se – 15.4.1950

Dokazují svou prací, že i oni chtějí budovat šťastný mírový život. Naši zaměstnanci velmi bedlivě sledují mezinárodní situaci; jsou s ní seznamováni na pracovištích. Svou prací a dosahovanými výkony odpovídají západním imperialistům, podněcovatelům nové války.³⁸

2.5.3 Český Cheb

Český Cheb – týdeník československé sociální demokracie pro Chebsko měl velmi krátkou životnost. Vydával se pouze v roce 1947 a v lednu 1948 ve velmi malém nákladu. Přesto si myslím, že stojí za zmínku, protože se jako jediný týdeník na Chebsku vyhrazoval poměrně jasně proti KSČ (čímž se dá také velmi snadno vysvětlit jeho krátká životnost). Navíc má týdeník kladný vztah k USA i k ostatním státům na Západě a přináší o nich normální informace (například o odbytu Lubských hudebních nástrojů do Ameriky a o tom, jaký prospěch to chebskému kraji přináší).

Jako jediné noviny na Chebsku kritizuje *Český Cheb* počínání chebských komunistů při odsunu Němců a také se Němců občas zastává a přináší objektivní informace. Příkladem může být tento článek z 6. září 1947: *„Čtou chebsští komunisté „Rudé právo“? Asi nečtou nebo nedbají toho, co „Rudé právo“ píše. Jinak by dodržovali varování ze dne 17. srpna, kde se rozepisuje o antifašistech a smíšených manželstvích takto: „Antifašistů je u nás ještě přibližně 20.000. Téměř všichni jsou přihlášení k odsunu dobrovolnému. Již tento počet naznačuje, že jde o případy velmi pečlivě přezkoumané, tedy skutečně antifašisty. Nelze proto připustit, aby někteří z nich byli “náhle“ přestěhováni nebo odsunuti a jejich majetek zabavován. Smíšená manželství budou jako až doposud posuzována podle rozhodnutí ministerstva vnitra, při čemž majetek německé polovičky smíšeného manželství není nikterak chráněn proti konfiskaci.“ V Chebu však klidně na nátlak některých členů KSČ se vystěhuje rodina antifašisty z bytu, strčí se do odsunového střediska a byt hned i se zařízením se obsadí žadatelem z řad KSČ, jako tomu bylo v případě antifašisty Dra Kny, kde se dokonce jedná o položidovskou rodinu. Nic nebylo platno ani zástupců ostatních stran v MNV, kteří žádali předložení spisů tohoto případu. Inu dokud právě v Chebu budou v řadách KSČ lidé, kteří si osvojili metody připomínající nám postup Němců, bude marně i „Rudé právo“ psát a varovat.³⁹*

---

38 Jednota – proletáři všech zemí spojte se – 7.10.1950

39 Český Cheb – 6.9.1947

Český Cheb tak byl velmi zajímavým týdeníkem, který si zachovával objektivitu až do převratu a patřil na Chebsku k velmi významným lokálním periodikům, které ovšem bohužel nevycházelo dost dlouho na to, aby bylo možné pozorovat větší změny v postojích a člancích, jako tomu bylo v případě Chebska a Jednoty.

3 Příběhy

3.1 Příběh obchodníka

3.1.1 Úvod

Narátor se jmenuje Václav Pašek. Pochází původně z české rodiny, která se odstěhovala do Německa a následně se vrátila zpět do Čech, přesněji do Plzně. V době nahrávání rozhovorů mu bylo úctyhodných 92 let. *„Narodil sem se v Německu v Lipsku. A to tím, že můj otec jako Čech šel do Německa do učení. Byl krejčím, vyučil se tam, oženil se tam a my jsme se tam narodili. Bylo nás celkem pět a aby jsme se neodnárodnili, nebyli z nás Němci, tak jsme se přestěhovali zpátky do Čech. Nebylo to lehký živobytí, maminka nedělala.“⁴⁰*

Sám si musel od dětství přivydělávat a pomáhat živit rodinu. *„Já jsem sám od sebe už jako malej kluk prodával noviny u Škodovky, nosil jsem vánoční stromky, sbíral jsem míčky na DSV a přitom jsem hrál tenis a učil jsem bohatejch lidí děti, který chtěli hrát tenis, tak ty jsme my sběrači jsme je učili a dělali jim partnery.“⁴¹*

Smíšené rodičovství přinášelo také drobné obtíže, ale výhodou bylo že se narátor naučil skvěle německy. *„Měl sem to těžký, protože jsme doma mluvili německy, s tatínkem a venku česky. Já sem to měl těžký ve škola, třeba jsem si plet písmeno T s písmenem D a tak. Já jsem si šetřil, takže já jsem peníze měl. Nakonec jsem si vydělával stejně jako dělník ve škodovce.“⁴²*

Po základní škole získal místo v železářství, protože v pohraničí byla znalost němčiny často vším, co člověk potřeboval k přijetí do zaměstnání. *„Tak jsem tam šel a samozřejmě on mě hned čap,*

---

⁴⁰ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 14.2.2011

⁴¹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 14.2.2011

⁴² Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 14.2.2011

vůbec žádný vysvědčení, to ho nezajímalo. Protože jsem uměl německy. My jsme hodně obsluhovali sudeťáky, ty jezdili k nám nakupovat. Takže jsem se řádně vyučil a pak sem bral hodně peněz. To byl rok 37. Ale bohužel v 39. roce jsme byli obsazený. Už byl problém s tím, když začínali obsazovat sudety. Když Chamberlain prodal Němcům sudety a vytahoval se že zachránil válku."⁴³

Narátor byl vždy velmi nacionálně založen a veden k hrdosti na Československo a měl pocit, že Němci vždy považovali jiné národnosti za podřadné. *„My jsme, vzhledem k tomu že otec byl Čech a Sokol, tak jsme chodili do Sokola. Národovci jsme byli veliký, větší než ty lidi, který se tady narodili, já byl vždycky hrdej na to že jsem Čech. Přestože v Německu se mi lepší líbilo, když jsem byl kluk. Ty Němci nás vždycky brali za podřadný lidi, za sluhy. Oni byli nadlidi, už vzhledem k tomu že měli hymnu Deutschland Deutschland über alles.*"⁴⁴

Až do dnešních dnů se narátor živě zajímá o politiku a celý rozhovor je protkaný názory na momentální politickou scénu. Je také zajímavé, že pan Václav nikde během rozhovoru nemluví o Československu, ale vždy jen o Česku. *„Já se zajímám stále o politiku. Páč my jsme se zajímali o nás, o Českej národ a viděli jsme kam to jde. My jsme měli to krystalový rádio, to bylo tak někdy v třicátých letech, kdy jsme poslouchali tu cizinu a nás a tak dále a poslouchali jsme první obsazování Sárská. Pak jsme poslouchali obsazování Rakouska. Pak jsme poslouchali obsazování Sudet. To si nedovedete představit, co ty Němci hlásili. Že naši vojáci když opouštěli Sudety, že přibíjeli ženám, dětem a starcům jazyky ke stromům, abyste věděl co to bylo tehdy za propagandu. Takže já jsem i už od mládí poslouchal to rádio a jak jsme poslouchali, tak jsme se dostávali do tý politiky.*"⁴⁵

Následně je popsána narátorova účast v CPO⁴⁶. *„ Tak přišli ty Němci, nás obsadili a už v roce 1938, jsme my jako chlapci, který ještě nebyli vojnou poviní, tak nás najmulí do CPO. Tenkrát jsme ještě dělali sobotu do večeru a měli jsme jenom neděli a teknkrát, když sem dělal u CPO, tak v neděli jsme měli ještě výcvik u hasičů, ale žádný náhradní volno jsme nedostali. V noci jsme měli hlídku a ráno do práce.*"⁴⁷

Velmi dobře je také popsáno obsazování území Němci. Pan Václav byl totálně nasazen do firmy

---

⁴³ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 17.2.2011

⁴⁴ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 14.2.2011

⁴⁵ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 14.2.2011

⁴⁶ Jednotky protiletcecké obrany

⁴⁷ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 17.2.2011

Poláček a spol. „*Oni sebrali lidi ze služeb a poslali je do továren. Ale protože jsem měl ten výcvik, tak jsem musel do méně důležitýho průmyslu. Přišli němci a my jsme přišli do takzvanýho Luftschtzu. To spadalo pod misterstvo vnitro. Naš velitel byl nějakej Schiflebein v Plzni a to byl náš šéf. Já měl vždycky ve všem výhodu, protože jsem uměl německy, já jsem s nima jednal a tak dále. Potom přišlo, v 44. roce měli jít ty naši velitelé na výcvik do Německa a oni tam strčili mě. Tak já jsem jako třiadvacetiletý kluk šel do Německa jako velitel pohotovosti, o ničem jsem neměl ahnug, ale protože jsem byl obchodník, tak jsem se do všeho vžil. Prostě uměl jsem v tom chodit, aniž bych se nějak přisluhoval. To jsem nedělal. No byl jsem Čech prostě s radostí a hrdej jsem na to byl.*“⁴⁸

Přestože v životě nebyl na vojně, dostal dvě zlaté hvězdy a stal se z něj hauptman. Následně popisuje devalvaci měny spojenou s měnovou reformou výhodnou pro Německo. „*Němci sem přišli, co mohli vykoupili. Otec měl krejčovství, šil jim šaty a za 75 marek měli oblek i s látkou. Ty přišli a říkali tomu "Scharaffen land" (pohádková země⁴⁹) a dodneška si to neuvědomili, co tu napáchali škod.*“⁵⁰

Na konci války se narátor přesunul do Chebu, kde se mu zalíbilo. Cheb znal od vidění, protože přes něj vždy jezdil do Německa. Také vzpomíná, že v roce 38 proběhlo vysídlení mnoha Čechů z pohraničí do vnitrozemí, které probíhalo minimálně stejně důrazně jako později vysídlování Němců, a v Plzni se pak mnoho vysídlelců z pohraničí usazovalo. Velká část z těchto původních obyvatel pohraničí se pak po roce 1945 vracela zpět do pohraničí. „*Cheb je ohromě důležitý místo, tady máte Sasko a tady máte Bavorsko. Ale ono to nikdy nebylo považovaný za důležitý město, za první republiky, protože to bylo nebezpečný místo mezi těma Němcema žít. Ale bylo tu spousta Čechů, který v tom 38 roce, jako bylo potom vysídlení jich, tak oni šli s ničím do vnitrozemí. Ale pak se samozřejmě vrátili tak různě a my jsme se od nich učili jak s těma Němcema.*“⁵¹

V Chebu na národním výboru požádal v roce 1945 o železářství, které také dostal. „*Tak jsem to převzal, ovšem to nebylo tak jednoduchý, oni si lidi mysleli že jsme něco nakradli, nebo buh ví co. Ale ono to nebylo snadný. Tam byl Pan Lindner, majitel toho kšeftu. Měl tam jeho personál německej a já jsem tam přišel jako národní správce, protože on byl jako ve vodsunu a já jsem to měl převzít. Tak prosím, Němec a já jsme dělali inventuru, plus jeden člověk z berňáku tam byl jako*

⁴⁸ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 14.2.2011

⁴⁹ pozn. autora

⁵⁰ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 14.2.2011

⁵¹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 17.2.2011

*taková kontrola.*⁵²

Od té doby vedl v Chebu železářství. Do KSČM vstoupil pouze na chvíli, ale problémy kvůli tomu nikdy neměl. Celou komunistickou éru přečkal bez větších obtíží, staral se o své železářství, které po odchodu do důchodu předal svému synovi. Železářství „U Paška“ je dodnes největším železářstvím v Chebu.

3.1.2 Cheb v letech 1945 - 1950

Po příchodu do Chebu v roce 1945 čekala narátora spousta práce. *„Měl jsem to dost těžký, páč mě bylo pětadvacet let, byl jsem ženatej a měl jsem několikaměsíčního kluka. Já jsem sem přišel a v první řadě jsem šel na obchodní komoru. To bylo za náměstím. Tam jsem šel se přihlásit a pak jsem šel na Národní výbor a zažádat si o živnost, železářství. Samozřejmě, že byli obsazený a jenom nejmenší. Taky mi nedůvěřovali, takže mi dali to nejmenší. Tam jsem dostal dekret a stal jsem se národní správce firmy Lindner.“*⁵³

Získání podniku do státní správy bylo zprvu poměrně jednoduché, ale postupně se stávalo těžším. Článek z Jednoty – listu pracujících hraničářů z 25. října 1946 přesně popisuje potřebné kroky. *„Osídlovací úřad upozorňuje národní správce, aby si pro přidělové řízení obstarali již předem potřebné doklady: 1 Státní občanství, křestní list, domovský list, a jiné osobní doklady správce a jeho manželky. 2 osvědčení o národní spolehlivosti jak n. Správce, tak jeho manželky. 3 vysvědčení zachovalosti. 4 protokol o převzetí národní správy a soupisu všeho majetku při zavedení NS. 5 počáteční bilanci. 6 bilanci k 31.12.1945 případně 46. 7 daňové přiznání a daňové výměry pro daň výtěžkovou a obrátovou.“*⁵⁴ Jednalo se tedy o velmi specifické informace, k jejichž získání bylo často třeba kooperace s odcházejícími Němci.

V novinách se první informace o zabírání půdy a hmotných statků objevuje už v květnu 1945 a drží se Košického programu. *„Podle programu, vyhlášeného čl. Vládou 9. dubna t.r. v Košicích, bude zřízen národní pozemkový fond. Nyní se sděluje, že v jeho prospěch bude konfiskován pozemkový*

⁵² Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 14.2.2011

⁵³ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 14.2.2011

⁵⁴ Jednota – list pracujících hraničářů z 25. října 1946

*majetek zrádců, a to bez náhrady, což veřejnost vítá jako opatření nutné a spravedlivé. Konfiskovaná půda bude přidělována malozemědělcům nebo pracovníkům zemědělským bez půdy. Jde o živý i mrtvý inventář, který zajistí příslušné Národní výbory. Ze zabavených hospodářských budov mohou být zřízeny družstevní podniky.*⁵⁵“ Získání národní správy v roce 1945 ještě nebylo tak náročné a probíhalo často poměrně živelnou formou.

Situace v poválečném Německu byla velmi špatná. Pan Václav vzpomíná především na všudypřítomnou bídu, kterou v Německu viděl. *„Když jsme tady byli, tak potom, když bylo po odsunu, v Německu byla hrozná bída. Tam umírali starý lidi hladem. To je skutečnost. To jsem jim zase nepřál. Byli hloupí stejně jako ty naši lidi, který šli za tím komunismem. Jako potom ty s téma klíčema a teď zase ty sociální... vždyť ty davy, to je takový nebezpečí, to odsuzuju. Vemte si třeba toho Grosse. Ten přišel z dráhy a oni z něj udělali takovýho velmože. Nebo toho Ratha. Tak jsem jezdili ty Němci. Oni sem jezdili i s pískem a tak a oni byli rádi za marmeládu, když tady dostali marmeládu. Protože my jsme dostávali Unru⁵⁶ a my jsme se tady neměli tak moc špatně, i když bylo po válce.“*⁵⁷ Je tedy jasné, že Němcům, kteří tu po odsunu zůstali, se odsud v mnoha případech nechtělo.

I přesto, že v Československém pohraničí chyběly v poválečném období pracovní síly, byla zde situace o mnoho lepší než v Německu, což vedlo k častému prodeji jídla do Německa, to však bylo samozřejmě zakázané. V novinách je tedy možné dohledat například takovéto články: *„Na Chebsku byl pozorován značný odliv potravin neznámo kam a objevení se několika příslušníků německé národnosti, kteří byli již dříve odsunuti. Hlídka SNB zadržela osobní vůz autodopravce Jambora, ve kterém mimo majitele byli 3 Němci a 2 Češi. Při prohlídce auta bylo zjištěno, že ve voze je větší množství potravin, hlavně mouky, salámu, slaniny a tuku. Mezi těmito Němci se našli také W. Plass a A. Wanitchka. Tito již delší dobu organizovali nezákonný odsun potravin do Německa a přitom napomáhali Němkám k překračování našich státních hranic. Je podezření, že Němky se nevraceli k nám jen pro dobré jídlo, ale též pro uschovaný státní majetek. Je politováníhodné, že k akci se ze zjištěných důvodů propůjčilo i několik Čechů. Rada ONV rozhodla viníky zajistiti a na návrh členů KSČ byli všichni zúčastnění národní správci zbaveni funkce. Lidé trvají na přísném potrestání*

---

55 Viz příloha č. 7 – (Chebsko 22. května 1945)

56 Pomoc z USA v podobě konzervovaného jídla - obsahovala často maso, kávu, čaj, sušenky, přesnídávky a občas i nějaké cigarety.

57 Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 17.2.2011

těchto šmelinářů a kolaborantů."⁵⁸

Město samotné si pan Václav vybavuje jako poničené a vztahy s Němci by se daly v jeho podání vysvětlit velmi ambivalentně. Také poukazuje na to, že ani vztahy mezi jednotlivými Němci nebyly často idylické. „Vypadalo to tady jako ve vnitrozemí. Cheb byl taky bombardovanej. Lidi... některý byly ohromě přátelský ty Němci, a některý prostě to měli v sobě. No samozřejmě, dyť logický, že to měli v sobě, vždyť se jim všechno vzalo. Oni si vzali jenom 30 kilo nebo kolik a právě hodně tady běhali přes hranice a už bez odsunu. Sami běželi do Německa. Nebo šli a zakopávali tady spousty, jako třeba v Házlově v tej kapličce u cesty, majetek německej. A jezdil sem jeden Němec a ten se s nima sprátelil, oni mu to sežrali a tak dále a on jim to vybral a zdrh. A to vim jenom já, já jsem dělal fotbal a já sem s nim mluvil.“⁵⁹

Německé obyvatelstvo se samozřejmě pokoušelo všemožnými způsoby ukrýt svůj majetek a pokud možno jej nějak přesunout za hranice. Ne vždy byly takové pokusy úspěšné, jak dokládá například článek z Chebska. „Bylo zjištěno, že Němci, kteří jsou právě před odsunem, ve větším počtu docházejí s malými i většími balíčky do bytu jisté Adély Lohrové, která měla byt v jednom statku u Chebu... Tlupa byla odhalena za pomoci Amerických úřadů... Jde o majetek, který propadl ve prospěch ČSR jako na př. hodinky, zlaté předměty, stříbrné předměty, koberce, zvláště pak perské, fotografické přístroje, filmové přístroje, drahý porcelán apod... Jednalo se o předměty mající cenu daleko přes 2 milióny Kčs, které měli býti republice odňaty... S takovými živly musí být rychle a energicky skoncováno.“⁶⁰

Více než na českoněmecké vztahy vzpomíná pan Václav na nástup komunismu. „To ale přišli, to byla taková lumpárna, to vám ještě musím říct. Já jsem se v 45 roce šel přihlásit do komunistický strany. Byl jsem asi na třech nebo na čtyřech schůzích a řek jsem ne, sem já nepatřim. Přišel za mnou esembák za čas a přines mi legitimaci. Já jsem povídal, nezlobte se, já jsem si to rozmyslel, já nikam nepudu. A takhle jsem prostě fungoval a udělal jsem ohromnou věc. A dal jsem se do strany lidový. Ale taky se mi tam moc nelíbilo.“⁶¹

V novinách je zachycen povolební program KSČ z 1. června 1946: „1. Udržení národní jednoty –

---

58 Jednota – list pracujících hraničářů – 20. prosinec 1946

59 Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 14.2.2011

60 Chebsko – týdeník národní fronty v Chebu 5.října 1946

61 Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Paškem 14.2.2011

*Národní fronty dělníků, rolníků, živnostníků a inteligence, která se osvědčila v dobách utrpení a boje, a které je nutně potřebí i pro budování republiky, zaručuje vládu Národní fronty. 2. Upevnění nynějšího lidově demokratického režimu. 3. Zabezpečení znárodnovacích dekretů a vtělení všech velkých vymožeností naší národní revoluce do nové ústavy republiky. 4. Nová ústava zabezpečí ochranu drobného a středního soukromého podnikání a majetku. 5. Odsun Němců a Maďarů bude proveden, poslovanštění naší vlasti bude dokončeno. 6. Poměr Čechů a Slováků v duchu košického programu bude zakotven v ústavě a bude tak na pevném základě posílena státní jednota Československé republiky. 7. Vypracování a uskutečňování dvouletého plánu hospodářské obnovy a výstavby Československa, který bude znamenat předstižení předválečného stavu výroby, zlepšení a ulehčení práce zemědělců, a všeobecný růst blahobytu ve městech i vesnicích. 8. Udržení a upevnění přátelství se Sovětským svazem a spolupráci se slovanskými státy jako záruku proti novému Mnichovu. Komunistická strana nerozvrací! Komunistická strana buduje a dává sílu mladé republice a státu!*⁶²“ Prohlášení strany a její program se sice narátorovi zamlouval, ale po několika sezeních strany pochopil, že pravda bude zcela odlišná a ze strany vystoupil v podstatě ještě dříve, než do ní oficiálně vstoupil.

Narátor tedy vzpomíná na poválečný Cheb, jako na místo, kde sice probíhal odsun, ale někteří Němci se stále chovali poměrně vstřícně. Zároveň však i mezi nimi bylo mnoho prospěchářů těžících z neštěstí ostatních. Je velmi zajímavé, že jako jediný narátor nijak nevzpomíná na nastěhování romské menšiny, přestože se jeho krámkem nacházel k části města, ve které se Romové usadili, velmi blízko. Cheb byl pro něj místem, kde mu byla přidělena živnost a kde mu bylo umožněno projevit své obchodnické nadání a to i přesto, že do strany nikdy oficiálně nevstoupil. Vždy žil podle křesťanských zásad a Cheb vnímal z velké části optikou své práce. Snažil se, aby co nejvíce pomohl lidem, kteří u něj nakupovali a aby měl nejkvalitnější zboží i pracovní sílu. Proto také vzpomíná především na svou práci a ostatní témata zmiňuje spíše okrajově.

3.2 Příběh studentky

3.2.1 Úvod

Paní Eva Schwippelová pochází z Písku a do Chebu se dostala v roce 1946. „Narodila jsem se v Písku, 4.4. ve 4 hodiny odpoledne v roce 31, což je taky čtyřka. Já jsem chodila normálně v Budějovicích do obecní školy a skončila jsem tam 4. obecnou a odstěhovali jsme se do těch Vodňan, kde jsem měla chodit do pátý třídy a pořád se říkalo, že bych měla jít potom do gymplu, jenže přišli němci a udělali reorganizaci, s tím, že se ze 4. třídy šlo do první měšťanky a teprve z té první třídy měšťanky se daly dělat zkoušky do gymnázia. Jenomže ve Vodňanech gymnázium nebylo no a otec prohlásil, abych jako za války někam dojížděla, že za války vlakem desetiletý dítě, to nejde, válka musí jednou skončit, takže když nepůjde do primy, půjde do sekundy a tak dále. No a já jsem v pohodě v roce 45 dochodila tu 4. měšťanku.“⁶³

V roce 1946 začala narátorka docházet na gymnázium v Českých Budějovicích, ale hned o prázdninách se celá rodina přestěhovala do Chebu. „O Prázdninách v šestačtyřicátým jsme se s matkou a s babičkou stěhovali do Chebu, kde jsem ten gympl dodělala. Ale do toho přišel slavný rok 48, mně bylo 17, byla jsem v sextě a tím pádem my, studenti z gymnázia, jsme se stihli stát buržoázníma, no oni neřekli prachantama, ale mysleli si to, a já to měla ještě horší, protože otec právník a matka kantorka. Já jsem byla ráda, že mě nechali složit maturitu.“⁶⁴

Dostat se na vysokou školu bylo v roce 1949 opravdu téměř nemožné, jak je patrné i z dobového tisku: „Zájemcům o školní studium na vysokých školách. Na Karlovarský kraj připadá 55 míst, z toho jest 20 na obor zemědělství a lesnictví, 5 na obor stavebnictví, 10 na obor sklářství a keramika, 3 na obor pedagogika, 3 na obor filosofie, 2 na obor přírodní vědy, 2 na obor lékařství. Přihlásit se mohou 18-30 letí uchazeči z dělnických a maloroľnických rodin, kteří absolvovali měšťanku nebo nižší střední školu, osvědčili se ve výrobě jako nejlepší pracovníci a mají zájem a předpoklady pro zvýšení svého vzdělání.“⁶⁵

⁶³ Rozhovor natočený Janem Havlem s Evou Schwippelovou 15.2.2011

⁶⁴ Rozhovor natočený Janem Havlem s Evou Schwippelovou 15.2.2011

⁶⁵ Jednota – list pracujících hraničářů – 16. července 1949

Po maturitě odjela paní Eva do Prahy za prací na kresleném filmu. „*Já jsem měla vždycky umělecký skolny, já jsem chtěla na umprum. Ale když to s umprum nešlo, tak jsem to zkusila u toho kreslenýho filmu a tam to šlo. Jenže mezitím se o mě začal zajímat malíř Huta, kterej študoval v Paříži a potom zůstal tady v Chebu. On si strašně získal moje rodiče a já jsem to za rok chtěla zkusit zase ten umprum, protože bych už měla doporučení od ROH a od našeho svazu mládeže. A to už by bylo možná vyšlo, jenže můj otec se nadchnul pro pana malíře. Já jsem vždycky na tátu dost dala, tak jsem si dala říct. A povstalo z toho desetiletý manželství - hrozný. Narodili se dvě holky a skončilo to tím, že jsem se nervově zhroutila.*“⁶⁶

Po rozvodu si narátoku vyhlédl pan Schwippel, tehdejší ředitel Chebského muzea. „*Manžel zůstal tady a já jsem odjela do Prahy. Jenže tady ho svedla jiná, o deset let mladší, takže jsme se celkem v poklidu rozvedli, má s ní dvojčata, ale rozvedli se děsně brzo taky. Já jsem se v životě naučila všechno, od kultury po jeřáb.*“⁶⁷

Následně vystřídala paní Eva mnoho zaměstnání ze všech možných odvětví a skončila kvůli špatnému kádrovému posudku jako jeřábnice v jediné z mála firem v Chebu, která nepohlížela na negativní posudky tak vážně – PREFA Cheb. Zde už vydržela až do důchodu. Po převratu si přivydělávala jako průvodkyně Čechů i Němců v pohraničí což jí šlo vzhledem k jejím znalostem jazyků velmi dobře. „*Německy mluvím jako česky, Francouzsky jsem taky dřív uměla hodně dobře, já ty řeči chytám z luftu. Po válce jsme měli ruštinu, to jsem pak hodně ocenila v Praze, když jsem tam dělala v recepci. Po válce jsem se začala učit angličtinu, ale to už jsem po škole dost flákala. Jako já se domluvim, já jsem se hodně bavila ještě za války s Američanama, ona ve Vodňanech byla demarkační čára a my jsme se s nima hodně kamarádili a hodně jsme od nich dostali. Italsky a španělsky jsem se neučila nikdy, ale měli jsme výbornýho učitele na latinu, takže přes to se s nima nějak domluvim. Pak jsem trochu čuchla k maďarštině. Tak, že jsem měla kamarádku na gymplu a její otec si vzal do hlavy, že nás naučí maďarsky. Hlavně nadávat umim, to se naučím vždycky nejdřív.*“⁶⁸

---

⁶⁶ Rozhovor natočený Janem Havlem s Evou Schwippelovou 15.2.2011

⁶⁷ Rozhovor natočený Janem Havlem s Evou Schwippelovou 19.2.2011

⁶⁸ Rozhovor natočený Janem Havlem s Evou Schwippelovou 15.2.2011

3.2.2 Cheb v letech 1945 - 1950

Do Chebu dorazila paní Eva v roce 1945 a její první vzpomínky na toto město nejsou nijak příjemné. „Cheb byl hroznej. Jednak tedy bylo vybombardovaný nádraží a jak je za nádražím takovej ten most a jak jsou tam ty budovy, tak tam se chodilo přes ty krátery po bombách přes prkna. Vybombardovaná byla vlastně jenom ta čtvrť kolem nádraží a vypadalo to tak, že když se sem stěhovali po válce lidi, tak tady ve starým Chebu ty baráčky, to bylo bez komfortu, bez koupelen. Takže lidi se stěhovali do těch vil a do těch moderních činžáků. A to starý město zůstalo prázdný.“⁶⁹

Vzhledem k tomu, že do nekomfortních bytů ve starém centru (které krom staré výzdoby a vzácné architektiky neměli moc co nabídnout) se nikdo nehrnul, byla sem přidělena cikánská menšina. „Pak ale někdo dostal geniální nápad, že sem přetáhli cikány ze Slovenska, ty divoký. A nastěhovali je tam. A ty tam bydleli tím šylem, že vždycky jedna famílie se nastěhovala do jednoho baráku a když tam spálili futra a krovy a podlahy, tak se přesunuli do dalšího. A tak se stalo z Chebu mrtvý město, z toho starýho. To byla hrůza. Naštěstí teda, sem přijeli reportéři ze Sternu nebo ze Spieglu, z nějakýho takovýho německýho časopisu, nafotili to tady a napsali o tom jako několikastránkovou reportáž, co udělali komunisti z historickýho města. A to se chytli za nos UNESCO i náš stát a začalo se to trochu opravovat.“⁷⁰

Osídlovací úřad sídlil v Karlových Varech⁷¹ a do pohraničí posílal poměrně široké spektrum lidí. Krom často zmiňované romské menšiny například i Slováky. „Za minulého a tohoto roku v okrese Cheb osídlil Osídlovací úřad pre Slovensko, za výdatnej spolupráci menovite okresného národného výboru tohoto okresu, okolo 400 rodín slovenských. Sú to rodiny prevážne roľnícke a to z kraja Nového mesta nad Váhom a potom reemigranti Slováci z Rumunska (z ta zv. Sedmohradského Rudohoria)... Osídlenie Slovákov v okrese Chebu je novým znakom našej národnej blízkosti, spolupatričnosti a veľkým krokom dopredu vo všeobecnom poslovančení pohraničia populačným prebytkom zo Slovenska a zo zahraničia, a tiež dokazom toho, že Československé štatne územie v

---

⁶⁹ Viz příloha číslo 13 – Chebské nádraží před a po bombardování (archiv Chebského muzea) - Rozhovor natočený Janem Havlem s Evou Schwippelovou 15.2.2011

⁷⁰ Rozhovor natočený Janem Havlem s Evou Schwippelovou 15.2.2011

⁷¹ Přestože město Cheb nabízelo mnohokrát prostory pro usídlení tohoto úřadu přímo v Chebu – viz také příloha číslo

celom jeho rozsahu vieme vlastnou populaciou zvládnuť a obsiahnuť."⁷²

Osídlování ze strany slovenských rolníků se však nijak významně neprojevalo a žádný z narátorů si na slovenské rolnictvo nepamatuje. Ani v tisku o nich již žádné další informace nejsou. Zato Romská menšina pocházející převážně z Maďarska, kterou usídlil Karlovarský úřad v centru Chebu se v paměti narátorů i na stránkách tisku zachovala velmi dobře. Je tedy dost dobře možné, že se jednalo právě o ony „slovenské rolníky“. *„Co říci k tomu, že cikáni dostávají byty v Chebu a usídlují se zde natrvalo? Či jsou snad tak znamenití dělníci, že je jich zde nezbytně potřeba? Je opravdu trapné, že se musíme zabývat takovými záležitostmi, jako je otázka, co s cikány? Kde byli za války? Co dělali? Co dělají v Chebu? Či snad přece, až takový neinformovaný cizinec přijede do Chebu, bude nucen říci, ano, mají cikány; a jdete-li večer Kamennou ulicí, tak kolem 22 hodiny, můžete slyšet zpěv opilých, a sice zpěv maďarský.*"⁷³

Českoněmecké vztahy na Chebsku jsou velmi zajímavým tématem. Velmi dlouho se jednalo o velmi klidnou oblast, ve které nebylo společné soužití obou národností žádným problémem. Narátorka vzpomíná, co říkal o českoněmeckých vztazích její otec. *„Říkal: „tady byla úplná pohoda, tady vůbec nějaký národnostní třenice, to že vůbec neexistovalo. Němci tu měli svoje školy, svůj ochotnický spolek, něco jako my máme sokol a když se šlo na pivo do hospody, tak u jednoho stolu seděli němci, u jednoho češi a jednou se zazpívala německá písnička, jednou česká, prostě úplná pohoda, dokud sem nepřišel Heinlein a nezačal tady dělat ten cirkus.“*"⁷⁴

Dá se říci, že přátelské vztahy s Německem samozřejmě během války i v poválečném období velmi upadly, ale na druhou stranu nebyla žádná zásadní antipatie viditelná příliš dlouho a omezovala se převážně na nacionalisty a přívržence Hitlerova režimu. Podle paní Evy byla většina Němců, kteří v Chebu zůstali, snaživá a pokorná a nijak výrazně se zde neprojevovala. *„A po válce potom, když byl odsun, tak když se o někom prokazatelně vědělo, že je to antifašista, tak ty tu zůstali. Čili tady je spousta rodin, takovejch namíchanejch, na kterejch se už pomalu nepozná, že to vůbec někdy byli Němci. Taký ty co tu zůstali, ty Němci, já vim že třeba Slováci a Moraváci, že chtěli nějaký práva a tak, ale ty místní Němci v životě se necpali, že by chtěli svoje školy nebo něco. Prostě úplná pohoda.*"⁷⁵

---

72 Jednota – list pracujících hraničářů – 25. října 1946

73 Chebsko – týdeník národní fronty v Chebu - 19. 12. 1946

⁷⁴ Rozhovor natočený Janem Havlem s Evou Schwíppelovou 15.2.2011

⁷⁵ Rozhovor natočený Janem Havlem s Evou Schwíppelovou 19.2.2011

Je zajímavé, že zatímco paní Eva, která vidí na jednu stranu poválečné vztahy se zůstavšími Němci jako velmi dobré, tak na druhou stranu o chvíli později tvrdí, že ihned po jejím příjezdu do Chebu vlastně vztahy nijak harmonické nebyly. Například i čelní představitel dráhy píše 12.7.1945 okresní správní komisi v Chebu takovouto žádost. „*Jménem železničářů žádám, aby byla opětovně provedena prohlídka raněných a nemocných Němců, jakožto i německých antifašistů, v nemocnicích a ozdravovnách v Chebu i Frant. Lázních, neboť je až příliš nápadné, kolik nemocně nevypadajících se jich v obou městech volně pohybuje. Naši nemocní by byli bývali dávno přiděleni k pracem, neb byli v táborech dobře střežených. K žádosti nás nutí i to, že jsme opět byli svědky toho, když před odjezdem zajatců německý důstojník srazil paty, zvedl pravici a po pozdravu Heil Hitler podal hlášení americkému důstojníku. Zůstali proto stejní a to nutí k opatrnosti, zvláště když mezi sebou Němci hovoří, že do listopadu nám to „vynahradí“. - Trch, přednosta stanice.*“⁷⁶ Dá se tedy usoudit, že výraznější problémy a třenice v českoněmeckých vztazích se odehrávaly hlavně těsně po válce v letech 1945 – 1946, zatímco později už se uklidňovaly a znovu dávaly prostor spolupráci.

Také to, že Němci nechtěli žádné německé školy patrně není úplně pravda, jde spíše o to, že všechny německé školy byly velmi důrazně pozavírány, jak dokládá například článek z 22. května 1945, a žádná další debata na toto téma nebyla připuštěna. „*Chceme národní stát Čechů a Slováků... Jako lidoví demokraté uznáváme plně slovenský národ... Němce a Maďary odsud dostaneme... Je samozřejmé, že budou zavřeny všechny německé školy... Chceme aby se každý dobrý člen národa tady cítil jako doma a byl tu šťastný.*“⁷⁷

Další, na co narátorka vzpomíná v souvislosti s českoněmeckými vztahy byly způsoby, jak se udržet v Československu. Totiž tak, že se mladá německá děvčata snažila co nejrychleji vdát, což je mimo jiné i případ poslední narátorky v této práci (*příběh nevystěhované Němky*). Také rabovací gardy a někteří národní správci, kteří si přišli jen nakrást jsou zmiňováni v rozhovorech často a nikdy se nejedná o příjemné vzpomínky. „*Českoněmecký vztahy tu byly tak. Když jsme sem přišli, tak ještě probíhal odsun. Já si pamatuju, že mně se to už tenkrát nelíbilo. Tehdy tady byly ty rabovací gardy a národní správci a tak, který tedy byli protivný i mému tátovi, ten to nemoh ani vidět. Právnick no. Za války to jo, to byl hodnej Němec mrtvej Němec. Ale po tý válce tady... jak tu zůstalo jenom pár*

---

76 Dopravní úřad Cheb – Č.J. 232 – Cheb 12.7.1945

77 Chebsko – list západočeského pohraničí 22.5.1945

*Němců, těch prokazatelných antifašistů nebo holky co se stihly vdát. Takže s nima člověk přišel do styku a pak už je bral jako normální lidi.*⁷⁸

Od českoněmeckých vztahů se paní Eva dostala k poválečnému školství a k mnoha reformám, které v této oblasti přicházely. *„My jsme takhle... táta sem byl přeložen už v pětačtyřicátém. A my jsme se sem s maminkou a s babičkou stěhovali v šestačtyřicátém o prázdninách. A napřed bylo gymnázium tam dole v těch Komenského sadech, ale ve čtyřicátém osmém roce nás odtamtud komunisti vyhodili a nás přeložili do Gorkieho. A byla spousta školských reforem. Do té doby bylo dospělí lidi od jednadvaceti, ale když jsme ještě chodili do gymplu tak najednou od 18, takže jsme najednou byli všichni dospělí.*⁷⁹“

Tím však pro narátorku problémy způsobené komunistickým režimem teprve začínaly, protože například maturita byla v roce 1949 pro studentku z „nesprávných poměrů“ poměrně náročnou záležitostí. *„Ale maturitu jsme měli teda strašnou. Tenkrát už začal bejt zvyk chodit k maturitám ve svazáckejch košilích, ale my jsme to holky odmítly, protože jsme měli nachystaný černý šatičky s límečkama, ale jako předseda maturity přišel ředitel ze sokolovskýho gymplu. Komunista, mladej chlap. A ještě se říkalo že v Sokolově byly maturity dřív a moc se nepovedly. A on se nechal slyšet že to těm buržoázním parchantům v Chebu ukáže. Přijel ve špinavejch kalhotech a mančestrovým saku, my v těch šatičkách, a topil nás jak moh. O vysoký škole pak samozřejmě nemohla bejt ani myšlenka. Ale já bych vlastně měla bejt těm komunistům vděčná, protože díky nim jsem se stala všeobecně použitelná.*⁸⁰“

Otec narátorky, právník, měl patrně poměrně přesnou představu o tom, co bude v Československu po převratu následovat, takže došel až k takovémuto srovnání: *„Když pak přišel rok 48, tak můj tatínek vlastenec říkal: „Já bych se hrozně rád omluvil Němcům, protože mi teď prožíváme to samí co oni za Hitlera. Držet hubu a krok.*“⁸¹

Pro paní Evu byl tedy Cheb velmi nehezským městem, do kterého byla okolnostmi donucena se přestěhovat a kde musela odmaturovat. V jejích vzpomínkách je Cheb ošklivým místem, kde jsou silně patrné stopy po bombardování, kde se dějí všemožné nekalé praktiky s lidmi, s domy i s

⁷⁸ Rozhovor natočený Janem Havlem s Evou Schwippelovou 19.2.2011

⁷⁹ Viz také zákon č. 95/1948 Sb. o základní úpravě jednotného školství z 21.4.1948

⁸⁰ Rozhovor natočený Janem Havlem s Evou Schwippelovou 15.2.2011

⁸¹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Evou Schwippelovou 15.2.2011

předměty a kde navíc začíná vystrkovat růžky rašící komunistická strana, která jí brání v dalším studiu. Přesto na svá školní léta vzpomíná ráda a také si vybavuje několik přátel z německých rodin, které v Chebu zůstaly, a které podle ní neměly problémy s diskriminací. Cheb je pro ni vskutku velmi ambivalentním místem, na které se dá vzpomínat s radostí i odporem. S přibývajícím věkem měla město čím dál tím raději a dnes o sobě hovoří jako o „Chebské vlastence“.

3.3 Příběh starousedlíka

3.3.1 Úvod

Pan Tomáš Kurz pochází ze smíšeného manželství, ale je jedním z mála, který má v Chebu opravdu i své kořeny a v domě, ve kterém bydlí dnes, bydlel už jeho německý dědeček dlouho před válkou. Narátor už má bohužel poměrně značné zdravotní potíže a rozhovor tedy nebyl tak dlouhý jako v ostatních případech, ani nebylo možné nahrát druhý rozhovor. Přesto se jedná o rozhovor, který přináší velmi zajímavé informace. *„Narodil jsem se tady v Chebu. A táta byl Němec a máma Češka. A tady ten barák byl dědovo. To byl taky Němec. A tady jsme byli až než začla válka. Pak jsme šli do Heřmanovi Hutě. Prarodiče tady zůstali a my jsme šli tam. Ale táta, jako Němec, musel jít k armádě, tak jsme tam byli s mámou sami. Tam jsem chodil do školy německý, tam žádný český školy nebyly v pohraničí. A táta byl jako lapiduch v Africe. Ale Američani tam pak vyměnili lapiduchy a nemocný někde v Hamburku nebo kde. Otec pak byl po propuštění v Konstatynových Lázních. A po válce odtamtud šel pěšky až domů.“⁸²*

Máme zde již druhého narátora, který si vybavuje přátelské styky s Americkou posádkou usídlenou v pohraničí. Američtí vojáci byli po válce přijímáni ve většině případů velmi vstřícně, hlavně proto že disponovali poměrně velkým množstvím jídla, cigaret a peněz. *„A v tý Heřmanovo Huti jsme dost kamarádili s Ameríkánama. Jako děti. Oni tam byli nahoře v tom lese, tak jsme tam chodili. A oni zase potřebovali z vesnice ženský na praní prádla. Takže máma prala prádla, aby táta měl zase na cigarety.“⁸³*

Poté co vychodil základní školu se narátor ucházel o práci na pracovním úřadě, ale jediná dostupná práce byl horník na Sokolovsku, takže raději šel do rodinné firmy jezdit s traktorem. *„Jezdil sem na letiště s valníkem a vozil tam jednu partu. A oni rozebírali letadla na menší kusy a ten dural z toho se posílal někam na Slovensko.“⁸⁴*

---

⁸² Rozhovor natočený Janem Havlem s Tomášem Kurzem 22.2.2011

⁸³ Rozhovor natočený Janem Havlem s Tomášem Kurzem 22.2.2011

⁸⁴ Rozhovor natočený Janem Havlem s Tomášem Kurzem 22.2.2011

Pak byla ale rodinná firma zabavena a pan Tomáš se přihlásil jako řidič pro okresní správu. Po roce 1948 už byla situace v pohraničí i českoněmecké vztahy velmi klidné. Pracovníky a pohlaváry z KSČ nikdy příliš nezajímaly národnostní poměry v rodině, ale spíše poměry stranické., *Vzali mě i přesto, že věděli, že táta byl Němec. To už bylo jedno. Tak sem vozil panstvo. To bylo hrozný, když se zakládali JZD, tak to bylo vždycky schůze do dvou do třech hodin. Furt do těch lidí hučeli, aby to podepsali. A to třeba jsem přijel ve dvě hodiny domů a ráno už jsem tam v osm zase musel bejt a jet někam s dalším papalášem.*⁸⁵

Po smrti své ženy se rozhodl narátorův otec odcestovat do Německa za vysídlenými příbuznými a narátor se tak stal jediným obyvatelem a vlastníkem původního starého domu. Vzpomíná si jak náročné pak bylo se za otcem do Německa ještě dostat. *„Když jsem chtěl jet za tátou, tak jsem musel dostat pozvánku, tu si nechat oficiálně přeložit a pak jsem to musel donést na policajty, na cizineckou. Pak vypsát žádost, vypsát příbuzný a pak mi až dali výjezdní položku. Tak jsem tam byl jenom dvakrát a pak táta umřel.*“⁸⁶

Jak se blížili události roku 1968 byl pan Tomáš s pozicí stranického šoféra čím dál tím méně spokojen a nakonec z práce odešel. *„Pak už jsem na tom výboru nechtěl bejt, takže jsem začal jezdit pro osvětlu. Až než nás obsadili Rusáci. Pak jsem přešel do Jednoty a tam jsem jezdil do důchodu.*“⁸⁷

3.3.2 Cheb v letech 1945 – 1950

Narátor měl bohužel obtíže s pamatováním letopočtů, takže bylo v tomto případě třeba rozhovor častěji srovnávat s dobovým tiskem a jinými prameny, aby bylo možné si v příběhu udělat nějaký časový pořádek. Zpět do Chebu z Heřmanovi Hutě tedy pan K. dorazil pravděpodobně na přelomu let 1945 a 1946, protože tou dobou se ukončovalo přebírání domů do národní správy, o který musela požádat matka narátora, protože jako jediná pocházela z České rodiny. Narátor na svůj opětovný příjezd do Chebu vzpomíná takto: *„To už nám ale dědeček psal: „Anči Anči, přijed’, oni mi chtějí*

⁸⁵ Rozhovor natočený Janem Havlem s Tomášem Kurzem 22.2.2011

⁸⁶ Rozhovor natočený Janem Havlem s Tomášem Kurzem 22.2.2011

⁸⁷ Rozhovor natočený Janem Havlem s Tomášem Kurzem 22.2.2011

vzít barák.“ *Tak jsme se sem nastěhovali zpátky. Matka musela vzít národní správu na to. A potom zažádali o přidělení a museli zase za ten náš vlastní barák zaplatit. Ale prarodiče tady teda s náma zůstali. Na konci války se peníze měnily. A to co zbylo jako navíc Němcům byl vázanej vklad. A za ty peníze z toho právě máma koupila ten barák. A asi rok nato babička umřela.*“⁸⁸

V Chebsku z 12. dubna 1946 se můžeme dočíst: *„Zajištění Německého majetku bylo provedeno formou národních správ, formou zcela novou v našem právním řádě bez tradice a kontinuity a můžeme-li dnes po provedené revisi všech národních správ říci, že většina z nich řádně splnila svoji povinnost, pak jest to jen dalším dokladem pozitivní práce na hospodářské výstavbě pohraničí.*“⁸⁹ V roce 1946 byly už tedy domy z velké většiny rozdány do národních správ a tento proces končil.

Další vzpomínka pana Tomáše pochází z dob jeho studia na základní škole v Chebu. Díky jeho vzpomínce na JUK (tedy jednorochní učební kurz), který byl v Chebu znovu zaveden po válce v roce 1946, můžeme s jistotou prohlásit, že dokončil školu někdy po roce 1946. Patrně tedy v roce 1947 nebo 1948. *„Já sem chodil tady v Chebu do školy asi dva roky. A tam sme se učili psát a číst ještě kurentem. Zase sem se musel naučit pořádně česky. Když jsem končil školu, tak sme měli ten pátej ročník takzvané JUK... To byl nějakej jednorochní učební něco. A naši měli traktorovou dopravu a vozili tady pro město štěrk a podobně.*“⁹⁰

I přesto, že měl narátor pouze základní školu a JUK, byl jediným v domácnosti, kdo byl schopen psát Česky i Německy. Stala se tak z něj v podstatě spojka, která udržovala kontakt se všem příbuznými. *„Děda tu byl ještě dlouho. Já sem musel dědovi psát dopisy do Německa, tam byla celá jeho rodina, on psát neuměl. Uměl tak podpis a nic víc.*“⁹¹

Pan Tomáš si vzpomíná, jak musela jít do odsunu rodina jeho strýčka: *„V Citicích jsme měli strejdu, ten tam měl kino. On byl taky na vojně, ale dostal rakovinu plic a umřel. A zůstala po něm žena a pět dětí a ty šli do odsunu. A babička tenkrát říká: „pojd' pojd', musíš se mnou jet do těch Citicích, oni je budou odvážet“. Tak jsme tam přijeli. A babička říkala jdi si promluvit s tím policajtem, protože ona neuměla mluvit česky. Tak sem za nim šel, že babička by se s nima chtěla rozloučit. A on náhodou byl ochotnej, jinak už k tomu vlaku nikdo nesměl. Oni na hranicích tu byli i nějaký hodný*

---

⁸⁸ Rozhovor natočený Janem Havlem s Tomášem Kurzem 22.2.2011

⁸⁹ Chebsko – list západočeského pohraničí 12.4. 1946

⁹⁰ Rozhovor natočený Janem Havlem s Tomášem Kurzem 22.2.2011

⁹¹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Tomášem Kurzem 22.2.2011

celníci a ty to jako pouštěli, když ty Němci chtěli jít."⁹²

Odsun velké většiny Němců se dokončoval zhruba v říjnu roku 1946. Krom článků o nedostatku pracovních sil se objevují v novinách také básně, které vyjadřují budovatelské nadšení a radost nad odjezdem posledních Němců. „*Poslední transport němců – Jaké to štěstí! Vždyť ještě vloni byla tu možnost: My nebo oni! Jaké to štěstí! Posledním vlakem mizí ta smečka s lomeným hákem. Jaké to štěstí! Nebudem plakat! Jsou pryč a proto: Zabrat a makat!*“⁹³ Oficiálně je odsun sice v roce 1946 ukončen, ale mnoho Němců zůstává v Chebu na žádost národních správců, kterým chybí kvalifikovaná pracovní síla.

Odsun měl původně skončit o měsíc dříve (v září), ale vyskytlo se poměrně hodně obtíží, které celý proces zdržovaly. Už 10. srpna se počítalo s tím, že v Chebu do dvou týdnů odsun skončí. „*Sabotuje se odsun. V Chebu je touto dobou 5800 Němců, kteří budou do 14 dnů z Chebu odsunuti. Je zde také dosud 400 rodin, jejichž rodinní příslušníci jsou internováni u lidového soudu v Chebu nebo v zajateckých táborech. Dále je zde 350 rodin, jejichž členové jsou nasazeni na žňové práce na venkově. Odsun se v poslední době děje za velkých potíží, neboť probíhá přes Bamberg do ruského pásma. Jednak národní správci intervenují a odsun sabotují tím, že Němce nepustí k zdravotní prohlídce, třeba to Němci sami chtějí, aby se dostali brzy za hranice. Jednak také tím, že si Němci sami infikují choroby, hlavně svrab, pro které nemohou být odsunuti. Poslední převozy Němců jsou vyhrazeny hlavně zemědělským silám. Jsou to ti Němci, kteří hospodaří na venkově tam, kde nejsou dosud čeští zemědělci.*“⁹⁴

Zároveň byl problém s nedostatkem obyvatelstva a to především na kvalifikovaných pozicích, protože se za odcházející Němce často nenašla adekvátní náhrada. Situace se v podstatě stabilizovala až kolem roku 1949. „*Letošní rok se tudíž, jak už dnes vysvítá, stane významným pro celé pohraničí právě důsledným dokončením osídlení a akcí směřujících k spravedlivému a třídně pojatému rozdělení nepřátelského majetku.*“⁹⁵

Rodině narátora bylo povoleno zůstat, protože se jednalo o smíšené manželství a v takových případech směly rodiny ve většině případů zůstat. Zajímavé je, že matka narátora, Češka, chtěla do

---

⁹² Rozhovor natočený Janem Havlem s Tomášem Kurzem 22.2.2011

⁹³ Jednota – list pracujících hraničářů z 25.9. 1946

⁹⁴ Chebsko – list západočeského pohraničí 10. 8. 1946

⁹⁵ Jednota – list pracujících hraničářů z 6. 8. 1949

Německa (patrně v obavě z toho, že rodina bude perzekuována), zatímco německý otec chtěl zůstat, protože Cheb byl jeho domov a on se zde i po válce cítil doma. „*To bylo smíšený manželství, takže mohli zůstat. Matka moje chtěla, aby jsme šli pryč a táta zase říkal ne, já sem votad' a já nikam nejdu. Ale když potom matka umřela dopravní nehodou, tak otec opravoval ještěrky. To pak ale komunisti taky zavřeli, takže nakonec odjel za zbytkem rodiny do Německa.*“⁹⁶

Pan Kurz tedy vzpomíná na Cheb, jako na místo, ze kterého pochází a ve kterém se narodil, stejně jako předtím jeho otec a jeho dědeček. Má na Cheb mnoho smutných vzpomínek spojených s vystěhováním členů jeho rodiny a poválečnou nejistotou českoněmeckých vztahů. Také na nástup a vzestup komunismu vzpomíná velmi nerad, protože rodině byl zabaven v podstatě veškerý majetek a sám narátor pak musel pro místní komunistickou elitu pracovat. Přesto pro něj Cheb zůstal domovem a stále žije v domě po svém dědečkovi. Vzhledem k tomu, že v jeho žilách koluje o hodně více německé krve než české, dá se říci, že má k historickému obyvatelstvu Chebu podstatně blíže než jakýkoliv Čech, který přišel po válce.

---

⁹⁶ Rozhovor natočený Janem Havlem s Tomášem Kurzem 22.2.2011

3.4 Příběh poválečného dětství

3.4.1 Úvod

Narátor Jaroslav Flandera se do Chebu přistěhoval v roce 1945 s rodiči za prarodiči a byl tehdy v ještě předškolním věku. Pochází také z částečně německé rodiny. Jednalo se o smíšenou rodinu, kde matka byla Němka a otec Čech. O svém životě vyprávět příliš nechce, ale situaci na Chebsku si pamatuje velmi dobře. *„Narodil jsem se v Jižních Čechách v lednu 1942, a pak jsme se přistěhovali 6. června 45 do Chebu. V 47 roce jsem začal chodit do školy. Školu sem skončil v roce 55, šel do školy do Žatce, v 57 roce jsem se vrátil zpátky do Chebu, protože tam to zavřeli, tady jsem byl půl roku, pak to zase zavřeli a šli jsme do valu. Ve dvaadesátém sem šel na vojnu, pak jsem se vrátil a oženil.“⁹⁷*

Pan Jaroslav se vyučil elektrikářem a od chvíle, kdy se vrátil z vojny, se už z Chebu nikdy neodstěhoval. O své rodině skoro nemluví, a když už o ní mluví, jedná se většinou o velmi kusé informace, ale díky tomu, že jeho otec pracoval jako železničář, byl velmi dobře informován o dění v celém Chebu a doma o tom často hovořil, proto také narátor často hovoří o věcech, které si pravděpodobně nemůže sám pamatovat, ale o kterých mu vykládal otec.

Na prarodiče vzpomíná s úsměvem, který však poměrně záhy přechází v melancholii: *„Babička byla doma a dědeček byl aisboňák. Oni nikdy nebyli v žádný válce a nic neměli. Měli jednu kozu tak akorát. Muj děda, když šel do odsunu, to nikdy nezapomenu. Když tam šli, tak děda pomoh babiče a ty Němci okolo remcali. A on říkal: „kamrádi, celou dobu ste chtěli do Reichu, tak teď to konečně máte.““⁹⁸*

Další vzpomínka na prarodiče už byla podstatně smutnější a popisuje útrapy společné pro mnoho odsunutých Němců: *„A on se udělal odsun Němců, kdy muj dědeček a babička byli odsunutý do Berlína. Tam babička umřela hlady. Dědu zachránil ruskej důstojník, kterej mu schovával jídlo do*

---

⁹⁷ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

⁹⁸ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

popelníku, protože dědeček tam uklízel a topil. Tak přežil. Pak v 56 roce tam odtad' utek k jezeru. Bodam See a tam v roce 69 umřel.“⁹⁹

S podobně smutným vyústěním vzpomíná narátor v podstatě na všechny příbuzné. Například na otce vzpomíná nejprve pouze takto: *„Můj táta se nakonec zabil tak, že naboural s motorákem do nákladáku se šutrem, když nějaká ženská nestáhla závory.“¹⁰⁰* Později se však k otci často vrací a vypráví mnoho příhod, které mu dříve otec vyprávěl.

Jednou z takových příhod, jejíž pravdivost se nepodařilo ověřit popisuje snahu domobrany o zadržení Henleina a jeho přívrženců, který ovšem díky spletitým tunelům pod Chebem nevyšel. *„Tady je hotel Viktoria, o kteréj tenkrát bojovali. A táta vypravěl jak tam přijeli s nějakým tím tankem, co mohli 4 lidi poponést. A tam stříleli na Henleinovce, zastřeli nějaký lidi na lávce, ale když se tam dostali dovnitř, tak už všichni ty Henleinovci utekli tunelama pryč.“¹⁰¹*

Otec narátora byl jako drážní síla povolán i k předání pohraničních nádraží. Vzpomínal prý na velmi špatné chování většinového německého obyvatelstva proti české menšině. *„Když tu táta byl, protože byla mobilizace, se sudety předávali Němcům, a Češi tu byli v menšině. A Němci je tloukli, stříleli a všichni se běželi schovat do výkopu u nádraží. Takže ty lidi neměli nic, jen co si vzali sebou. To byla příčina. Následek byl, že pak stejně hnali i Němce.“¹⁰²* Vyhánění Češi měli tedy ještě před válkou podstatně horší podmínky než Němci po válce, ale na druhou stranu je pravda, že jich také bylo o mnoho méně.

K odevzdávání pohraničí a vyhrocování sporů se sudetskými Němci se vztahuje i velmi zajímavý dokument, který byl nalezen v archivech Chebského nádraží a který popisuje události z pohledu pracovníků dráhy. *„Při mobilisaci 21.5. nastoupili k SOS také železničáři k hájení našich hranic. Při tom byli v Chebu zastřeleni dva sudetští ordneři a situace se přiostržovala stále povážlivěji. Vyrcholila po Hitlerově řeči 12.9., kdy rozvášnění sudeťáci ozbrojili se klacky a vytloukali výkladní skříně českých obchodníků a táhli městem s výkřiky: „Tschechen hinaus!“¹⁰³“*

Stejně tak je popsána následná evakuace po předání hranic: *„Evakuace našich železničářů byla*

⁹⁹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

¹⁰⁰ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 20.3.2011

¹⁰¹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

¹⁰² Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

103 Dokument státních drah – viz příloha číslo 16

provedena podle příkazu řád o den dříve, ale evakuační vlak se zase vrátil do Chebu zpět a železničáři vydrželi přesně do 30. září, kdy opustili stanici. Noc před tím přespali v evakuačním vlaku. - Není nutno zvláště připomínati, že zásluhou zaměstnanců vozové evidence byly všechny vozy, dresiny, lokomotivy z Chebu odeslány do Plzně a zbyly zde jen dva pracovní vozy ložené zeminou, které nebyly schopny provozu. Zaměstnanci voz. Evidence též odvezli sebou všechny zápisy a co nemohli odvezti, vynesli před evidenci a spálili.“¹⁰⁴

Železničáři tedy hráli opravdu v Chebském pohraničí velmi zásadní roli a kromě toho, že jim byli často svěřovány zbraně a citlivé materiály, museli také úzce spolupracovat s bezpečnostními složkami a dostávali se tak k informacím o celkovém dění v pohraničí častěji než ostatní.

3.4.2 Cheb v letech 1945 - 1950

Na poválečný Cheb vzpomíná narátor především přes svého otce, který měl s Chebem bohaté zkušenosti už z předcházejících let, kdy byl do těchto míst mimo jiné povolán aby předával nádraží v roce 1938. Po roce 1945 byla však už situace zcela odlišná a Cheb byl v troskách. *„Táta sem můj přišel. Nádraží bylo rozbombardované tam nebylo nic, tak to šli aisboňáci dávat dohromady, aby se zprovoznila trať z Chebu do Plzně. A mezi tím šli Němci do odsunu. Prázdný baráky, začalo to chátrat. A to se jmenovala paní Anežka Hodinová Spurná a ta do toho ještě natáhla do Chebu cikány.“¹⁰⁵* Velmi zajímavé je osouzení Anežky Hodinové Spurné z nastěhování romské menšiny do Chebu. Spurná se sice zasazovala o postavení menšin v Československu, ale nepodařila se dohledat jediná souvislost, která by ji přímo pojila s touto konkrétní menšinou na Chebsku. Je možné, že v té době vydala několik prohlášení v rozhlase a začala být proto spojována s celou touto problematikou.

Podobně jako většina ostatních neodsunutých Němek směla i matka pana Jaroslava zůstat v Československu díky smíšenému manželství, ale v tomto případě se nejednalo o “svatbu z nouze“, jako v mnoha jiných případech. Narátorovi rodiče byli svoji již dlouho před zahájením odsunu. „A

---

104 Dokument státních drah – viz příloha číslo 16

¹⁰⁵ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 20.3.2011

maminka, ta nemusela do odsunu, jenom si musela zařídit občanství. Němci museli chodit s bílou páskou na rukávě. To byla i moje maminka. Potom ty páni co organizovali odsun, ty to většinou vykradli. Většinou to byli, né jak říkají dneska komunisti, většinou to byli laikaři nebo páni vyznamenaný za Hitlera svatováclavskou orlicí. No tak aby se zavděčili zase těm českým lidem, tak to tady organizovali.“¹⁰⁶

Většina těch Němců, která nešla do odsunu, se snažila své odsouvané krajany nějakým způsobem podpořit. Tito neodsunutí Němci často po dlouhou dobu přechovávali majetek odsunutých Němců (přestože to bylo nezákonné a i ve smíšených manželstvích propadala teoreticky německá polovina majetku státu) nebo se alespoň snažili obstarat pro odsouvané krajany nějaké jídlo na cestu. Nejinak tomu bylo i v případě narátorovi matky. „*Když šli další Němci do odsunu, tak máma vždycky říkala: „Vem chleba, cibuli a dones jim to!“ tak sem šel.“¹⁰⁷*

To, že vysídlování probíhalo často pouze s cílem něco nakrást je zřejmé i z dobového tisku a vyhlášek. Kupříkladu vyhláška bytového úřadu z 9.října 1945: „*1. Evakuaci Chebu provádějí pouze úředníci bytového a evakuačního oddělení, kteří jsou opatřeni řádnými legitimacemi od místní správní komise v Chebu. 2. Vzhledem k tomu nemá žádný jiný orgán, tím méně pak CIVILNÍ OBČANÉ v Chebu, práva prováděti jakoukoliv prohlídku bytu, výběr bytu ev. evakuaci bytu. 3. O všech žádostech o byty a svršky bude rozhodovati 4členná komise, skládající se ze zástupců 4 politických stran v Chebu. Prosíme občanstvo, aby přesně dbalo nařízení a pokynů úředníků bytového úřadu, abychom tak mohli zaručiti plynulé ubytování všech občanů.“¹⁰⁸*

Podle pana Jaroslava v podstatě neexistovali opravdoví protifašisté, kteří by směli v Chebu zůstat, protože naprostá většina z těchto “protifašistů“ byli prostě odborníci, kterých se v pohraničí nedostávalo. „*Němci který šli do odsunu, ty byli všichni soustředěný do bejvalýho Rudolffina. A tam se dělala selekce. My jsme potřebovali odborníky. Štajgry do šachty. Zámečníky, lidi na opravu nádraží a tak. A ty tu nechali jako protifašisty a ostatní šli do odsunu.“¹⁰⁹*

Podobné informace můžeme nalézt také v Chebsku z 18. června 1945, kde se píše o potřebě pracovních sil a o používání zajatců na práce v dolech. „*V ministerstvu průmyslu se konala porada*

¹⁰⁶ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

¹⁰⁷ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

¹⁰⁸ Chebsko – list západočeského pohraničí – 10.10.1945

¹⁰⁹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

*o zdokonalení uhelného hospodářství. Bylo konstatováno, že se především musí řešiti otázka nedostatku pracovních sil. Kromě sociálně-hospodářských podmínek pro havíře a zařazování pomocných pracovních brigád, bylo rozhodnuto též o příkazování německých válečných zajatců a německých vězňů na práci v dolech.*¹¹⁰

Na Američany vzpomíná narátor spíše negativně. Krom toho, že se velmi výrazně projevovali rasové rozbroje uvnitř armády, odváděli také američtí vojáci často dosti nekvalitní práci při úklidu města, obzvláště pak trosek kolem nádraží. *„Američani než odtad' šli, tak oni měli na sídlišti kasárna. A tam měli flaky. A my jsme jako kluci říkali „jdeme na děla“. Na to sis sednul a mohlo se to s tebou točit. A taky pak uklízeli nádraží. To šli vždycky Američani a 20 kroků za nima šli černoši. Těm se ještě říkalo mezi nima jenom negři. Oni se ale nekoukali, jestli je ve sklepě nějakej mrtvej nebo tak, oni to prostě srovnali technikou. Pak přišlo léto a začalo to tam smrdět. To pak chodili vždycky vězni s kýblem vápna a uklízeli ty mrtvolky.*¹¹¹

Američané se v Chebu chovali nevhodně poměrně často, ale po konci války, nebylo již na tyto kázeňské přestupky pohlíženo příliš vážně. Navíc rozbité vybavení a ostatní škody způsobené armádou byly ve většině případů uhrazeny. Mnohokrát je jejich chování zmíněno v drážních dokumentech. 5.9.1945 si například přednosta stanice Trch takto stěžuje na americké vojáky: *„Opilí američtí vojáci házeli ruční granáty podél trati. Ve stanici samé si otevřeli nákladní vůz, v němž uloženy lahve vinné a pivní. Některé si postavili na koleje a tloukli je kamením. Při odjezdu vlakem 9158 ve 20.00 hodin bylo po našem zaměstnanci Sperlovi po dvakráte vystřeleno a kromě toho bylo po oknech stavědla házeno kamením. Prosím o ohlášení závad americkému voj. Velitelství. - Trch.*¹¹²

V poválečných časech se v pohraničí často naplno projeví osobnosti jednotlivých lidí. Velmi mnoho se jich pokoušelo pomáhat a přebudovávat pohraničí, na druhou stranu se také objevovaly případy přesně opačné. Mezi takové se dá zařadit i další neověřitelný příběh, který však může být spíše městskou legendou. *„Nejhůř se k Němcům chovali ty, co s nima předtím kolaborovali. Třeba v Házlově byl jeden řezník. A jak utíkali ty bohatý němci z vnitrozemí, tak on je vždycky u sebe ubytoval a pak je zapíchl. A pak to sváděli na to, že je zastřelili PSáci nebo hraničáři. Ale až ve*

110Chebsko – informace národního výboru v Chebu – 18.6.1945

¹¹¹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

112Neoznačený drážní dokument – archiv Českých drah v Chebu

*čtyřiapadesátým byla založená normální pohraniční stráž.*¹¹³

Lidí, kterým však opravdu leželo na srdci znovuvybudování sudet snad bylo přeci jen více. Alespoň podle narátora, který na přebudovávání Chebu vzpomíná takto: „*Po tý válce měli lidi ještě úplně jiný myšlení než teď. Oni přišli po práci domů a šli makat a uklízet ty ruiny tady okolo a udělali z toho park. Šli dělat zadarmo. Sem přišli, aby to pohraničí bylo zase český a chtěli si ho upravit k obrazu svému.*“¹¹⁴

Romská menšina se mezi roky 1949 – 1950 začala pozvolna přesouvat z centra do jiných částí Chebu a centrum se pozvolna začalo opravovat. Většina domů však stále zůstávala v desolátním stavu. V podobném stavu byla i venkovská sídla, která byla často jen vyrabována svými správci, kteří se pak urychleně vrátili zpět do vnitrozemí. „*Začalo se to tu nějak opravovat, ale to město v centru pustlo, Všichni noví chtěli vily. Takže když se sem vrátili lidi z různých koutů Evropy, osídlivat to pohraničí a dostali k pronajmutí ty statky, tak ten vnitřek byl ještě horší. A někdo byl zvyklej dělat, druhý nebyl zvyklej dělat, takže hned po válce se odsad' ve velkým vodili zvířata, ty bučeli hlady. Ale nikdy za to nic neplatili a teď po 89 to ještě všichni dostali v restituci zpátky. Samozřejmě, většina z nich byli zlatokopové. V bývalý Střelnici se nakupili všechny věci co pobrali od těch Němců a lidi co sem přicházeli si tam mohli něco nabírat. Vesnice pustly. Spousta lidí, obzvláště Slováci, vzali zvířata, vzali stroje a jeli s tím do vnitrozemí.*“¹¹⁵

Aby se našel alespoň někdo, kdo by ve zchátralých bytech po romech v centru Chebu bydlel, odhodlal se MNV dokonce i k takovýmto krokům: „*MNV v Chebu ve snaze co nejvíce zachránit domy na starém městě v Chebu a co v největším počtu osídlit tuto čtvrť, učinil ve svém posledním zasedání rozhodnutí, že v budoucnu se na starém městě nebude vybírat činže od nájemníků. Bude se vybírat jen minimální poplatek, potřebný na úhradu daní.*“¹¹⁶

Cheb často fungoval i jako přestupní stanoviště nebo průchozí místo. Pan Jaroslav vzpomíná, že viděl Němce přicházející ze vzdálenějších koutů republiky ještě dlouho po vysídlení pohraničí. „*Vystěhovávání probíhalo od 45 do 47. Já si pamatuju ve 47 nebo 48 jak tady tou dobou táhli od nádraží směrem na Německo davy lidí. Oni jim říkali národní hosti. To byli zajatci ze západu,*

¹¹³ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

¹¹⁴ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 20.3.2011

¹¹⁵ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 20.3.2011

¹¹⁶ Chebsko – list pracujících Chebského okresu – 4.2.1950

*Němci co byli ve východní maršce, Königsberg. A většinou samý ženský. S dětma, bágly na zádech. A tam byl takovej statek, ten měli nějaký Dovřáků. A donesli jim spoustu slámy a na tom všichni spali. A pak šli zase dál.*¹¹⁷

Narátor také vzpomíná, že zdaleka ne všichni přívrženci Hitlerova režimu byli chyceni a souzeni. Velmi často se uchýlovali do cizineckých legií, kde jméno a minulost často nikoho nezajímala a mnoho dalších prostě uprchlo mimo dosah evropských úřadů. *„Oni ty co měli máslo na hlavě, tak ty všichni dávno zdrhli. Oni šli dělat k Američanům do kontrarozvědky, do cizinecký legie nebo kamkoliv. A pak je ty Američani rádi poslali třeba do Indočíny a tak, a ještě jim zaplatili. Tam byli ty co měli stát pod šibenicí, příslušníci wehrmachtu a podobně. Ty tam pak zabíjeli, jak se to naučili v Rusku a tady. Historie se pořád opakuje.*¹¹⁸

Některé kroky proti bývalým čelním představitelům režimu samozřejmě podnikány byly a mnoho jich bylo dopadeno, na druhou stranu jich bohužel i mnoho uniklo. Zadržet se ale podařilo například Adolfa Eichmana¹¹⁹, H. W. Goringa, R. Hesse, J. Ribbentropa, R. Leye, W. Keitela, E. Kaltenbrunnera, A. Rosenberga, H. Franka, W. Fricka, J. Streichera, W. Funka, H. Schachta, G. Kruppa, K. Donitze, E. Raedera, B. Schiracha, F. Sauckela, A. Jodla, M. Bormanna, F. Papena a K. Neuratha¹²⁰. V tisku se o začátku těchto procesů dochovalo mnoho článků, například tento: *„Lovení zločinců z Gestapa v Německu začalo. Spojenecká vojenská vláda rychle uplatňuje svoje postavení v Říši. Bylo již dopadeno množství příslušníků Gestapa a kolem válečných zločinců, kteří jsou ještě na svobodě, se kruh svírá stále úže. Zločiny jsou neúprosně stíhány a bylo vyneseno již asi dvanáct rozsudků smrti, jež očekávají potvrzení vrchního velitele. Nejvyšší velitelství současně postupuje ostře proti vedoucím nacistům, s nimiž se nezachází ani lépe ani hůře, než předpisuje mezinárodní konvence.*¹²¹

Věšelo se ovšem i v Chebu. Pro narátora byla tato vzpomínka obzvláště živá, protože popravy zde vykonával muž, který bydlel ve stejném domě a byl tedy sousedem narátora. *„V Chebu byl soud a věznice. A tam po válce věšeli. To byl náš soused na Prokopa Holýho a ten tam věšel. Tady je soud, ten je tam do dneška. A v rohu se tam věšelo. Tam nebyla ani šibenice, jenom traverza s hákama, to tam bylo. A právě soused Zůček to měl pod palcem. Vždycky přišel ožralej domů a říkal: „zase jsme*

¹¹⁷ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

¹¹⁸ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 20.3.2011

¹¹⁹Viz Arendtová (1995)

¹²⁰Viz také Uhlíř v časopise Historický Obzor (1996)

¹²¹Chebsko – informace národního výboru v Chebu – 26.5.1945

věšeli.“¹²²

Přesné informace o množství poprav provedených v poválečném Chebu se bohužel nepodařilo dohledat¹²³. Patrně jich nebylo málo (minimálně podle toho co tvrdí narátor) a popravy probíhaly většinou pověšením. Bylo také možné najít několik obzvláště závažných případů, které se dostali do tisku a jsou důkazem toho, že popravy v Chebu byly ještě na sklonku roku 1946 opravdu poměrně časté. „*„Malá bestie“ z Rawensbrücku“ - Trest smrti provazem v Chebu. Svobodná dělnice Anna Schranková, narozená 21. 9. 1921 ve Velkém Šenově, posledně bytem ve Frant. Lázních, byla souzena mimořádným lidovým soudem v Chebu. Schranková působila jako dozorkyně SS v koncentračním táboře Rawensbrücku a pak byla přidělena k pobočce téhož tábora ve Wolfen a po čase působila opět v Ravensbúcku. Byla známa svou krutostí a surovostí. Měla zlého psa, kterého štvála na vězněné ženy. Psa pustila též na Češku E.D. a pes jí utrlh prs. Ta ležela bez pomoci pět hodin a pak byla odnesena ostatními, při čemž jí obviněná nadávala a kopala. Po čtrnácti dnech utopila obviněná spolu s jinými třemi dozorkyněmi Polku Vandu Sigeneliskou z Varšavy v jámě s fekáliemi, kam ji vhodily, když prohlašovala, že si půjde stěžovat. Jinou Češku ztloukla a skopala do žaludku až zemřela za dvě hodiny. Svědkyně označují obviněnou jako vyvrhele lidstva a nazývaly ji „malou bestii“ v táboře, kde nechala ostříhati do hola ženy a když se tomu bránily, ztloukla je a skopala do krve a bezvědomí. Vyjadřovala se o věznicích, že je měli v Osvěčimi vyhubit. Obviněná byla nejhorší dozorkyní. Jednou při apelu přiskočila k jedné Češce, vytrhla jí z ruky lopatu drženou k poctě a jednou ranou ji srazila k zemi. Za ní stála dcera napadené, která vyběhla z řady a vrhla se k matce. Obviněná tuto ztloukla do úst, takže jí vyrazila zuby, až se jí proudem hrnula krev z úst. Stará matka druhý den zemřela. Obviněná si libovala v týrání českých a polských žen. Obžalovaná byla odsouzena k trestu smrti provazem a za dvě hodiny po vynesení rozsudku byla vykonána exekuce na soudním dvoře.“¹²⁴*

Popravy uskutečňované po roce 1945 jsou však stále ve velkém nepoměru k vraždám, ke kterým docházelo za války. Pan Jaroslav vzpomíná na zajatecký tábor, který byl kousek od Chebu, a ve kterém byli internováni ruští zajatci. Ti byli všichni povražděni, když se začala blížit americká vojska. „*V Chebu byly taky koncentrační a zajatecký tábory. Když jedeš na Frantovky, tak tam je teď Hvězda. Byla tam taková velká stodola a tam byl tábor pro Ruský zajatce. Ty chodili dělat na Špital Hof. Ty chodili jak je nad plicákem taková mohyla. Tam měli Turneři pomník. A oni se tam*

¹²² Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

¹²³ Informace jsou spíše komplexního druhu - viz Jiřík (2000)

¹²⁴ Chebsko – týdeník národní fronty v Chebu – 31.12.1946

*starali o zásobování toho špitálu jídlem. Ale když se blížili Američani, tak všechny ty Rusy nahnali do té stodoly a zapálili to. Tam pomřelo 115 Rusů.*¹²⁵

Přes všechny hrůzy a útrapy války však dětství zůstává dětstvím. Narátor si vzpomíná, jak procházel s ostatními dětmi po válkou zasažených oblastech, vyhazovali do vzduchu nevybuchlé střelivo a zkoumali vraky letadel. *„My, jako malý parchanti, jsme chodili po těch polích na hořící sklo. Tady byly všude kusy letadel a kokpity byly z tlustýho plexiskla a to hořelo.*¹²⁶

Přestože má pan Jaroslav na své dětství mnoho nepříjemných vzpomínek, stále na něj vzpomíná s úsměvem. Nedá se říci, že by si toto období nějakým způsobem idealizoval, spíše naopak - velmi často používá při líčení různých situací velmi nevybíravých slov na adresu tehdejších poměrů. Je také vidět, že se o problematiku poválečného pohraničí dodnes živě zabývá, což je na jednu stranu dobré, protože si uchovává situaci z poválečné doby velmi dobře v paměti, ale na druhou stranu trochu problematické, protože je velmi těžké odlišit co si opravdu pamatuje a co si v průběhu let někde přečetl. Dá se tedy říci, že narátor pohlíží na poválečný Cheb na jednu stranu s radostí, s jakou se na dětství obvykle vzpomíná a na druhou stranu se znalostmi o tomto období, které získal v průběhu života, a které již nijak radostné nejsou.

---

¹²⁵ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

¹²⁶ Rozhovor natočený Janem Havlem s Jaroslavem Flanderou 11.3.2011

3.5 Příběh nevystěhované Němky

3.5.1 Úvod

Paní Kristýna Hrubá pochází z celoněmecké křesťanské rodiny. Narodila se roku 1927, ale záhy po porodu její rodiče zemřeli a vychovávala ji babička, která žila též v Chebu. Sama bohužel neví mnoho o historii své rodiny, ale je možné, že její rodina patří k jedněm z nejstarších rodin v Chebu, protože prý neví o žádných příbuzných, kteří by před válkou nežili v Chebu a přilehlém okolí. Ze všech narátorů je jediná, která si přímo prošla obtížemi a útlakem kvůli svému původu. Dosud se nenaučila zcela plynule česky a na poválečné období vzpomíná jen velmi nerada. Jedná se také o jedinou narátorku, která se v Chebu narodila a nikdy ho no delší dobu neopustila.

Na své rané dětství vzpomíná narátorka jen velmi krátce. Vzpomíná na to, že i během války běžel život ve městě do určité míry normálně. Děti stále chodily do školy a bylo možné se nějak uživit i pro babičku s dědečkem, kteří se starali o pět dětí. *„Narodila sem se v Chebu, ve Školní ulici. Rodiče sem neměla, babička mě vychovala. Bydleli jsme v jedné místnosti, my jsme byli chudý. Do školy jsme chodili do Rudolfské. Já sem měla 4 bratry. Ty chodili naproti, já nevím co to bylo za škola. Pak jsme se vyučili. Prodáváčka. Ve Steinkasse Strasse, teď je to Kamenná ulice. Vyučila jsem se v roce 45. To byl konec války, to byl strašnej rumbajz. My jsme se učili během války.“*¹²⁷

Cheb před rokem 1945 byl opravdu téměř výhradně německý. Paní Kristýna viděla Cheb jako plnohodnotnou součást Německa, protože vyrůstala v prostředí let 1935-1945, kdy se v Chebu v podstatě jinak než německy nemluvilo a Češi zde byli menšinou. Oficiálním jazykem byla po předání pohraničí němčina, ve školách se vyučovalo německy, v kostelech také a stejně mluvila i naprostá většina obchodníků, které bylo možné v Chebu najít. *„Rodiče, děda i babička, všichni byli Němci. Moje rodiče umřeli brzo a děda s babičkou nás vychovávali německy. To že by se tady*

---

¹²⁷ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 4.3.2011

*mluvilo Česky nebo tak, to se tady neslyšelo. Všichni obchodníci a tak, to byli Němci.*¹²⁸

Válečné roky byly pro všechny obyvatele Chebu těžkou zkouškou. Obzvláště bombardování přinášelo velkou hrozbu a pro mnoho lidí byl zvuk sirén spojen s panickou hrůzou. Narátorka to ale ve svém věku ještě “nebrala tak zle“, přestože má mnoho ošklivých vzpomínek. Nejvíce vzpomíná na tmou, která musela během náletů všude panovat. *„Oni házeli fosforový bomby. To bylo hrozný, ve Školní ulici, tam se to plazilo po schodech jako nějaký světlušky. Dodneška nevím jak jsme se dostali do sklepa, ale byly jsme mladý, s kamarádkou, tak jsme to ještě tak nebraly. Nejsou to hezký vzpomínky, ale přežili jsme to. Furt se museli zakrejšvat okna. Všechno, nesmělo bejt žádný světlo odnikad’, kuli bombardování. Poslední dny jsme vůbec neodcházeli ze sklepa, tam se i vařilo. Člověk nevěděl kdy to přijde. Tam byl takovej tlak, to normálně lidem roztrhalo plíce nahoře.*¹²⁹

Na druhou stranu bylo možné se v Chebu i za války bavit tak, jak se mladí lidé normálně baví. Narátorka velmi radostně vzpomínala na možnost chodit do kina a do divadla. I přes hrozbu války běžel život ve městě většinu času téměř normálně dál a pouze špatná dosažitelnost potravin, absence mladých mužů, a později bombardování ukazovali, že je válka v plném proudu. *„My jsme chodili dost do kina. To byly krásný filmy. Ty Rakouský filmy, ty hory a všechno. Ale to hlídali policajti taky, né jako dneska, to už pustí každýho na všechno. Ale za války to ještě šlo. To stálo 2 marky myslim. Divadla byli a kina byli. Tancovačky nebo tak, to nebylo. Tady nebyli žádný mladý chlapy.*¹³⁰

3.5.2 Cheb v letech 1945 – 1950

Příjezd amerických jednotek se hluboce vryl narátorce do paměti. Stejně jako ve všech ostatních národech byli někteří slušní a jiní nikoliv. S úsměvem přichází také vzpomínka na první setkání s černochoy, kteří sloužili v americké armádě. *„A byli tu Američani. Ty první byli dobrý. Ty měli jedničku na klopě, ale pak přišli další a ty hodně bumbali. Oni přijeli v tancích po Kamence. A my*

¹²⁸ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 4.3.2011

¹²⁹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 4.3.2011

¹³⁰ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 4.3.2011

jsme neviděli nikdy černocho a tam jich bylo hodně. To byly ty první, ty byly moc hodný. Oni klepali na domy a říkali že jsou kamarádi. A dávali nám čokoládu a burákový máslo. A taky cigarety nám dávali. My jsme zkoušeli kouřit, ale nechutnalo nám to. A pak přišli druhý Američani a to byli hajzlíci. Ty vařili na náměstí jídlo, a když dovařili, tak co jim zbylo vylili a všichni lidi na ně koukali a měli hlad.“¹³¹

Život v poválečném Chebu byl pro narátorku jedním z nejhorších období života, kdy si nemohla být jistá v podstatě ničím. Místo toho, aby šla dělat obchodní příručí, kterou se vyučila, musela jít pomáhat odklízet trosky ve městě. Obzvláště na nádraží, které bylo po náletech zcela zdemolováno a které bylo třeba rychle obnovit, aby byla umožněna doprava do centra republiky i do Německa. *„Potom po válce to už jsem nedělala moje povolání. My jsme museli na nádraží uklízet, my Němky. Měli jsme takový žlutý pásy. My jsme měli žlutý a pracující měli bílý. Okolo nádraží byly předtím samý hotely. To nádraží předtím bylo krásný, nádherný malby¹³². Nás tam pak nahnali a my jsme museli uklízet. Ruce všude... A byly tam vagóny s cukrem, to se úplně roztrhaly na takovej sirup.“¹³³*

Je zajímavé, že narátorka vzpomíná i na to, že ji při práci na nádraží hlídali Rusové. O přítomnosti Rusů v hlídacích jednotkách ale není ani zmínka v drážní kronice. Muselo to být po odchodu amerických vojsk, ale pak začali podle kroniky hlídat vězně Češi, kteří se vrátili z koncentračních táborů, nebo kteří přijeli z vnitrozemí, je však také možné se jednalo o nějaké navrátilce z Ruska. Každopádně práce na rekonstrukci města byla pro veškeré německé obyvatelstvo povinná a kdo nepracoval, nedostával žádné jídlo. *„Po válce jsme museli na to nádraží. A to už přišli Rusáci. Ty nás hlídali. To už byli civilové. My jsme museli dělat, jinak bysme nedostali jídelní lístky.“¹³⁴*

Zajímavým fenoménem pohraničí byly revoluční gardy. Také byly označovány za rabovací gardy, což je asi označením přesnějším. Jednalo se většinou o extrémisty, kteří si užívali násilí nebo si prostě chtěli nakrást a po válce tak mohli činit zcela bezostyšně a nepostihnutelně. Ovšem takové chování následovalo v lidských dějinách v podstatě po každé válce, takže se není čemu divit. Další věcí, krom útlaku od revolučních gard, kterou si německé dívky měli projít, byla roční bezplatná služba v českých rodinách. K tomu však většinou nedošlo, protože se dívky buď vdaly, čímž nabyly částečně český status, nebo odešly do odsunu. *„Revoluční garda byla, to byli pěkný sičáci. Sebrali*

¹³¹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 12.3.2011

¹³²Viz příloha číslo 17 – Chebské nádraží s nacistickou výzdobou – 1940 – okresní archiv Cheb

¹³³ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 12.3.2011

¹³⁴ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 12.3.2011

nás, když jsme šli z práce. Sebrali nás na auto a vyhodili nás na vesnici. Tam jsme museli ještě uklízet seno a tak. Doma nevěděli, kde jsme. Tak jsem večer utekla. Člověk musel pracovat, jinak nedostal jídelní známky. Měli jsme jít do rodiny, na celý rok zadarmo dělat.“¹³⁵

Velmi nevybíravý způsob zabavování majetku, který zvolily revoluční gardy začal velmi brzy vadit i úřadům, protože zabavený majetek měl připadnout státu a nikoliv těm, kteří byli na místě jako první. Dokládá to například i článek z 26. května 1945. *„Vraťte předměty odebrané Němcům! Osoby, které při jakémkoliv zákroku nebo z jakéhokoliv důvodu odebraly příslušníkům německé národnosti cenné papíry, vkladní knížky, radiopřístroje a pod., neodevzdali je dosud jako majetek pro stát zajištěný příslušným úřadům, budou bezohledně potrestáni. Presidium policejního ředitelství proto vyzívá všechny jednotlivce, kteří zmíněný majetek mají dosud ve svém držení a v ochraně, aby jej neprodleně odevzdali.“¹³⁶*

Němci, kteří měli jít do odsunu, často ani nevěděli co se děje. Revoluční gardy vtrhly do bytu a se zbraněmi v rukou přinutili Němce téměř okamžitě k odchodu. Ti pak byli napřed internováni v táborech a následně odesíláni pryč. Všichni doufali, že se dostanou do západního Německa, kde nebyl tak akutní nedostatek jídla jako na východě a do transportů směřujících do východního Německa nechtěli nastupovat, takže po nějaké době začali železničáři vypravovat všechny vlaky *“na západ“*. *„Během pěti minut museli z domu, a mohli si vzít 50 kilo a šli do lágrů. A lágr byl na růžovém kopečku, tam hlídali Američani. A pak se posílali do Německa. Když byl antifašista, tak ten moh mít 120 kilo. Normální měl 70. A to nakládali do vagonů a posílali je do východního i do západního Německa. Oni vždycky dali mašinu jako na západ, ale většinou jí pak otočili na východ. No ty lidi byli nešťastný.“¹³⁷*

K Němcům, chodícím po městě se žlutou páskou na rameni si opravdu mohl každý dovolit v podstatě cokoliv. Vyhláška prikazující označení německé národnosti žlutou páskou byla v Chebu vydána 20.července 1945. Situace Němců před odsunem se částečně podobala persekuci židovského obyvatelstva ve válečné době. Nesměli se shromažďovat na otevřených prostranstvích a ani po ulici nesměli chodit ve větším počtu než ve dvou. *„Ta revoluční garda, to byli opravdu sviňáci. My jsme šli po chodníku s kamarádkou z práce z nádraží. Ono ve třech už se chodit nesmělo. A on mě otočil a takhle mně dal facku. Jenom tak, že sem šla na chodníku. Ty přijeli hned*

¹³⁵ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 4.3.2011

¹³⁶ Chebsko – informace národního výboru v Chebu – 26.5.1945

¹³⁷ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 12.3.2011

po válce. Měli uniformy jako SA, ale měli tam RG. Něco jako SS. Prej že tu udělají ornung, ale oni dělali jenom bordel. Oni si mohli dovolit všechno. A tak sem musela dělat všechno a měli jsme hlad. Nebylo to hezký, ale člověk všechno přežije.“¹³⁸

Následovaly pak i další vyhlášky upravující vztah k německému obyvatelstvu. Například vyhláška upravující činnost obchodníků z listopadu 1945. *„Prodejní doba v obchodech a řemeslnických závodech pro Němce s výjimkou mlékáren a obchodů prodávajících mléko, se stanoví v souhlase s předpisy o otvírání těchto obchodů na odpoledne. Ve dny, kdy obchody podle předpisů jsou otevřeny pouze dopoledne, stanoví se prodejní doba pro Němce na poslední 2 hodiny prodejní doby. Majitelům živností se ukládá, aby ve svých živnostech přednostně obsloužili osoby české nebo slovenské národnosti před Němci. Přestupky proti tomuto nařízení trestá Okresní správní komise v Chebu pokutou do 50.000 Kč nebo vězením do 1 měsíce nebo oběma tresty zároveň. Majitel živnosti, případně národní správce jest spoluodpovědný za jednání svých zaměstnanců.*“¹³⁹

Krom problémů s vyhláškami a státní správou se také museli všichni Němci, kteří pomýšleli na to, že zůstanou v Československu, naučit česky, což byla řeč, kterou dříve nikdy mluvit nemuseli. *„Museli jsme se potom naučit všichni česky. Tady se předtím nemluvílo vůbec česky. Až potom po válce. To přišly ty rabovací gardy. Ty rabovaly, to bylo hrozný. Pět minut přišly do bytu. "Vemte si tašku a ven." Vždycky to odnese všechno ten malej.*“¹⁴⁰

Velmi brzy také přišly obtíže s náboženstvím. Německé kostely se staly pro přicházející Čechy trnem v oku. Nebylo ovšem tak jednoduché zavřít kostely, jako uzavřít německé školy (o čemž bylo pohovořeno dříve). Hledaly se tedy nové cesty, jak zdůvodnit ukončení bohoslužeb v němčině. Proti německým bohoslužbám se poměrně ostře vyhrnil i dobový tisk a navrhuje všem “dobrým Čechům“ takovéto řešení: *„Nacismus je živěn z kazatelen. Věnujte bedlivou pozornost štvavým řečem zahaleným do roušky náboženské, jež pronáší stovky německých kněží ve sváteční den svým věřícím. Delegujte ze svých řad inteligentní dělníky a úředníky do jednotlivých bohoslužebných chrámů s příkazem, aby sledovali tato kázání. Vyberte k tomu plně spolehlivé Čechy, ovládající perfektně němčinu. Je to velké pole působnosti a je na nás, jak rázně a rychle dovedeme i na tomto poli zasáhnout. Nenechte se klamat slovy evangelia do něhož vplétá řečník slova církve. Vzpomeňme jen doby poroby za Rakouska, povzbudivých řečí tisíců kněží českých, jež jsme slychali*

¹³⁸ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 12.3.2011

¹³⁹ Vyhláška z 26.11.1945

¹⁴⁰ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 4.3.2011

za t. zv. protektorátní okupace a zjistíte-li ve svém okolí něco podobného, domáhejte se bezohledného zákroku u místních či okresních správních komisí neb policejních orgánů. Věříme že zvítězíme a rozdrtíme i tento jejich odpor.¹⁴¹

Mnoho Němců se pokoušelo utéct za hranice a v okolí Chebu bylo mnoho černých přechodů. Ty byly ale hlídány mimo jiné příslušníky revolučních gard a mnoho lidí přechod hranic nepřežilo. Alternativou k odchodu na černo však byl buď odsun, nebo dobrovolné překročení hranic, při kterém ale většinou došlo ke ztrátě veškerého majetku. *„Některý šli na černo, ale když je chytli tak je zastřelili. A když šli přes hranice, tak jim tam všechno vzali.“¹⁴²*

Jako mnoho jiných mladých Němek se i paní Kristýna zachránila před odsunem svatbou. Okolnosti tohoto sňatku ale pravděpodobně nebyly nijak šťastné a narátorka se o nich odmítla hlouběji bavit. Patrně šlo o manželství z rozumu a jedinou možnost záchrany před odsunem. *„No, já jsem při odsunu měla jít pryč. Ale já jsem poznala manžela, to byl Čech, to mě zachránilo, já jsem nechtěla. On byl ze Strakonic, jsme se poznali na pracech na nádraží.“*

Jako mnoho ostatních narátorů vzpomíná i paní Kristýna na příchod romské menšiny. Na rozdíl od ostatních si však vzpomíná, že první vlna těchto přistěhovalců byla velmi slušná a snažila zapojit do života v Chebu zcela normálním způsobem. Druhá vlna však už přinášela zásadní problémy. *„Nejhorší bylo když přišli cikáni. Nejdřív pár, ty byli slušní, ty pracovali a tak, ale pak přišli další a ty byli hrozný. Starostka, to byla Slovenka, a ta je přivázela. Všechny hospody nechala zavřít taky, protože lidi se prali a kradli a tak.“¹⁴³*

Celkově se tedy jednalo o velmi špatné a těžké časy pro zbytek německého obyvatelstva, který v Československu zůstal. Přestože si ostatní narátoři nevzpomínají na těžkosti a špatné chování vůči nevysídleným Němcům, v paměti oněch Němců jsou tyto problémy jasně vidět. *„Tenkrát jsme byli mladý, a neměli jsme takovej strach ale člověk na to stejně nerad vzpomíná. Sice jsme byly mladý, ale bylo to zlý. Byly to špatný časy.“¹⁴⁴*

Paní Kristýna je tedy jedinou narátorkou, která vzpomíná na poválečné časy jako na dobu velmi

---

¹⁴¹ Chebsko – list západočeského pohraničí – 10.10. 1945

¹⁴² Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 4.3.2011

¹⁴³ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 4.3.2011

¹⁴⁴ Rozhovor natočený Janem Havlem s Kristýnou Hrubou 12.3.2011

zlou a špatnou a bez jakýchkoli pozitivních stránek, čemuž se ostatně po válce ani nelze divit. U ostatních narátorů byly sice občas náznaky nevlídného chování vidět, ale jinak vzpomínají na poválečnou dobu celkem kladně a na protiněmecké tendence nevzpomínají. Na příběhu nevystěhované Němky je však celkem jasně patrné s jakými obtížemi se museli Němci potýkat. Ať už šlo o protiněmecké zákony a nařízení nebo o chování revolučních gard, rozhodně se nejednalo o klidné a přátelské vztahy.

3.6 Příběh přistěhovalce

3.6.1 Úvod

Jedná se o narátora z křesťanské rodiny pocházejícího původně ze zcela jiné části republiky Václava Zimmermana. I tento narátor má německé předky, ale na rozdíl od ostatních dorazil do Chebu až v roce 1950. Jeho vyprávění je zajímavé právě proto, že na rozdíl od ostatních narátorů má od událostí v poválečném Chebu odstup a dostal se k nim pouze nepřímo. *„Narodil jsem se v Prozánkách, to byl všechno okres Mělník. My jsme byli chudá rodina, né že bysme měli hlad, ale byli jsme chudý... pět dětí nás tam bylo. Můj táta byl legionář na východní frontě, velitel. Moje máma dělala jeden čas sedláka na vesnici a tatínek byl původně vyučenej zahradník, ale za první republiky dostal, to oni ty legionáři většinou dostávali za zásluhy, trafiku. Za protektorátu ale nesměl bejt v trafice, ale oni mu jí ještě nechali, vzali mu jí až pozdějc komunisti.“*¹⁴⁵

Z doby protektorátu si pamatuje několik zajímavostí naznačujících smutné události válečné doby. *„Tatínek sehnal někdy v roce 43, on měl dost styky, starý rádio. Ono fungovalo. Já si vzpomínám že poslouchal Londýn, a že když ho poslouchal, tak já sem vždycky na vesnici musel hlídat venku, a dávat bacha aby nepřišel nějakej takovej... Za tátou tam taky chodil jeden takovej starej chlap, zaměstnanec pojišťovny na mělníce, to byl žid. To bylo kolem roku 40-41. Ten k nám chodil a pak najedou nepřišel.“*¹⁴⁶

Pan Václav studoval v Mělníce, kde se i vyučil a kde žil se svou rodinou až do roku 1950, kdy ve věku 22 let odešel do Chebu na povinnou vojenskou službu. *„Tam sem vychodil (v Mělníce) tři základní školy a vyučil sem se, to se tenkrát říkalo, takzvaným obchodním příručím. A co mě třeba štválo, dva roky sem musel v pět v šest hodin, sem už musel bejt na Mělníce a rozdělovat ohně a topit. To říkam proto, že u nás se říkalo učedník mučedník.“*¹⁴⁷

¹⁴⁵ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Zimmermanem 8.2.2011

¹⁴⁶ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Zimmermanem 8.2.2011

¹⁴⁷ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Zimmermanem 8.2.2011

Příjezd do Chebu narátorovi poměrně zásadně změnil život a přestože později Cheb mnohokrát opustil, vždy se do něj nakonec vrátil a začal se považovat za pravého Chebana. „A když jsem přijel do Chebu, to bylo zajímaví, oni mě dali k psodům. A my jsme měli psinec poblíž támhle, támhle nahoře jo (ukazuje směrem na Zlatý vrch), a tam byly tři vilky. Tam bylo takový prostranství a tam hrály děti deset, dvanáct, třináct roků fotbal. A tam byl nákej Jarda Roit. A tam bydlela jedna rodina, to byla de facto německá rodina. Rodina Roitova. A ještě jeden voják tam byl a ten párkrát křiknul na toho kluka Roit Roit, když je slyšel a najednou se zjistilo, že jsou příbuzný. Já to vyprávím proto, že pak s tímhle vojákem s tím Roitem a já, jsme chodili k nim do bytu, protože oni se znali s rodinou mojí manželky a tak sem se s ní seznámil. Ten Roit tady pak manželce taky sehnal práci.“¹⁴⁸

Od roku 1953 cestoval i s manželkou po Čechách a Německu a do Chebu se znovu vrátil až v roce 1960. „V Landsorfu, tam byl velkej textilní průmysl a jelikož odsunuli Němce, tak tam bylo většinou prázdko, tydlety velký sklady, takový hangárový, tak tam soustředili pro ten celej sever sklady textilního zboží. A manželka tam sehnala, dělala tam účetní. Já sem taky sehnal a dostal sem takovej velikej sklad a dělal jsem tam zástupce šéfa. Tehdá se všechno bralo, když přišli komunisti. Já jsem tam byl asi rok. Najednou mě zavolal ředitel do Liberce, že se tam chtějí zbavit šéfa obchodu. Tyhle situace když nastaly, tak s tím nemoh člověk nic dělat, že by mě tam udělali šéfem. To bylo předtím než jsme se odsunuli, v tom šedesátým zpátky do Chebu.“¹⁴⁹

Následně je popsán život za komunismu a velmi detailně také Pražské jaro, kterého se pan Václav v Chebu aktivně zúčastnil. Pokud by někdy probíhal průzkum tohoto časového období, byl by jistě znovu velmi zajímavým narátorem. „Já než začalo, jaksi úplně nostro, to Pražský jaro, já jsem se seznámil s dvouma lidma. To byl nějaký Zdeněk Krejčík, on byl šéf tady Čedoku a on se znal s inženýrem Ludvíkem Pánkem, ten vedl okresní odborovou radu i když byl naprosto antikomunista. A ještě s jedním jsem se seznámil a to byl redaktor tady Hraničáře Zdeněk Martan. A od takovýho února března už sme tady do toho začali trochu jaksi šmatat. Už se objevovaly narážky v tom Hraničáři. My tři, já se nechci nijak chlubit, ale my tři jsme tu začali tenhle proces tady. Do rádia a pak do novin. Mimo jiné jsme pozvali Pavla Kohouta na diskusi do divadla. Ale když sem vtrhly ty armády, tak to byl v podstatě konec. Ještě jsme pár dní něco vylepovali, ale už byl

---

¹⁴⁸ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Zimmermanem 8.2.2011

¹⁴⁹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Zimmermanem 8.2.2011

konec."¹⁵⁰

Následně popisuje příchod armád a snahu o rádiové vysílání a psaní článků, ale i tyto aktivity brzy skončily a pro narátorovu rodinu tím začali těžké časy. Od výše postavených přátel dostal varování, a byl si vědom toho, že musí odejít. „*I kdyby tady ta výhrůžka nebyla, tak já sem si byl vědom, že budu vyřízanej. Tak to bylo tenkrát, když začal ten obrodnej proces a podobný sračičky, tak jsme si řekli: "jedem". Tenkrát to ještě šlo, takže sem zašel za náměstkem, to byl taky antikomunista, že bych potřeboval na čtyři dny dovolenou, že žena má příbuzné v Norimberku a, že je chceme navštívit. Tak jsem dostal na ty čtyři dny dovolenou a jeli jsme.*"¹⁵¹

I s manželkou tedy emigroval do Německa, kde jeho manželka bohužel po dlouhé nemoci zemřela a zpět do Chebu se vrátil až po revoluci v roce 1989. Od té doby žije v Chebu.

3.6.2 Cheb v letech 1945 - 1950

První vzpomínka narátora popisuje město Cheb velmi nelichotivým způsobem a pochází bohužel až z roku 1950, kdy do města pan Václav poprvé dorazil. „*Bylo tu naprosto dost místa, bylo tu málo lidí. Tady hodně v tom starým městě potom bourali domy, tady to bylo všechno zničený to padalo, každej třetí dům byl samá tráma. Bylo to strašný, nehezký, nehezký město to bylo. Ono to už za mě začínalo bejt dost osídlený, ale ty vesnice okolo byly prázdný. Tam směrem na Waldsassen bylo pohraniční pásmo, tam se nesmělo.*"¹⁵² Poměrně silně to poznamenalo jeho první dojem, který nebyl nijak příjemný a lepší vztah k Chebu si začal budovat až poté, co poznal svou budoucí ženu. Jednalo se o jednu z mála neodsunutých Němek žijících v Chebu.

Co se vysídlení vesniček v pohraničí týče, tak se zachovalo několik zmínek v dobovém tisku. Například vesnička Vildštejn, která měla před válkou kolem 1000 obyvatel, je 8. listopadu 1946 v

¹⁵⁰ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Zimmermanem 8.2.2011

¹⁵¹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Zimmermanem 8.2.2011

¹⁵² Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Zimmermanem 8.2.2011

listě Jednota popsána takto: „*Ve Vildštejně u Chebu je 329 Němců, z nichž je 250 německých specialistů a zbývající jsou antifašisté. Z tohoto počtu bude ještě odsunuto asi 50 obyvatel.*“¹⁵³ Vesnička během následujících pěti let zcela zmizela z mapy

Do Chebu se tedy narátor dostal až roku 1950, kdy už byla v podstatě celá stará část města znehodnocena dvouletým pobytem přistěhované Romské menšiny a není tedy divu, že jeho první vzpomínky na toto město nepatří k nejpříjemnějším. V dobovém tisku o centru města nacházíme například takovéto zprávy: „*Na místním národním výboru v Chebu se hromadí stížnosti na to, že mnoho nájemníků v domech ve starém městě přechovává ve větším počtu drůbež, králíky a jiné domácí zvířectvo. Tato drůbež, králíci atd. znečišťují dvory, způsobují zápach a v jejich přítomnosti se sdružují ve značném množství i krysy.*“¹⁵⁴ Na starou část Chebu musel být tou dobou opravdu velmi žalostný pohled, který se hluboce vryl pamětníkům do vzpomínek, protože o něm hovoří v podstatě všichni narátoři.

Způsob, jakým byli lidé odsunováni popisuje pan Václav pouze podle toho, co se dozvěděl od své ženy, vlastní zkušenost s odsunem samozřejmě nemá. „*Ono jich tady bylo málo, oni holt zůstali tady ti, kteří nebyli přímo jako známí nacisti jo? A nechtěli jít do odsunu, ale na druhou stranu moje manželka měla ještě dvě sestry a ty si přáli jít do Německa, ale jim to rozmluvila jejich maminka, že v Německu nic není a že je tam bída, tak zůstaly tady. Oni tady mohli, československý úřady jim to jaksi povolili. Ale Němců tady bylo velmi málo. Já jsem s nima přicházel do styku, ale ono jich bylo málo. Tak deset rodin sem tu poznal, jinak byli odsunutí.*“¹⁵⁵

Žena pana Václava patřila do rodiny, která byla označena za antifašistickou a důležitou pro Cheb. Proto jim bylo úřadem MNV povoleno v Chebu zůstat. Především šlo o to, že otec budoucí Václavovi manželky pracoval na chebském letišti a jako odborník byl velmi ceněn. Celkově bylo povolených antifašistických rodin na Chebsku poměrně málo, přestože velmi mnoho rodin se hned po válce k antifašismu velmi aktivně hlásilo. Většinou však nebylo možné získat povolení k pobytu, pokud rodiny nebyly schopné antifašistické smýšlení nějakým způsobem doložit nebo pokud nevykonávali rodinní příslušníci nějakou specializovanou práci, kterou nově nastěhovávané české obyvatelstvo nezvládalo.

Němci, ještě předtím než vůbec začal odsun, byli první, které po válce nasadili jako úklidové čety

---

153Jednota – list pracujících hraničářů 8.11.1946

154Viz příloha číslo 3. - (Chebsko 1. září 1949)

¹⁵⁵ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Zimmermanem 8.2.2011

rozbombardovaných částí města. „Ale taky pak po válce, protože byli Němci, dostali všichni z její rodiny tady pásy a museli uklízet zničený domy a nádraží¹⁵⁶. Její tatínek byl zaměstnaný, tady bylo poměrně velké letiště, on tam uklízel a jednou ho zasáhla vrtule. A tak začal život vlastně pro nás dva tady v tom Chebu.“¹⁵⁷ Po smrti otce jeho manželky na narátora v podstatě přešla starost o celou její rodinu, protože německé obyvatelstvo, které v Chebu zůstalo, mělo většinou velmi špatné pracovní podmínky.

„Ano, to bylo, to bylo zkrátka, tam nahoře jak je nádraží, tam byly čtyři hotely. To všechno bylo smetený. Začátek roku 45, tady byli Američané. A oni sebrali ty Němce co tady zbyli, co nebyli odsunutí, tak jak sem prve říkal, dostali bílé pásy a museli tady jaksi uklízet a čistit ty cihly.¹⁵⁸“¹⁵⁹ Jak ukazuje fotka, odklízecké práce musely být opravdu velmi náročné, protože nádraží bylo v podstatě srovnáno se zemí. Americká vojska sice pomáhala nasazením několika vlastních jednotek a těžké techniky, ale většina práce zůstala stejně na železničárech, dobrovolnících a Němcích.

Snaha byla také o nasazení zajatých Němců na opravu drah a drážní budovy, ale zde byl zásadní problém v tom, že bývalé vojáky většinou neměl kdo hlídat. Přednosta stanice proto žádá o pomoc jak revoluční gardy, tak Americkou posádku. „Od pondělka 2. VII. žádá americký velitel prac. oddílu zajatců hlídky o síle 25 mužů, kteří by ráno v 7,30 převzali jejich střežení. Poněvadž hlídky ČSD obstarati nemůže a jedná se o uspíšení spojení drah s Plzní, žádám o přistavování hlídek.“ Odpověď ale přednostu stanice příliš nepotěšila, neboť posádkový velitel odpovídá: „Revoluční bude v těchto dnech rozpuštěno a nemůže tudíž dodati žádaný počet stráží, rovněž tak I/33 prapor nemůže dodati potřebný počet stráží z nedostatku mužstva.“¹⁶⁰ Vše nakonec dopadlo tak, že revoluční gardy dodali ČSD zbraně a zajatce hlídal přímo nádražní personál.

Na výraznější nenávist vůči Němcům si narátor nevzpomíná. Podle něj už byly vztahy celkem klidné a Německá menšina která v Chebu zbyla byla přijímána velmi dobře. „Manželka se během roku nák naučila perfektně, perfektně česky, a tak... Ona měla nadání, anglicky, francouzsky a esperanto. Ale pokud si vzpomínám, tak se speciálně rozkřiklo tam na posádce, že já chodím s Němkou, ale problémy s tím nikdo neměl.“¹⁶¹

---

156 Viz příloha č. 4. (odklízení nádraží z roku 1945)

¹⁵⁷ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Zimmermanem 8.2.2011

158 Viz příloha č. 12 (hotel – archiv Chebského muzea)

¹⁵⁹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Zimmermanem 8.2.2011

160 Viz příloha č. 15 (archiv ČD v Chebu)

¹⁶¹ Rozhovor natočený Janem Havlem s Václavem Zimmermanem 8.2.2011

Tisk se ovšem vyjadřuje o českoněmeckých poválečných vztazích celkem nesmířlivě, jak dokládá například článek *My, Ami a Němci z Chebska*, z 11. srpna roku 1945. Krátce po válce je jasně patrná protiněmecká nálada, ale je třeba mít na paměti, že pan Václav dorazil do Chebu až v roce 1950, kdy už byla situace hodně odlišná, ale zpět k poválečnému článku: *„Tak například řekne sympatický voják Ami, že jsme na němce moc přísní a nejraději by nám to zakázal. Při tom ovšem zapomíná, co bolesti a trpkosti po Němcích zbylo, a když taková „über alles“ vydivadluje i slzy, nechá se náš mladý Ami strhnouti až k soucitu, a na Čechy se dokonce zlobí“... „Prál bych si, aby ti chlapci měli možnost přenést svou přítomnost do doby, kdy ty dnes plačící Němky bydlely mezi námi ve vnitrozemí, kdy jejich muži budovali u nás „1000letou říši“ a kdy jsme se jeden před druhým styděli za naše zotročení. ... Jsme si vědomi toho, že za hranicemi máme souseda Němce a máme k přátelství dobrou vůli, naši Němci, kteří tu však chtějí zůstat, se nám musí přizpůsobit a jednou provždy vypustit z hlavy, že je jich ve světě víc, nebo že jsou víc než my. Mezi námi není místa pro domýšlivce. Pravda je nůprosná a pamatujte, že pravda i nad vámi zvítězí.“¹⁶²*

Celkově tedy narátor, který se přistěhoval do Chebu až v roce 1950 vidí Cheb jako poměrně klidné místo, které sice trpělo následky války, ale vracelo se zpět k normálnímu životu. Německé obyvatelstvo, které zde zůstalo bylo sice stále určitými způsoby perzekuováno, ale spíše než o mezilidské vztahy se jednalo o pracovní příležitosti. Vztahy na lidské úrovni už byly celkem normální a lidé se k německé menšině chovali slušně. Cheb se stal místem, které si zamiloval a ve kterém našel lásku, místem, které ho přijalo jako cennou pracovní sílu a které nabízelo mnoho možností a příležitostí.

---

¹⁶² Viz příloha č. 6 (Chebsko 11.srpna 1945)

4 Srovnání a dílčí výsledky

Existuje velmi mnoho perspektiv a úhlů pohledu, které je možno zvolit při pohledu na historii. Tato práce se snažila jich obsáhnout co nejvíce, ale je samozřejmé, že nikdy není možné spatřit všechny. Velmi zajímavé jsou momenty, na kterých se jednotlivé výpovědi (ať už novinových článků nebo lidí) protínají nebo naopak popírají. Je důležité zvážit proč a z jakých důvodů tomu tak je.

Je možné vystopovat několik témat, která se opakují ve většině rozhovorů a je tedy možné je považovat za témata pro vývoj na Chebsku v letech 1945-1950 stěžejní. Jedná se především o vztahy s americkými vojáky, vztahy s Němci, vztahy s Romskou menšinou, vzestup komunismu, dění kolem Chebského nádraží, celková rekonstrukce Chebu a problematika odsunu Němců.

5.1 Vztahy s Američany

Vztahy s americkými vojáky na Chebsku byly zpočátku velmi dobré, přestože Američané občas vyvolávali menší obtíže a spory. O těch hovoří hlavně paní Kristýna Hrubá a záznamy českých drah. Je zajímavé, že se tyto problémy nikdy nedostali do tisku, který se těsně po válce na Chebsku drží jednoznačné glorifikace USA. Další dva narátoři také hovoří o velmi dobrých vztazích, které měli s členy americké armády a zmiňují se o pomoci, kterou od nich dostávali.

Až na těch několik drobných incidentů je tedy možné říci, že Američané byli na Chebsku přijati velmi dobře a válkou poničenému kraji pomohli. Jejich pomoc byla vidět především při odklizení trosek, dodávání potravin, hlídání vězňů a občas i finančních náhradách některých poškozených hmotných statků a budov, které došli újmou buď během války nebo hned po ní.

Tento vztah se však začal velmi brzy kazit pod tíhou celostátního příklonu k Sovětskému Svazu, který se projevil například odmítnutím Marschalova plánu. Od roku 1947 už není možné na Chebsku o kladném vztahu k USA hovořit a naopak se v novinách začínají objevovat silně

antipatické články. To mělo patrně vliv i na myšlení pamětníků, z nichž mnoho hovoří o tom, že Američané sice Chebu velmi pomohli, ale také mnoho věcí pokazili, což může být následkem dlouhodobé soustavné práce novin.

5.2 Vztahy s Němci

Dá se říci, že vztahy s Němci v tisku kopírují vztahy s Američany, ale s přesně opačným průběhem. Totiž, že na začátku se jedná o vztah velmi negativní a postupně v průběhu let přechází do vztahu neutrálního a nakonec se jedná o vztah pozitivní (zhruba od roku 1949 a samozřejmě pouze s východním Německem).

Ve vzpomínkách narátorů jde o vztah velmi ambivalentní a záleží na poměrech ze kterých jednotliví narátoři pocházejí. Nalezneme zde jak vztahy velmi pozitivní (jako v příběhu přistěhovalce, který se Němku vzal), tak vztahy negativní (v příběhu obchodníka, který považuje Němce za národ, který si toho o sobě moc myslí a každý z nich je v podstatě "übermensch").

Převažuje však stále snaha stavět se k Němcům spíše jako k jednotlivým lidem a narátoři na ně vzpomínají spíše se smělí lítosti a smutku, než s odporem a nenávisí. To je pravděpodobně dáno tím, že většina narátorů měla mezi vysídlenými Němci nějaké příbuzné nebo přátele, čemuž se nelze divit, neboť původní osídlení bylo převážně německé a tudíž lidé pocházející z pohraničí měli jen málokdy pouze České předky (jak ostatně mnohdy napovídají i příjmení narátorů - jedinou narátorkou s českým příjmením je paradoxně nevysídlená Němka).

Můžeme tedy vidět poměrně zvláštní rozpor mezi vzpomínkami narátorů a dobovým tiskem, který byl těsně po válce z velké části poměrně radikální. Narátoři (kromě nevysídlené Němky) si nevzpomínají na přímou persekuci Německého obyvatelstva, přestože k ní zjevně docházelo (jak dokazují mimo jiné vyhlášky MNV v Chebu). Jedná se pravděpodobně o jistou idealizaci dějin a představy (která byla později silně podporována tiskem), že Češi se k Němcům vždy chovali poměrně pěkně a že vysídlování probíhalo klidně a bez obtíží. Důkazů o tom, že tomu tak nebylo, je však mnoho.

5.3 Vztahy s Romskou menšinou

Spojení s touto problematikou začíná tisk, právě tak jako lidé, reflektovat v roce 1947 a do roku 1950 se napětí mezi Čechy a Romy (kteří už byli vlastně také Čechoslováci), ale protože pocházeli buď ze Slovenska nebo z Maďarska nebyli tak bráni) zvyšuje. Dá se říci že zhruba od roku 1950 je tento vztah velmi podobný jako do dnešního dne. Totiž že nikdo přesně neví jak tento problematický vztah řešit, noviny o něm občas podávají zprávu, ale jinak už si vlastně všichni zvykli na určité tiché příměří.

O tom jak a proč se vlastně Romové do Chebu dostali toho narátoři mnoho nevědí, ale na dopad, který měl příjezd Romů do města si pamatují téměř všichni (zde je opět poměrně paradoxní případ obchodníka, který měl svůj krámk v podstatě těsně vedle míst, kam se Romská menšina nastěhovala a přitom si jako jediný nevzpomíná na žádné vážnější problémy, které by způsobovala).

Jedná se také o vzácnou shodu pamětí narátorů a novinových článků. Oba zdroje popisují situaci velmi podobně, takže je možné říci, že přistěhování Romské menšiny mělo opravdu na poválečnou podobu Chebu velký dopad a komplexně změnilo ráz a podobu města (v podstatě především zdemolováním jeho historického centra).

5.4 Vzestup komunismu

Nástup komunismu se v Chebu projevoval postupně a kopíroval tak dění ve zbytku republiky. V novinách mu předchází budovatelské nadšení a ovace Sovětského Svazu. Narátoři většinou spojují s komunismem až padesátá a šedesátá léta a na výraznější projevy v letech 1945-1950 si nevzpomínají.

Zajímavý je v tomto směru příběh obchodníka, který popisuje, jak vstupoval v roce 1947 do strany, jen aby z ní o měsíc později vystoupil, aniž by převzal legitimaci. Snad ještě výmluvnější je příběh studentky, která nemohla jít díky komunistickému převratu studovat vysokou školu a skončila jako jeřábnice v Chebu.

Jen těžko najdeme osud, který nebyl nějakým způsobem změněn po únoru 1948, ale z jednotlivých rozhovorů i z novinových článků je jasné, že transformace začala ihned po válce. Jedná se o téma celorepublikové a není možná ho vztahovat pouze na Chebsko, ale na druhou stranu měl tento proces v pohraničí některá specifika. Kupříkladu lokální noviny, které se snažili "nevidět vše rudě" nebo už ten samotný fakt, že Chebsko bylo osvobozováno Američany a tyto vzpomínky v místních obyvatelích zůstaly, takže propagace USA jako imperialistického podněcovatele další války se v novinách ani mezi lidmi neuchytila tak dobře a rychle jako na mnoha jiných místech republiky.

5.5 Chebské nádraží

Nádraží bylo pro Cheb dominantou už v 19. století a dění okolo něj bylo velmi důležité i pro poválečný vývoj celé oblasti. Právě na nádraží docházelo k nejčastějšímu styku mezi jednotlivými kulturami a národy. Na nádraží se utíkalo a drželo jako poslední opěrný bod, na nádraží přijížděli první navrátilci z koncentračních táborů a odjížděli z něj vystěhovaní Němci. Američtí vojáci stejně jako Rusové zde kontrolovaly výjezdni doložky a železničáři s puškami v ruce hlídali německé dívky, které odklízely mrtvolky všech národů bez rozdílu.

Těžko se najde místo, které by bylo pro poválečný Cheb tak signifikantní jako právě chebské nádraží. Je zmiňováno ve většině rozhovorů stejně tak jako v novinových článcích. Také v celorepublikových drážních tiskovinách (jakou byl například drážní časopis Okřídlená Kola) se o něm velmi často mluví. Byla to první stavba, kterou bylo v Chebu po válce třeba opravit a zprovoznit.

Obsluha chebského nádraží a obzvláště pak jeho přednosta měli v Chebu vždy velmi důležité postavení a slušnou prestiž. Také se často jednalo o velmi rizikovou práci, ať už šlo o ochranu stanice a důležitých dokumentů při odevzdávání pohraničí nebo o nebezpečí hrozící při spojeneckém bombardování na konci války. I když válka skončila, chebské nádraží bylo stále velmi nebezpečným místem, protože se v jeho okolí ukrývali pašeráci německého majetku a pracovali zde němečtí vězni, které často neměl kdo hlídat.

V novinových článcích na Chebsku se o přebudování nádraží hovoří téměř jako o přestavbě vyhořelého národního divadla v Praze. Jedná se o symbol svobody a počestění Chebu. Německý nápis Eger je s velkou pompou stržen (tedy ten kousek který přežil bombardování) a nahrazen českým názvem. Pro zbytek německého obyvatelstva je nádraží místem hrůzy a utrpení, na kterém jsou nuceni k práci, která je velmi náročná a nepříjemná. Pro Čechy se pak jedná o místo, kde pracují dobrovolně a do kterého vkládají naděje do budoucna.

5.6 Celková rekonstrukce Chebu

Jedná se o další důležité téma, které se táhne celou poválečnou dobou a pokračuje vlastně až dodnes. Úzce souvisí se zalidňováním chebského pohraničí, s vysídlováním Němců a zabírání původních bytů a domů. Velmi mnoho domů bylo během války poničeno (část při náletech a část při tažení americké armády) a ještě víc jich pak bylo znehodnoceno v poválečném období. Příslušníci národních gard často likvidovali celý interiér domů a v několika případech domy i zapálili. Domy byli často také proměňovány v hromadné noclehárny, protože ve městě nezbylo dost použitelných domů, do který by bylo možné nastěhovat obyvatelstvo, které sem bylo po válce přesouváno.

O rekonstrukci Chebu se v novinách hovoří většinou velmi optimistickým a budovatelským tónem, ale realita byla poněkud odlišná, jak na to vzpomíná většina narátorů. Město se opravilo většinou pouze tím způsobem, že se staré polorozpadlé domy strhly a srovnaly se zemí (a spolu s nimi i případná těla nebožáků, kteří v nich zemřeli). Nové domy se stavěly minimálně a k větším rekonstrukcím docházelo až podstatně později (šedesátá a sedmdesátá léta). Není tedy divu, že narátor, který se dostal do Chebu až v roce 1950 (příběh přistěhovalce), popisuje Cheb velmi nelichotivě. Jednalo se o značně poničené a zapáchající město.

Dá se však říci, že i přes veškeré nepříjemnosti a potíže, které v Chebu byly, se stále jednalo o velmi zajímavé město s velmi různorodým národnostním a kulturním fondem i s velkou historickou hodnotou. Všichni narátoři, kteří se museli do Chebu z toho či onoho důvodu přistěhovat, zde nakonec našli domov. Většina z nich pak našla v tomto městě, na kterém se válka i poválečné

období krutě podepsali, velké zalíbení a stali se z nich noví "praví Chebané". Novodobí hraničáři, kteří mají své město rádi a jsou na něj hrdí.

Město Cheb je pro svou kulturní a historickou tradici nevyčerpatelným zdrojem zkoumání a dokud budou žít pamětníci, zůstane v jejich pamětech a vzpomínkách jako město plné lásky i nenávisti, obrovských možností i persekuce a utlačování, jablkem sváru i dobrovolně postoupeným územím, městem přistěhovalců i městem s hlubokými kořeny, městem, které muselo být osvobozeno americkými vojáky aby v něm mohla vlát rudá vlajka.

5.7 Odsun Němců

První vlak s odsunutými Němci z Chebu odjel podle zápisů nalezených na chebském nádraží 7.9.1945. Jednalo se o první transport z první vlny odsunů. Často se o této fázi odsunu hovoří jako o "divokém odsunu", protože ještě nebyla přesně určena pravidla pro odsun a vše probíhalo poměrně živelně¹⁶³.

Druhá fáze odsunu se počítá od roku 1946. Od té doby již probíhal odsun poměrně rychle a byl plně řízen Úřadem pro odsun Němců. Počet odsouvaných němců se tak rapidně zvýšil a probíhal podstatně organizovaněji. Především byl kladen důraz na odsunování celých rodin najednou.

Třetí a poslední fáze odsunu probíhala oficiálně od června do října 1946 a poslední transport měl teoreticky odjet 29.10.1946, ale kvůli nedostatkům pracovních sil byli poslední Němci odsunuti až později a některým bylo dokonce dovoleno zůstat.

Vzpomínky jednotlivých narátorů na tuto problematiku se velmi liší. Ti, kteří odsun přímo neviděli a pouze o něm slyšeli, ho většinou nepovažují za nic strašného a daleko více se zaměřují na problémy s například romskou menšinou nebo s nástupem komunismu. Na druhou stranu ti, kteří odsun opravdu zažili a ve většině případů tak ztratili někoho z rodiny, považují odsun za velmi

---

¹⁶³ viz například Staněk (1991) nebo Havelka (2004)

smutný, ponižující a zlý.

Noviny se o odsunu vyjadřují ve většině případů s velkým nadšením a do velké míry ignorují problémy, které s ním vznikaly. Na odsun jsou sepisovány oslavné básně a o počínání rabovacích gard nejsou v podstatě žádné zmínky. To že byly česky psané noviny zaměřené silně protiněmecky je jasné a německy psaná periodika se vydávat nesměla. Je proto dobře, že bylo možné porovnat tyto zprávy s výpověďmi očitých svědků.

Tento přístup novinových článků se částečně proměňuje v roce 1947, kdy už je velká část odsunu provedena a lidé získali určitý drobný odstup od válečného a předválečného dění v Chebu. Objevují se články, které popisují odsun už poměrně realisticky a nabádají ke slušnosti a jednání s Němci v rámci možností poměrně vlídně. Stále se však samozřejmě objevují i výrazně protiněmecké pasáže a připomínání křivd spáchaných na českém obyvatelstvu během války a před ní. Je zajímavé, že se neobjevuje žádný článek pojednávající o tom, že většinové obyvatelstvo pohraničí bylo v dějinách vždy německé, ale novinář, který by se odvážil něco takového napsat by byl patrně podroben silné kritice.

Odsun je tedy dalším z kontroverzních témat, která byla v poválečném Chebu řešena a jeho dopady na místní infrastrukturu byly drtivé. Na jednu stranu je pravda, že byl Cheb od roku 1322 součástí "Českého" území, ale na druhou stranu byl vždy obýván především Němci. Jakékoliv vysídlování obyvatel určité národnosti či etnika bude vždy vyvolávat nepříjemnosti a dlouhodobou zášť a nevraživost na obou stranách a je vedlejší, zda se jedná o česko-německé vztahy o bývalou Jugoslávii nebo africké země. Lidstvo má v tomto směru již dost zkušeností a dalo by se očekávat, že se ze svých chyb jednou poučí, ale je otázka, jaký jiný způsob řešení takových konfliktů zvolit.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zmapovat poválečný vývoj města Cheb z pohledu jednotlivých narátorů. Toto období se ukázalo jako mimořádně spletité a plné protikladů. Je téměř nemožné popsat toto období nějakým jednoduchým způsobem. Proto si myslím, že zvolená metoda orální historie je pro tento případ velmi dobrou volbou. Nepokouší se o hledání nějaké univerzální pravdy, ale naopak se pokouší vidět dějiny z pohledu jednotlivých pamětníků a pracovat potom s jejich představami a vzpomínkami.

Práce je založena na zpracování jednotlivých rozhovorů a na informacích nalezených v archivech města Chebu. Velmi důležitým pramenem je také dobový tisk, který určitým způsobem reflektuje dění dané doby. Členění práce i použité materiály se odvíjejí do velké míry od rozhovorů s pamětníky, protože až v závislosti na pořízených rozhovorech byly dohledávány jednotlivé prameny a celá práce tak vlastně tvořila sama sebe.

Práce samotná je strukturována do pěti kapitol, které na sebe navazují a navzájem se doplňují. V první kapitole se zabývám metodologií výzkumu a psaní práce. Je zde popsána metoda orální historie jako taková a je zhruba pojednáno o jejích počátcích a jejím vývoji.

Ve druhé kapitole je krátce pojednáno o celé historii města. Obzvláště důležitá je tato kapitola pro názorný přehled vývoje osídlení a poměru národností v Chebu, ze kterého pak vyplívají potíže předválečných i poválečných let. Důležité jsou také dějiny města během druhé světové války, protože pro narátory to bylo velmi zásadní období, které nutně ovlivnilo jejich další zkušenosti a vzpomínky.

Třetí kapitola je stěžejní částí celé práce a je také nejobsáhlejší. Jedná se o výpovědi pamětníků doplněné souvisejícími dobovými novinovými články. Od této části práce se pak následně odvíjí celá pátá část. Narátoři byli ve všech případech velmi vstřícní a nápomocní a sbírání rozhovorů bylo velmi příjemnou částí psaní práce.

Čtvrtá kapitola krátce popisuje 3 periodika, ze kterých jsem při práci nejvíce čerpal a jejich proměnu v poválečné době. Měnili se nejen názvy, ale také obsahy a to velmi výrazně. Sbírky

archivu ani muzea bohužel nejsou zcela kompletní a některá čísla chybí, ale ve většině případů bylo možné je dohledat na alternativních místech. Například Český Cheb, který vycházel ve velmi malém nákladu se podařilo sehnat náhodou mezi archivními dokumenty na chebském nádraží. Zde se bohužel o sbírce nedá ani mluvit a jedná se jen o 4 výtisky, přesto jde o cenný materiál.

V páté kapitole jsou popsány nejčastější témata, o kterých hovořili narátoři a novinové články. Jedná se v podstatě o vyústění celé práce a souhrn toho nejdůležitějšího, čím si Cheb v poválečné době prošel. Tato část je již bez odkazů na literaturu a zdroje, protože využívá informací popsaných ve třetí a čtvrté části práce a pouze sumarizuje výsledky a možné interpretace. Jedná se však o období natolik komplexní a plné protikladů, že v podstatě není možné dosáhnout objektivitu. Důležité však je, že je vůbec k dispozici možnost, jak tuto část dějin nahlédnout, kterou nám právě dává orální historie. Skrze jednotlivé příběhy je možné interpretovat dění v Chebu, ale vždy třeba mít na paměti, že se jedná o interpretace jednotlivých lidí, kteří se za příběhy schovávají.

Součástí práce jsou i přílohy, které buď zachycují podobu některých pramenů nebo se jedná o dobové fotografie nalezené buď v soukromých sbírkách nebo v archivu či muzeu. U většiny se jedná o mnou pořízené kopie fotografií se svolením jejich vlastníka, které byly pořízeny buď fotoaparátem nebo scannerem, což se bohužel u několika fotografií projevuje zhoršenou kvalitou výsledného obrazu. Celkově bylo pořízeno přes 100 kopií různých materiálů, ale k práci v papírové podobě jich přikládám pouze 18. Na přiloženém CD by však měli být k dispozici všechny. Jedná se především o kopie jednotlivých novinových článků na které v práci odkazuji a o některé fotografie, které většinou zachycují podobné náměty, jako fotografie, které jsou součástí práce.

Myslím, že téma poválečného Chebu je neuvěřitelně široké a nabízí rozsáhlé možnosti k dalšímu zkoumání. Další náměty mohou být například různé druhy koncentračních a internačních táborů, které na Chebsku vznikaly (ať už šlo o tábory německé, nebo později české), chování k vězňům a způsoby a zdůvodnění vykonaných poprav. Velmi zajímavý by také mohl být pohled na rekonstrukci Chebu čistě z pohledu architektury nebo zmapování postupu a rozšiřování vlivu komunistické strany v této oblasti. Každopádně je třeba jakékoliv problémy spojené s poválečnou dobou začít zkoumat co nejdříve, neboť pamětníkům je dnes kolem osmdesáti let a bohužel jich rychle ubývá. To je také jeden z hlavních důvodů, kvůli kterým považuji svou práci za přínosnou a smysluplnou. Bylo nahráno přes jedenáct hodin rozhovorů se šesti narátory, což může v budoucnu být jejich rodinami velmi ceněno.

Bohužel je však třeba říci, že vzpomínky na poválečnou dobu v Chebu velmi rychle mizí. Chtěl bych se však tímto tématem i nadále zabývat a pokusit se v budoucnu shromáždit tolik informací a rozhovorů, kolik bude možné, protože se jinak může velmi snadno stát, že se na toto neuvěřitelně komplikované období v dějinách města pozvolna zapomene a stane se součástí jednoduchého, jasného, stručného a "zaručeně objektivního" dějepisu, nad kterým nebude nikdo příliš přemýšlet a hledat možnosti a alternativy jiných výkladů a pohledů.

Klíčová slova (key terms)

Cheb / Eger

orální historie / oral history

1945-1950

Českoněmecké vztahy / Czech-German relationships

Českoamerické vztahy / Czech-American relationships

Odsun Němců / departure of germans

pohraničí / borderland

noviny / press

Prameny

Rozhovory

Rozhovor s Václavem Paškem (14.2.2011)

Rozhovor s Václavem Paškem (17.2.2011)

Rozhovor s Evou Schwippelovou (15.2.2011)

Rozhovor s Evou Schwippelovou (19.2.2011)

Rozhovor s Tomášem Kurzem (22.2.2011)

Rozhovor s Jaroslavem Flanderou (11.3.2011)

Rozhovor s Jaroslavem Flanderou (20.3.2011)

Rozhovor s Kristýnou Hrubou (4.3.2011)

Rozhovor s Kristýnou Hrubou (12.3.2011)

Rozhovor s Václavem Zimmermanem (8.2.2011)

Literatura

ARENDTOVÁ, Hannah. *Eichman v Jeruzalémě*. Mladá Fronta, Praha, 1995.

ISBN 80-204-0549-6

BOHÁČ, Jaromír; KUBÚ, František; JANÁČEK, Jan. *Albrecht z Valdštejna a Cheb*. Chebské muzeum, 1990. ISBN 80-85028-02-0

BOHÁČ, Jaromír. *Cheb*. Město Cheb, 2007

BOLDT, Frank. *Cheb město evropských dějin*, nakladatelství paseka 2010, ISBN 978-80-7432-0590

BRUSCHIUS, Caspar. *O městě Chebu*, 1542

CHMELÍKOVÁ, Jitka. *Osvobození Cheb 1945*, Krajské muzeum Cheb, 2005.

ISBN 80-85018-52-7

DITTEROVÁ, Eva; MALOVICKÝ, Václav. *Kuchyně starého Chebu*. Praha : VM, 2008.

ISBN 978-90-903110-6-0

HAVELKA, Miloš, *Dějiny - teorie - kritika 1 : Paměť a dějiny, soužití a vyhnání*, 2004

JIRÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku*, nakladatelství letecké literatury Svět Křídél, Cheb, 2000

ISBN - 80-85280-68-X

LANGEN, Albert. *Eger Stadt und Land*. München, Germany 1988. ISBN 3-7844-2178-4

SILVERMAN, David. *Ako robiť kvalitatívny výskum*. Ikar, 2005. ISBN-10: 80-551-0904-4

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa*, Praha, academina 1991. ISBN - 80-200-0328-2

UHLÍŘ, Jan. *Obžalování z Norimberka*. Historický Obzor r. 7/č. 9, 10/1996

VANĚK, Miroslav; MŮCKE, Pavel; PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1

VANĚK, Miroslav, a kol. *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0718-3

ZIMMERMAN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě*. Praha, 2001

Tiskoviny a vyhlášky

Vyhláška o prodejní době v obchodech pro německé obyvatele v Chebu, 26.11.1945

Vyhláška o označení obyvatelstva německé národnosti žlutými páskami, 20.7.1945

Vyhláška vyzívající k odevzdání ukradených předmětů z továren, obchodů, vojenských a zajateckých táborů a opuštěných bytů, 28.5.1945

Dopravní úřad Cheb – Spis: Číslo Jednací 232 – Cheb 12.7.1945

Drážní kronika města Cheb

Chebsko - informace národního výboru - 1945 č.1

Chebsko - informace národního výboru - 1945 č.2

Chebsko - informace národního výboru - 1945 č.3

Chebsko - informace národního výboru - 1945 č.6

Chebsko - informace národního výboru - 1945 č.7

Chebsko - list západočeského pohraničí - 1945 č. 16, 23 ,27,30-48

Chebsko - týdeník národní fronty v Chebu - 1946 č. 3-8, 15-36

Jednota - list pracujících hraničářů - 1946 č. 20, 22, 31-37, 39-41

Jednota - list pracujících hraničářů - 1947 č. 13, 27, 32

Jednota - list pracujících hraničářů - 1948 č. 19,28,40

Jednota - list pracujících hraničářů - 1949 č.1-42

Jednota - proletáři všech zemí spojte se - 1950 č.40-52

Český Cheb - týdeník československé sociální demokracie pro Chebsko - 1947 č. 20-33

Okřídlené kolo - občasník ČSD 1946 - č. 1-7

Internetové odkazy

- 1) <http://library.columbia.edu/indiv/ohro/about.html>
- 2) http://www.frantiskovy-lazne.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=3464&id_org=3464&id=93930&p1=7095
- 3) <http://www.fronta.cz/dokument/sudetonemecka-strana-akcni-program-z-leta-1938>
- 4) <http://www.fofifo.com/naciste/henlein.htm>

Fondy archivů Chebského muzea

N 6207

N 6210

N 881

N 838/6

N 307

N 6771

N 182

N 185

N 98

N 3949/1-33

N 3956

N 3997

N 5693

N 988

N 6396

N 6271

Přílohy

seznam příloh

- 1) Přehled dějin Chebu v Chebsku
- 2) Německá mapa Chebského pohraničí z roku 1921
- 3) Článek "Na co si Chebané stěžují"
- 4) Německé ženy uklízejí nádraží
- 5) Adolf Hitler přijíždí do Chebu
- 6) Článek "My, Ami a Němci"
- 7) Článek " Všechny německé školy budou zavřeny"
- 8) Vzor souhlasu pro pořizování a archivaci rozhovorů
- 9) Konrád Henlein
- 10) První dochované znázornění Chebu
- 11) Popis dobývání Chebu za druhé světové války v Chebsku
- 12) Zdemolovaný hotel u nádraží
- 13) Nádraží po a před nálety
- 14) Ukázka titulní stránky Jednoty
- 15) Kopie korespondence mezi přednostou stanice Trchem a revoluční gardou
- 16) Rok 1938 z pohledu dráhy
- 17) Výzdoba původní budovy nádraží před příjezdem Adolfa Hitlera
- 18) Mapa železničních tras vedoucích z Chebu z 19. století

3

hou dobře organizovanou brigádku dokončil výmlat, pomoci brigádníků na 100%, zasel provedl podmínky na krásně včas řepku, která již dnes krásně vzešla. Přípravují půdu pro podzimní osev. Těž sklizeň okopanin jest na tomto statku řádně organizována. Státní statek ve Vildštejně má již komunisty, kteří mají k plně míře všech strojů, dispozíci. Pomáhají jeden druhému, neboť pochopili, že plným využitím mechanizačních prostředků ulehčí sobě svoji těžkou práci a včas dokončí podzimní osev.

Na co si Chebané stěžují

Na místním národním výboru v Chebu se hromadí stížnosti na to, že mnoho nájemníků v domech ve vnitřním městě přechovává ve větším počtu drůbež, králíky a jiné drobné domácí zvířectvo. Tato drůbež, králíci atd. znečišťují dvory, způsobují zápach a v jejich přítomnosti se záržují ve značném množství i krysy.

Místní národní výbor v Chebu uznává potřebu nájemníků, kteří si chtějí zlepšiti zásobování tím, že si chovají toto drobné zvířectvo, ale naprosto nemůže ponechat bez povšimnutí oprávněné stížnosti na znečišťování, které je tím způsobeno; zvláště u těch chovatelů, kteří se o úklid nečistoty nestarají a trusy nebo výkaly neuklízají.

Všude tam, kde chov domácích zvířat, jako králíků, drůbeže atd., způsobuje znečištění, nebo kde jsou způsobovány jiné škody, které chovatelé této „zvěřiny“ řádně neodstraňují nebo neodklízají, tam bude chování domácího zvířectva ve městě zakázáno vůbec.

Další stížnosti se v mnoha případech objevují na nedodržování domovního řádu, domy jsou ve správě města a činže zdaleka neuhrazují mnohá vydání, která jest nutno hraditi, ačkoli by velice často stačilo více opatrnosti v zacházení s domovním majetkem a mnohdy by si nájemníci mohli malé opravy provést zcela sami.

Domy patří nám všem, a tak všichni musíme mít zájem na tom, aby byly čisté a v pořádku. Ten, kdo nebude dodržovat domovní řád a pořádek, bude nucen počítati s tím, že se bude muset vystěhovat. Jsme všichni lidé a pořádek musíme udržovat. Každý máme určitá práva, ale všichni máme i své povinnosti a pořádek musíme udržovat všichni stejně a právě tak i čistotu a šetrné nakládání se společným majetkem.

František Gabriel, předseda MNV

Ruské knihy do ONV v Chebu

K připravovanému ruskému-sovětskému ONV v Chebu na školského referátu knihovně v Chebu tento obnos bude set nových ruských knihovně chebského okresu, díky porobu, přičísti si ruského písemnictví.

Upozorněte na

Členové Okresní upozorňují všetřebitele chebskytynuvší se ovoce a zeleni niho národní aby mohla bý bylo průměrujících ovoce okrese zaji zel. komise

Oslava pábra

V pátek

Výsledky v lehkotletických závodech na okresní slavnosti v Chebu

V rámci okresní letní slavnosti dne 11. září 1949 v Pohří v Chebu v lehkotletických závodech se zúčastnilo 18 mužů. Mil. ze SJ Plzeň 1 8,32 m a mužem Dr. Martínkem Otou ze ZS13 Cheb

4

hebska

na cestě domu zapřihli se dobrovolně k práci pozatímním zřízení pořádku v veř. správě Čechu.

Marka přestává být zákonným platidlem. Česká rada nařídila dne 10. května s okamžitou platností: 1. Říšská Marka přestává být zákonným platidlem. — 2. Předpisy o tom, aby tím hospodářským nezvinnými škody, budou vydány v nejbližší době. — 3. Zaměstnavatelé, kteří vyřadí Říšských Markách mzdy a platy svým zaměstnancům kupředu, jsou povinni poměrný zbytek období, vyřazených korun, nebo poskytnout zaměstnancům zvláštní výpomoc. (Pokud jde o v. Sudet, není zatím provádění tohoto nariadení vzhledem k nedostatku náplatitel.)

Nové poštovní známky Protektorátu poměrně platnosti podle nařízení ministerstva a telegrafů. Nové československé známky budou vydány s největším možným počtem. Než budou vydány, budou se obyčejné známky podávat nevyplacené a výplatné za pošta při dodání od příjemce v jedné. — Přetisky soukromé jakéhokoliv poštovní správu uznávají.

z naší pošty v Chebu

Československé pošty v Chebu vydala se dne 10. května v Chebu na naléhavé žádosti, kteří byli účastní při obsazování a niho i veřejného majetku v Chebu, not bývalých říšskoněmeckých známek 4 a 6 fenikových. Obě tyto známky (jedna šedivá, druhá fialová) byly opatřeny známkou.

Nové známky byly určeny pouze a pouze soukromou poštu našich vojensko-občasných civilních a veřejných zaměstnanců. Prozatím byly stanoveny prozatím

1 Kč	1 Kč
2 Kč	2 Kč
4 Kč	4 Kč

a civilní i veřejný zaměstnanec počet známek prozatím obznámku šedivou 4 fenik. a fialovou 6 fenikové.

Nové známky, nýbrž na jednotlivých útvarů a úřadů každého tvaru nebo úřadu, kteří známky osoby nepovoláné. Cheb I hodlá v nejbližší době, zavést dopravu soukromé civilních a veřejných zaměstnanců a navázati styk s ústředím. Obnovují se prozatím telefonní našimi úřady a ústavy

Cheb I vyzývá všechny příslušníky, aby vytrvali na svých místech, aby byli brzy vystřídáni, a žalářování a trýznění

usíme se o získání meziobčasných.

známka

tiskárna „Egerer Zeitungsdruckerei“

Různé zprávy

Pozemkový majetek zrádců-maloročníků a bezzemců

Podle programu, vyhlášeného čsl. vládou 9. dubna t. r. v Kašicích, bude zřízen národní pozemkový fond. Nyní se sděluje, že v jeho prospěch bude konfiskován pozemkový majetek zrádců, a to bez náhrady, což veřejnost víd jako opatření nutné a spravedlivé. Konfiskovaná půda bude přidělována malozemědělcům nebo pracovníkům zemědělským bez půdy. Jde o živý i mrtvý inventář, který zajistí příslušné Národní výbory. Ze zabavených hospodářských budov mohou býti zřízeny družstevní podniky.

Sjednocení tělesné výchovy a sportu v ČSR

Po schválení Národní radou v Praze bylo přikročeno k přípravám na sjednocení tělesné výchovy a sportu v Československu. Příslušná místa vydala nyní první společně svolaná dosavadních tělovýchovných a sportovních organizací, v němž se praví:

Děk velkým výkonům slavné Rudé armády, armád amerických a anglických, domácího odboje, partyzánů, a parašutistů, je opět svobodná Československá republika. Osvobozený lid se sklání před památkou všech obětí koncentračních táborů a nacistických zvěrstev. Nové svobodné Československo nikdy nezapomene 6 let nejkrutějšího teroru nacistického barbarství.

Jednotná organizace tělesné výchovy a sportu v Československu bude jedním z nezbytných předpokladů nového národního života. Nechť se v ní spojí všechna mládež a všichni pracující lid k podpoře a obraně nové republiky.

Tělocvikáři, sportovci a junáci, česká mládež a všichni pracující, vyzýváme vás k okamžité spolu práci na vytvoření nové, zdravé a jediné organizace tělesné výchovy a sportu.

Ve všech obcích vytvořte místní Národní tělovýchovné výbory, které přikročí okamžitě k činnosti, dají se ihned do služeb Národních výborů a budou řídit veškeré tělovýchovné podnikání s využitím všech tělocvičny a sportovních zařízení všech organizací v místě.

Řiďte se dále pokyny Ústředního Národního tělovýchovného výboru!

Všechny německé školy budou zavřeny

V sobotu odpoledne sešli se všichni zaměstnanci ústředí Ministerstva školství a osvěty k prvnímu shromáždění.

Ministr Dr. Zdeněk Nejedlý prohlásil, že vláda počítá se spoluprací nejširších lidových vrstev reprezentovaných národními výbory. Chceme národní stát Čechů a Slováků, pravil ministr, za národ považujeme lid, což nebylo vždycky. Jako lidová demokracie plně uznáváme slovenský národ. Ukazuje se, že touto cestou dojdeme k nejkrajší shodě a budeme spolupracovat, dva národy, které oba milují tuto Republiku. Naše Republika bude Republikou Čechů a Slováků. Němce a Maďary odsud dostaneme. Je samozřejmé, že budou zavřeny všechny německé školy. Na to osvětil ministr problematiku a upozornil, že demokracie znamená stavět Republiku na hlavu. Chceme, aby se každý dobrý člen národa tady cítil doma, aby byl spokojen a šťasten.

Z projevu ministra vnitra dra Noska. Při převzetí úřadu ven ministerstva na Letné pravil ministr dr. Nosek mimo jiné: Nové ministerstvo vnitra nesmí kráčet

Souhlasím s tím, aby rozhovor s
pořízený Janem Havlem

byl použit v rámci diplomové práce *Historie poválečného Chebu
očima pamětníků*.

Přeji / nepřeji si, aby moje jméno bylo uváděno v této a jiných pracích
či publikacích založených na tomto rozhovoru.

Přeji / nepřeji si, aby byl rozhovor dále archivován.

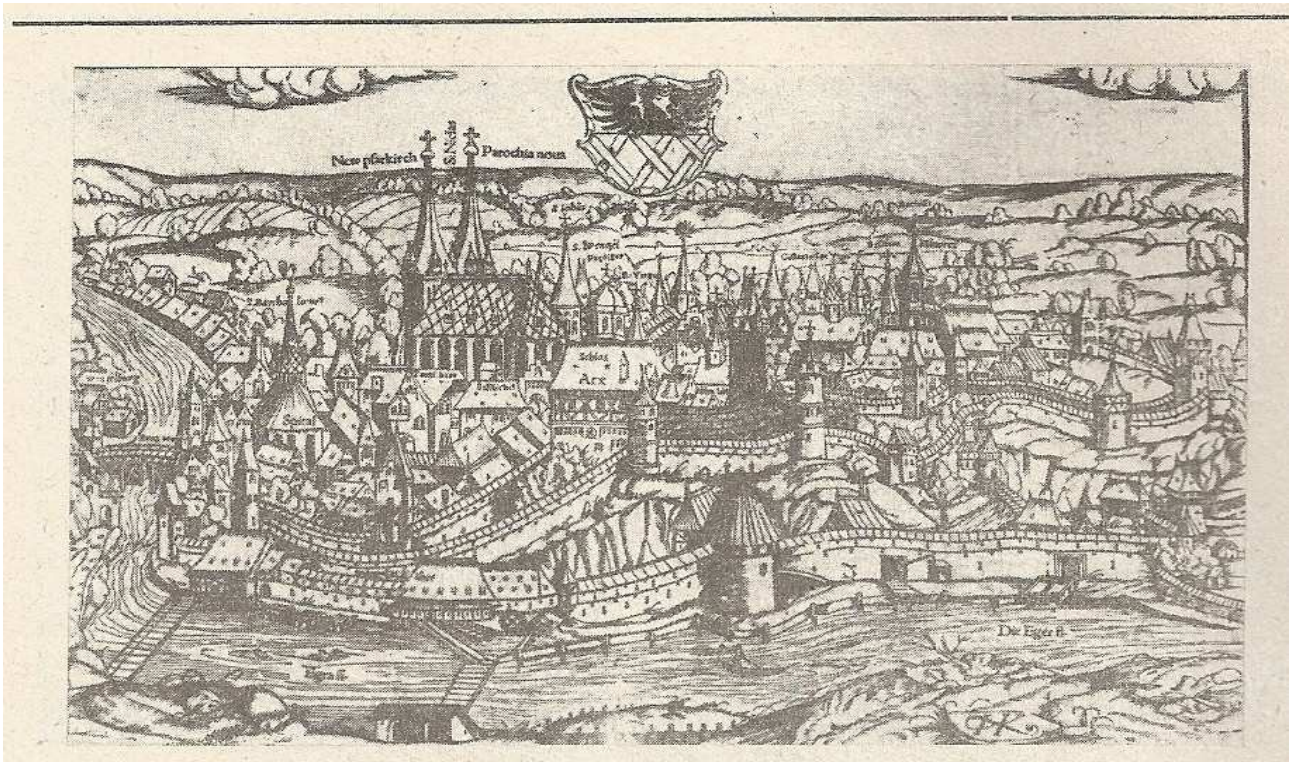
.....
podpis

.....
datum

9

10

B o j o o s v o b o z e n í C h e b u

Dokončení z čísla 22.

22. dubna 1945 vyhazují Němci mosty přes řeku a železniční přechody do vzduchu a tak město, které od 8. dubna nemá již vlakového, poštovního a telegrafního spojení se světem, které nemá vody a z valné části světla, je nyní odříznuto i od svého nejbližšího okolí — je bez mléka a ostatních potravin, závislých na dovozu z vesnic. Toho dne jsou zapálena i vojenská skladiště, nalézající se nad Městskou nemocnicí. Mimo spoustu nádobí, shořela značná část kožešin.

23. dubna 1945 je ticho, nezvyklé ticho po všech těch dnech zkázy, hrůz, smrti. Krásné jarní počasí se změnilo. Je zima, prší, chvílemi dokonce sněží. Město, napolo opuštěné, jakoby spaló, jen ti odvažnější hledí rozmnožit své zásobny. Neslyšíš vlaku ani ledatel. Je mrtvo!

24. dubna 1945 se situace dne včerejšího nemění. Jen obloha je jasnější. Ke čtvrté hodině odpolední jsou vesnice, ležící směrem k Waldsassenu — podél silnice Wies, Alt-Kinsberg, obsazeny něm. vojskem, které se zakopává buď ve vesnicích přímo či v nejbližším okolí. Volkssturm, mající obsazeny původní hranice, připravil četné záseky a stáhl se k okrajům města. — Vojsko je umazané, hladové, prosí o jídlo a pití. V jejich rysech není nadšení, jen tupá poslušnost otroka. Bez hlesu, zemleně konají řízné rozkazy důstojníků. Tito jsou vesměs mladí a podle nářečí Průšáci — vojáci jsou většinou 40—50letí. Ještě nejsou hotoví s přípravou — čekali v noci nepřítel, když krátce před šestou hodinou Spojenecké armády prvu střelou z děla oznámily, že se blíží k městu. Asi po tříhodinové přestávce dostává se Cheb do

plného ohně. Stílí se na obou stranách. Krásná měsíční noc je až na tři, asi hodinové přestávky, krutou zkouškou pro chebské. Teprve ráno po páté střelba zmlkla.

Tento křest stačil, aby Chebáci žádali kategoricky složení zbraní. Major Gaisler, fanatický nacist, původní obhájce Würzburgu a Bayreuthu, domovem ze zničeného Norimberka, prohlásil městským: Já nemám vlastní, ani vy žádné nepotřebujete!

25. dubna 1945 hustá mlha ranní znemožňuje jakýkoliv boj i rozhled. Dopoledne miji za ojedinelých jen výstřelů. Kraj, až na vojsko, je liduprázdny. O polednách plně vyráží slunce, je opět krásně jako v létě. Boj zesiluje. Přesto, že německá vojska svých posic dosud nemění je zřejmé, že Spojenecké armády značně postoupily podle blízkosti bojů a častého řehání kulometů. Odpoledne se rozpoutává pravé peklo — je slyšet i pušky, nad tím vším létají zcela zvolna „hloubkaři“. Západní cíp Gehaagu (Háje) hoří. K večeru se střelba soustřeďuje na obce Gehaag — Pograth poměrně více než na samo město. Německé vojsko zřejmě ustupuje. S nastalou nocí boj neutuchá. Německá vojska držela ještě t. zv. Červený most nad tratí Cheb—Norimberg a Cheb Plzeň, aby po něm mohla ustoupit. O desáté hod. večer i tato jediná spoj byla vyhozena a prcháající armáda se stáhla na t. zv. Kaiserwald (do „nové bojové linie“). Je to pásmo hor kryjící Cheb z českého vnitrozemí — Dyleň, Lázně, Kynžvart, Lindenhau, kde na lovcím zámečku Glatzen udeřoval Henlein rozkazy.

Této nejkrutší chebské noci spěchá starosta Chebu Dr. Janka k Henleinovi osobně, aby podepsal kapitulaci ubohého města, které se drží zcela beznadějně. Henlein briskně odmítá ja-

koukoli debatu o tomto bodě, zdůrazňuje, že a musí být vzorem všem, jak umí pro tento případ být držen do posledního kamene i kdyby poslední!

Dr. Janka se s nepořízenou vrací do Chebu a boj jede dál.
26. dubna 1945 se nepřítel velmi přiblížil. Ráno za ranou padá sotva zmizela mlha. Cheb sám na dělostřelbu již neodpovídá, není také ostřelován tak silně jako hodiny minulé. Na rozkaz majora Gaislera nesmí dělostřelectvo chebskou linii opustit. Tak zůstává artilerie v Schöbě a t. zv. Nebelwerfer jsou zakopány podél tratí mezi obcí Pograth—Gehaag. V poledne t. d. je obsazena Američany osada Heiligenkreuz 3 km od Chebu. Mezi tím „Gefechtsstand des Stadtkommandanten“ zv. „Befehlsstelle“ v restauraci Sonnenhof v Reichsstrasse (nyní Tř. Amer. armády) rokuje. Město drží jen Volkssturm a Landeschützen, dělostřelci v Schöbě a jmenované Nebelwerfer.

Američané po polednách dávají městu ultimatum do 3 hod. odpo. Po této době bude Cheb srovnán se zemí pomocí těžkých bombardovacích letadel. Nepřítel má obsazenu celou vjezdovou silnici a stojí před rozbořeným mostem. Hluboká trať znemožňuje v těchto místech jakýkoliv přechod. Pancéře jsou sice ostřelovány, přesto Volkssturm, který hájí tento úsek: wieský most — Sportplatz deutsch. Eisenbahn, kde trať je položena s okolním terénem stejně a tudíž přechod snadný, se vzdává v ruce Američanů. V této přestávce vyjednávání, které má za účel postavit klesající na nohy a dál se bít, se podařilo je-

zahraničních věcí seňora Artaja, aby přijel k němu do jeho letního sídla v Pazo de Meiras, poblíže přístavního města La Coruña.

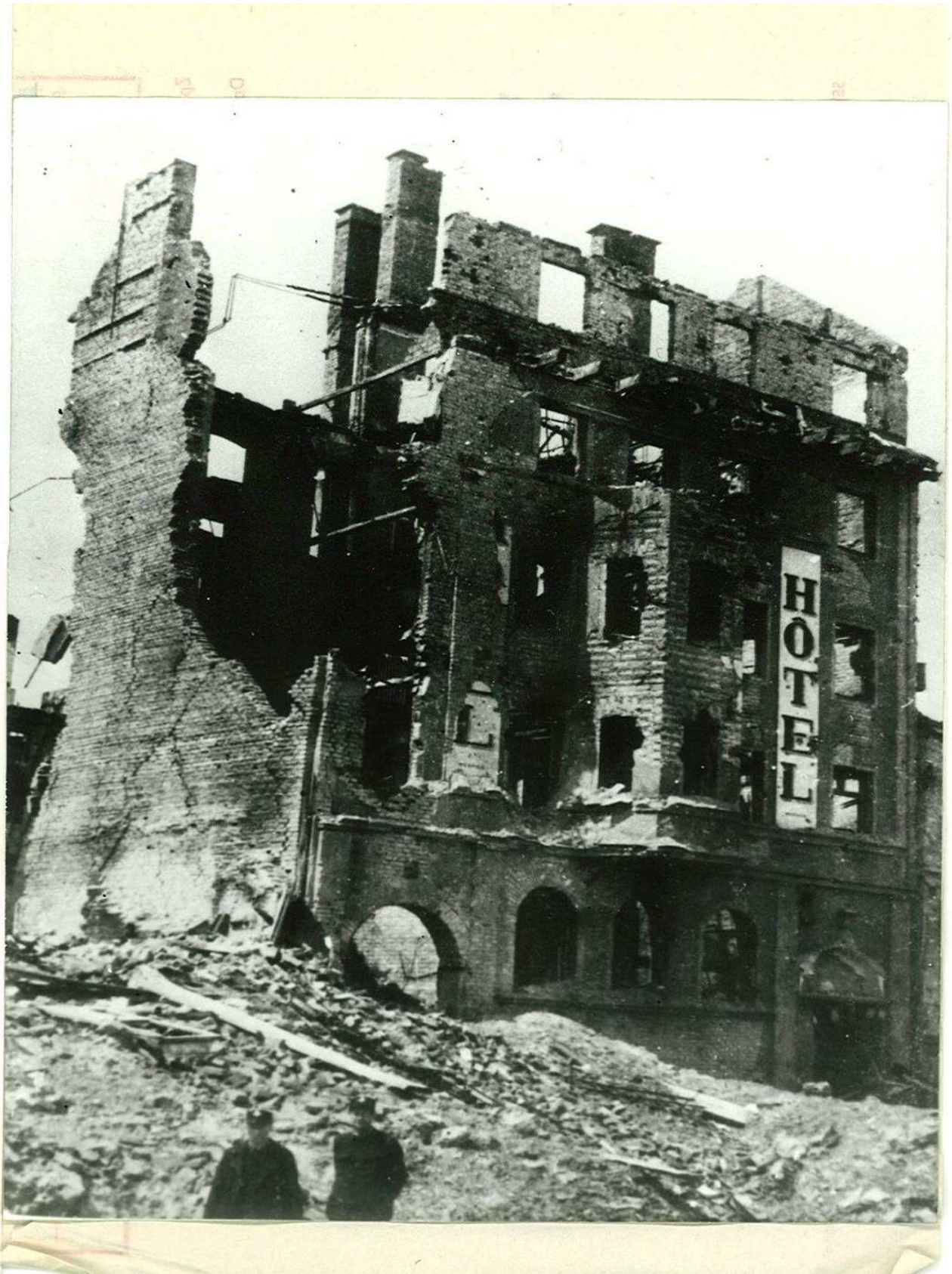
dinému americkému zvědnému pancéři použití naznačeného přechodu, kterým vniká zpět na Reichsstrasse u Nového kláštera. Klášter sám a vedlejší Městská nemocnice jsou pod ochranou Cerv. kříže, následkem toho neobsazeny, takže Američan klidně projede Hirtenstrasse a zabočil podél nemocnice ke kasárnám 33. pěš. pl. — v téže době opouští maj. Gaisler se svým adjutantem Befehlsstelle v restauraci Sonnenhof, aby vydal v kasárnách rozkazy k dalšímu boji. Projíždí na motorce kolem soudní budovy do Frankengrünerstrasse a zahýbá vpravo, rovněž ke kasárnám. Nedostihl však ani vrat, když oba padají americkou kulí ze zmíněného pancéře. Chebská by snad rádi získali sympatie tím, že sami město vydali, Inázor pana Gerstnera je všeobecný. To stalo se asi o 2 hod. odpoledne a o 1/3 hod. odpo. podepsal Dr. Janka kapitulaci. Město je formálně svobodno, složili zbraně — žel bohu — bijí do něho nyní vlastní.

Část Volkssturm se vzdala, část přešla k dělostřelcům do Schöby a do Starého Kynšperku.

Henlein se nemínil smířit s myšlenkou, že Cheb padl a nařídil obchvatný protiútok svých „SS“ přes Dyleň až do blízkosti Waldsassenu, které měly být posíleny Volkssturmem uprchlým z Chebu a udeřit od této linie znovu na město a Američany v něm uzavřít.

27. a 28. dubna 1945 nastaly nové prudké boje ve všech vesnicích pod Dyleň až po město — ta bylo zasaženo jen ojedinele — SS používaly těžkých děl a rušily americkou artilerii zakopanou pod Grünbergem. — Teprve prvými dny května pomalu vše utichá a chebská věří v konečný klid. Město Cheb je definitivně svobodno!

Mila Chebská.

Č. 510 15 - IV 30

Dopravní úřad Cheb.

V Chebu dne 30. VI. 1945.

Velitelství revoluční gardy

v C h e b u.

Od pondělka 2. VII. žádá americký velitel prac. oddílu, zajatců hlídky v síle 25 mužů, kteří by ráno v 7.30 hod. převzali jejich střežení. Na den který by se nepro-
cvalo; hlídky den před tím odfeknou. Poněvadž hlídky
ČSD obstarati nemůže a jedná se o uspišení spojení drah
s Plzní, žádám o přistavování hlídek.

Kdyby to nebylo možné, sdělte písemně důvod, aby
se s ním mohl posel obrátiti ihned na velitele posádky
neboť bez hlídek pracovati nelze.

Erch
Přednosta úř. Cheb.

Posádkové velitelství v Chebu.

Cheb, 30. VI. 1945.

Dopravní úřad

Cheb.

Revoluční bude v těchto dnech rozpuštěn a nemůže
tudíž dodati žádaný počet stráží, rovněž tak I/33 prapor
nemůže dodati rovněž potřebný počet stráží z nedostatku muž-
stva.

Posádkový velitel
major pěchoty Ant. Boháček.

Rok 1938.

Uvedený rok byl ve znamení zvýšené agitace strany SdP, která pronikala i do řad „našich“ železničářů německé národnosti. SdP byl povolen na 1. května průvod městem spojený s projevem na hlavním náměstí. Zřízena za tím účelem tribuna a náměstí vyzdobeno bohatě prapory. SdP povolena samostatná pořádková služba. V průvodu objevili se po prvé „naši“ železničáři s odznaky SdP a taktéž se zúčastnili oslav na náměstí, kde uprostřed ze shromážděných ozvalo se štvavé volání protistátní, přesto, že naše úřady byly upozorněny a ujistěny, že provokace nebudou.

O všem provokativním jednání byla tiskem informována česká veřejnost, zásluhou českých železničářů, kteří měli tiskovou centrálu na nádraží a informovali již od r. 1923, kdy se v Chebu konala hospodářská výstava, vnitrozemí o německých provokacích. V r. 1938 byla vedena protinacistická propaganda skryta pod SdP také i obrázky, které zásluhou železničářů se objevovaly v různých českých časopisech, hlavně v Praze a v Plzni. Šlo hlavně o provokaci se státní vlajkou, která byla provedena před chebským nádražím.

Jako výhrůžka všem Čechům objevily se po štvavé řeči henleinovských agitátorů hanlivé protičeské nápisy na českých domech a na chodnicích a hákové kříže. Nejvíce jich bylo vzadu na železničním domě č. 34 Na Hradčanech.

Incidenty rostly den ze dne. V květnu bylo to při srazu českých motoristů BSČM na Masarykově náměstí, kde byl sraz a veřejný projev. Na náměstí byla veliká tabule před divadlem s nápisem „Hitlerplatz“. Veřejný projev motoristů byl rušen a při průvodu městem několik Čechů napadeno a zraněno rozvášněným davem.

Rovněž všechny české nápisy na státních budovách i na trafikách byly zabarveny černou barvou a ponechány jen nápisy německé.

Při mobilisaci 21. 5. /?/ nastoupili k SOS také železničáři k hájení našich hranic. Při tom byli v Chebu zastřeleni dva sudetští ordneři a situace se přiostržovala stále povážlivěji. Vyvrcholila po Hitlerově řeči 12. 9. /?/, kdy rozvášnění sudetáci ozbrojili se klacky a vytloukali výkladní skříně českých obchodníků a táhli městem s výkřiky „Tschechen hinaus!“ Na upozornění, že se do hnědého domu poblíže nádraží sváží v osobních autech pražských čísel zbraně, provedla policie prohlídku hnědého domu, který byl hájen několika studenty a vznikla při tom přestřelka, která si vyžádala i oběti na životech. Padl zde hrdinou smrtí i železničář Bláha.

Ke konci měsíce září zabírali členové SdP státní úřady tím způsobem, že v útvarcích šli k příkazanému úřadu, kde ponechali své věrné zaměstnance a Čechy vyhnali. Na chebské nádraží si však netroufali. Čeští železničáři opustili nádraží 30. září v noci v evakuačním vlaku, kde byli strážím rozdány zbraně, ale zbraní nebylo použito. Nutno poznamenati, že říšskoněmeckí železničáři opustili chebské nádraží několik dnů před tím a to tajně a tak rychle, že nevyrozuměli ani všechny své zaměstnance, kteří zde byli pak shromážděni na nádraží a internováni v železničních vagoncích. Někteří prchali s takovým spěchem, že na stanovištích na osobním nádraží byli našimi zaměstnanci nalezeni ještě doutnající cigarety a dýmky, případně i nedopité pivo.

Evakuace našich železničářů byla provedena podle příkazu řá o den dříve, ale evakuační vlak se zase vrátil do Chebu zpět a železničáři vydrželi přesně do 30. září, kdy opustili stanici. Noc před tím přespali v evakuačním vlaku. - Není nutno zvláště připomínati, že zásluhou zaměstnanců vozové evidence byly všechny vozy, dresiny, lokomotivy z Chebu odeslány do Plzně a zbyly zde jen dva pracovní vozy ložené zeminou, které nebyly schopny provozu. Zaměstnanci voz.evidence též odvezli sebou všechny zápisy a co nemohli odvézt, vynesli před evidenci a spálili.

